BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ ADOLESCENTIA, SEU BUCOLICA,

Brevibus JOD. BADII commentariis illustrata.

His accesserunt J. MURMELII in singulas Eclogas argumentum cum annotatiunculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multo, opera BARTH. LAURENTII.

CANTABRIGIÆ.
Ex Officina *Joan. Hayes*, Academiæ celeberrimæ Typographi. 1679.

BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ ADO-

LESCENTIS, SEU

BUCOLICA.

41-334 1940
53

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA, PARIDI CÆRESARIO *S.P.D.*

AUdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus iple non ſolveret. Ego quinquagenarius, & jam conſeneſcens, adoleſcentiam meam reperi; & habeo adoleſcentiam ſimul & ſenectam. Sed nè longa ambage te teneam, nodum hunc diſſolvo. Anno præterito, cum Florentia rediens, Bononiam perveniſſem, intellexi apud quendam literatum virum eſſe quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnaſio Paduano philoſophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate *adoleſcentiam* vocaveram. Carmen eſt Bucolicum, in octo Eclogas diviſum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitū. Ubi id reſcivi, Saturnina fame repente ſum percitus, & cogitavi quonam pacto poſſem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergo amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem ſuſpicabar erratis non poſſe non ſcatere. Ac ubi intellexi, & alia quædam exemplaria ſupereſſe, viſum eſt præſtare, hoc quod vendicâram emendare, emendatumque edere, ut ejus editione, cætera, quæ continent multa nimis juvenilia, deleantur. Hoc igitur ſic caſtigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione luſi, in calce ſubjunctis, tibi ô Pari, juvenis antiquæ nobilitatis, & ſtudiorum, ac omnium bonarum artium amantiſſime, noſtræque urbis decus egregium, libentiſſime dono; ut, quando tetricis illis philoſophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus aſſidue vacas, fatigatus fueris, habeas jucundulam

cundulam hanc lectiunculam, qua, tanquam ludo quodam blandulo, sed liberali, lassum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa sunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut si quid unquam fuit eis dulce meum, confestim exurant, nec ullo pacto supereſſe permittant. Accipe ergo, Pari suaviſſime, libellum & autorem; & ambobus, tanquam rebus tuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVIII.

Anno-

Annotatiunculæ aliquot in ſubſequentem librum, ex epiſtola quadam *I. Murmelii*, ad *Paulum Ruremundenſem.*

SEd ut (inquit) *ex ordine à te quæſitis reſpondeam, hæc accipe: In tertia Ecloga, quod Thracius Hebrus Orphea fleviſſe dicitur, recte ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non conſtare; cum ibi non Orphea, ſed ejus uxorem Eurydicen Hebrus fleviſſe dicatur. Adducendum itaque fuit teſtimonium Ovidii ita ſcribentis;*

Te mœſte volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi ſilices, tua carmina ſæpe ſecutæ
Fleverunt ſylvæ, poſitis te frondibus arbos
Tonſa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe ſuis.

Hîc enim per flumina, *Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrus (quod ſequentia indicant) ſignificatur.*

Venio ad patinam Æſopi, cujus mentio ſit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis hiſtoriæ, cap. 51. *his verbis* 3 Maxime tamen inſignis eſt in hac memoria, Clodii Æſopi tragici hiſtrionis patina, ſexcentis ſeſtertiis taxata: in qua poſuit aves cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coemptas, nulla alia inductus ſuavitate, niſi ut in iis imitationem hominis mandaret, ne quæſtus quidem ſuos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorſus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non ſit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis, niſi quod minus eſt, ſummas rerum naturæ opes, quam hominum linguas coenâſſe. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæſitum eſt, ſuper illud ſextæ Eclogæ,* Nec nemus Egeriæ ſonipes, nec vir bonus urbem, *cur Egeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abeſt, equi defugiant. Hujus rei cauſam apud Græcos Callimachus (teſte Servio) tradidit, apud noſtros vero Ovidius in* 3 *Faſtorum inquit*;

Vallis Aricinæ ſylva præcinctus opaca
Eſt locus, anciqua religione [illegible],

Hinc latet Hippolytus lorâ distractus equorum,

Unde nemus nullis illud aditur equis.

Et mox Dianæ, Martis templum, &c. addit,

Unde etiam templo Triviæ, lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quod litore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis, quem accipiendum censeam per Nursinum senem in octava Ecloga cujus fato juga inclyta dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia vel civitate Piceni, vel Provinciæ ortus, monasterium condidit primum in monte aliquo regionis illius; deinde cum religionis fratribus in Casinium montem migravit, ibique Apollini sacrum in divi Joan. Baptistæ sacellum commutato, virtutibus, miraculisque claruit; & tandem vita defunctus, ibique in sacello prædicto sepultus, juga illa montana immortali nominis sui memoria illustravit. Postremo rogas quonam modo defendam Latinitatem orationis illius in Ecloga nona. Hæc armenta quibus caput à tellure levatur Altius, & cui sunt longa internodia crurum. Mirati enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis numeri, alterum singularis relativum. Scito igitur figuratam esse pœtæ locutionem. Testes nanq. Priscianus, lib. 3. diversi interdum numeri construuntur. Salust. in Catilinar. Interea Iernia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. Cujus enim singulari, ut rem servili, id est cujus rem vitæ, servientium. Tibullus. Vos quoq; abesse procul jubeo, discedite ab aris. Virgilius hesterna gaudia nocte Venus, Cui subintellige turbæ vel multitudini. Ita & hic, Curgregis armentorum, vel armenta. Hactenus Murmelius.

AD ECLOGAM.

Totum hoc poema constat dramatico genere. Nam autor nullam loquitur vicem, sed alienis personis assumptis, quem, ut inquit, Badius, interdum sub Candidi nomine assumit, &c. Consentit idem Badius, pastorale decorum sermonisque Bucolici tenuitatem hic magis omnia observatam, quam in Marone. Qualitas carminis hexametri Bucolicos, stylus gracilis, Bucolici conveniens, personæ seu argumenti nomen sortiuntur.

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA, IN decem Eclogas divisa.

Ad PARID. CÆRESARIUM.

ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, rescrens connubia læta.

COLLOCUTORES, Fortunatus & Faustus.

Auste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulum recolemus amores:
Ne, si forte sopor nos occupet, ulla ferarum,
Quæ modo per segetes tacitæ insidiantur adultas,
Sæviat in pecudes. Melior vigilantia somno.
Fauste precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licet nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poesim haud dubie natus autor; tamen quia ne tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cum recognosceret, si offendisset, nimirum rejecisset. Proinde, ne li de amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autem *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lubricis

bricis & inhoneſtis fere dicitur à compatriota ejus, in conſimili opere, *Et quiſquis amores Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Perſonæ, ut in præambulis diximus, etiam hic ab officio & rebus denominantur, Fauſtus, & Forrunatus. Nam utrumque in bonum ſonat, ut, *Fortunate ſenex, &c.* Et, *O fortunatos nimium, bona ſi ſua norint, Agricolas!* Et rurſus, *O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agreſtes.* Fauſtus autem, ſi ad vocem alludere lubet, videtur quaſi faurus, aut favore auctus, aut favore ſtans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic eſt: *ô Fauſte, quando*] id eſt, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id eſt, remandit prius in ventrem immiſſa, *ſub umbra gelida*] id eſt, temperie frigida (Perſius autem dicit, *Et patula pecus omne ſub ulmo eſt*) *precer, recitemus amores antiquos*] id eſt, honeſtos, quales erant antiquis. Unde Phavorinus apud Gel lib. 1. cap. 10. ad juvenem nimis antique loquentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honeſta, bona, ſobria, & modeſta ſit: Vive ergo moribus præteritis, loquere verbis præſentibus.* Antiquum etiam ſolet accipi pro *charo*, quod amici & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ita chariſſima nobis eſſe ſoleant. Unde Macrob. in 1. Saturn. *Hinc eſt quod mihi quoque inſtitutione tua nihil antiquius æſtimatur, &c.* Veruntamen hic potius accepere pro *honeſtis, & antiquis congruentibus.* Id autem epitheton decenter additur, quod ſine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honeſtatis & religionis eſt, numero unitatis efferri ſolet. Veruntamen amores etiam honeſtos dici teſtatur Cicero in Offic. ſic dicens, *Faciem honeſti vides, quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret ſapientiæ.* Recitemus ergo amores antiquos. Ne ſi forte *ſopor*] id eſt, profundus ſomnus, *nos occupet*] videlicet, oſcitantes. *Ulla*] id eſt, q ævis ferarum, quæ inſidiantur modo tacite per ſegetes *adultas*] id eſt, maturas, *ſæviat in pecudes*] quod docet Maro in Culice. *Vigilantia*, ſcilicet eſt, *melior ſomno*] Generale Adagium quo ſententiam confirmat.

Antiquum

Sopor.

Adulta ſeges.

Fauſt.

Faust. *Hic locus, hæc eadem ſub qua requieſcimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arſi,
Ante duos, vel (ni memini male) quattuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando eſt jucunda relatu,
Hiſtoriam, prima repetens ab origine, pandam:
Hic ego dum ſequerer primis armenta ſub annis,
Veſte ſolo ſtrata, ſedi, jacuique ſupinus,
Cum gemitu & lacrymis mea triſtia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: ſenſus iners, & mens torpore ſepulta,
Et ſtomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat ſtudium: Nam nulla ſonabat
Fiſtula diſparibus calamis; odioſus & arcus,
Funda odioſa, canes odioſi, odioſa volucrum
Præda; nucum calices cultro enucleare, moleſtum;
Texere piſcellam junco, vel vimine piſcem
Fallere, ſcrutari nidos, certare palæſtrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna prius, tanti dum mens erat inſcia morbi:
Colligere agreſtes uvas, & fraga peroſus.

Hic locus] Sermo eſt, ut dixi, mere paſtoralis, & ita aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Teſtimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, quia altera manu tela, altera geſtat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum ſaucia cura, Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit: unde *ſaucia curis* dicta. Nam cura ſecundum Servium dicitur, quod cor uratur. Quocirca hic bene dicit, *Ingemui*] id eſt, intus & in præcordiis, vel multum ingemui curis; quia *Res eſt ſolliciti plena timoris amor.* *Quibus ignibus*] Quaſi dicat, flagrantiſſimis, aut cæcis: ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur: ut, *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatum*: ut, *At mihi ſeſe offert ultro meus ignis Amyntas.* *Vel, ni memini male*] quod factum non cenſet, quia *meminerunt omnia amantes.* *Quando*] id eſt, quandoquidem, *Jucunda*

Cura. *Ingemere.* *Ignis.* *Quando.*

Fuerunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum nominibus adjectivis construi docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primus furor amorum gravissimus est, cum inexperta exerceat pectora. *Vesse solo*] id est, per terram, *Strata*] id est, extensa. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem.

Strauit.

Iners.

Facuique supinus] quod amantis est. *Sensus iners*] id est, sine arte & industria. *Mens torpore sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto, *Ut stomachus languentis*

Orexis.

erat, *Quem*] scilicet stomachum, *Nulla invitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio. *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod *appetitus*. Ex vomitu autem appetitus nascitur: unde etiam apud Plinium in Epistola pro *vomitu* accipitur. Errant autem qui Latine *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam producit: hoc autem corripitur, ut hic, & à Juvenal. Sat. 6. *Rabidam facturus orexim*: & Sat. 11. *Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium*] Commemorat fere quæ pastorem oblectare solent, & primum fistulam: de qua Æneid. 3. *de Polyphemo loquens, ait Maro, Solamenque mali de collo fistula pendet: Disparibus calamis*] Emphaticòs quidem dicit: nec etiam artificiosissimè, ut est disparibus calamis compacta, ut in Bucol. Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*. Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ Juncta fuit?* Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Instituit. Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studium occideret. Id autem pastorale studium est; &, ut illud, *& figere cervos*, etiam de venatu intelligi potest. *Funda edita*] qua se pueri fulticæ ad futuram militiam exercere solebant. *Nativa calices*] id est, testa. *Enucleare*] id est, nucleis evacuare, & nucleos extrahere, sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est vas vimineum. Maro in Alexi: *Quin tu aliquid potius quorum nunc indiget usus, Vimnibus mollique paras incoxere* junco. Et in fine Bucolicorum, *Dum sedet*

Calices. Enucleare.

&

& gracili fiscellam texit hibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. *Nunc facili rubea texatur fiscina virga. Vel vimine*] id est, tenui pertica, seu virga. *Scrutari nidos*] Maro: *Pura meæ Veneri sunt munera; namque notavi Ipse locum, aeriæ quo congressæ palumbes. Certare palestra*] cursu & lucta. *Sortiri digitis*] id est, micare, qui Italorum est ludus. Exigit autem micantium uterque quot velit digitos, & divinat, quot sint ambobus erecti; & qui prior nunciat, depositum sortitur. *Agrestes uvæ, &c.*] labrusci, & fraga humi nascentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.*

Vimen.

Sortiri digitis.

Mœrebam, ut pastu rodiens Philomela, cibumque
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cum subrepta videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris altæ
Fronde sedet, plorans infelices hymenæos;
Seu veluti amisso partu formosa juvenca,
Quæ postquam latos altis mugitibus agros
Complevit, residens pallenti sola sub umbra,
Gramina nova carpit, nec fluminis attrahit undas.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum sequor ambages, & verba & tempora perdo.
Summa hæc, vitales auras inviscus agebam.
Quod si forte velis cognoscere singula, dicam,
Fauste, quis in Syrtes vester te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Gallus suo sic circumvolvere visu,
Ut captam pedicis circumdans aranea muscam.
Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu,
Et quamvis oculo pene esset emulsus uno,
Cum tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Lyciæ formam nihil esse Dianæ.

Mœrebam, &c.] Similitudinem usitatè, qua res sit clarior, sed rusticè non impertinentem. *Pastu*] nomen est, ut et è pastu seu pastura. Nam posteriora supina non ponunt periti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens.*] Virg. de apibus;

Pastu.

Ore

Ore ferunt dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur luscinia: ea autem querula fingitur propter amissam linguam, ut in Buc. Virg. dici solet, *Quæ illi Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non simplici l, quia melos primam corripit; ut sit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificiosius canit, ut autor est Plinius, dicens, *Est luscinijs diebus atq; noctibus continuis quindecim cantus, densante se frondium germine. Mira profecto res est quod tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & musicæ perfectæ modulatus sonus. Certant inter se, & victa morte quiescit, prius vita, quam cantu deficiens. Audit disciplinam attente & corrigit: propter hæc paria illis, ac servis pretia erant. In ore Stesichori poetæ adhuc infantis cecinit, &c.* Alii vero Philomena per n legant. *Rostro remisso*] id est, non amplius escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incurvum. *Rostrum.* *Super arboris altæ fronde*] antique, ut Maro, *Fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt.* Nam nunc, *super frondem*, dicimus. Volunt præterea, *super* dici, ubi res contingitur; *supra*, ubi distantia est. *Super.* *Supra.* *Plorans*] id est, conquerens. *Hymenæos*] id est, nuptias, in quibus Hymenæus à Græcis invocari solet, ut Thalassio à Latinis; quod in Epithalamiis, id est, carminibus nuptialibus, videre est: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit, ideoque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus patriæ restituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalassio invocatur. Cum enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret; ne ei auferretur ab aliis, Thalassionis cujusdam nobilis esse simulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De quare Liv. lib. 1. decadis primæ est autor. Plura tamen, & quædam his diversa apud Plutarchum legas: Alii, inquit Donatus, quod Hymen dicatur membrana quædam, qua est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum *Hymenæus* *Hymen.*

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo ſic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere vel in ſacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verum hæc mihi mora eſt, tibicina, & hymenæum qui cantent.* Hæc ille. Hic autem accipitur pro conjunctione quaſi nuptiali: *Seu veluti*] alia ſimilitudo ruſticis congrua, *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Illa neq; amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum ſequor ambages*] id eſt, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod eſt *circumago*. Maro, *Non hic te carmine ficto, ſive per ambages, aut longa exorſa tenebo, Vitales auras*] ſic Æneid. 1. *Si veſcitur aura Ætheria, nec adhuc crudelibus occubat umbris.* *Quis auſteri*] quivis ventus importunus. Maro, *dare claſſibus auſtros.* Eſt autem meridionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui miſero mihi? perditus auſtrum Floribus, & liquidis immiſi fontibus apros.* Corrumpentem opſonia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auſter.* *Syrtes*] ſunt loca arenoſa, habentia vada brevia; in quæ ſi inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneid. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneid. 6. *Hunc ego Getulis agerem ſi Syrtibus exul.* Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorũ nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent; cum neq; tenere, neque dimittere compotes ſint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Iſtas*] tuas & viles. Pertinet enim iſte ad ſecundam perſonam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis iſtis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea eſt* inquit; *Proſer Galla caput, &c. Suo ore*] formoſitate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, ſicut manicæ ſunt manuum vincula. Georg. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis: Auritoſq; ſequi lepores, tum figere damas.* Et Æneid. 2. *manicas, atque arcta levari Vincla jubet Priamus.* Eſt etiam manica, manuum & brachiorum tegumentum. Idem, *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.* *Et pleno turgida vultu*] Ter, *ſucci plena*, ſed id urbanius: Nam

Ambages. *Auſter.* *Syrtes.* *Iſte.* *Pedica.* *Turgidus.*

Nam turgida, id est, inflata non suo pingui, non nisi rusticis placet; ut *& lusca*] id est, altero oculo capta. Sed dicit *pene*, ut non mere luscam, sed pæram, id est, tremulis oculis puteo. Nam & Venus pæta dicitur. *Dianæ Trivia*] id est, tres vias habentis: in cœlo, ubi Luna dicitur; in sylvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi Proserpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc superis, nunc inferis nunc nobis conspicitur. Legi posset *Dicebam*] id est, judicabam in animo meo, *nihil esse*] videlicet ad hanc nostram.

Luscus.

Trivia.

Fort. *Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert*
Libertatem animi, & mira nos fascinat arte.
Credo, aliquis dæmon subiens præcordia flammam
Concitet, & raptam vellat de cardine mentem.
Nec Deus (ut perhibent) amor est; sed amaror, & error.

Ludit amor sensus] Interloquitur Fortunatus, ne durior sit perpetuus tenor unius. *Ludit*] id est, eludit. *Oculos præstringit*] Unde præstigiæ & præstigiatore, qui Mercurium principem habent. *Fascinat*] id est, illigat quasi fasce, quodam incantamento. Maro; *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Aliquis dæmon*] id est, vafer spiritus. *Præcordia*] id est, membranulas cor cingentes, in quibus sunt affectiones, seu passiones animorum. *Concitet*] à concito frequentativo, id est, provocet aut commoveat. *De cardine*] de stabilitate & firmitudine sua. *Nec Deus*] Maro; *Nunc scio quid sit Amor, duris in cotibus illum Ismarus aut Rhodope, aut extremi Garamantes: Nec nostri generi puerum, nec sanguinis edunt. Amaror*] id est, amarities, amaritas, seu amaritudo: ab amaro dicitur.

Fascinare.

Præcordia.

Concitare.

Cardo.

Amaror.

Faust. *Adde, quod optatis nec spes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo misereta faveret amori,
Monstraretque suos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunque iret, semper comes aspera, semper
Nupta sequebatur soror, & durissima mater.
Sicque repugnabant votis contraria vota,
Non secus ac muri catus: ille invidere puellæ
Nititur, hic rimas oculis observat astutus.

Ad

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probetur. *Non secus*] id est, non aliter. *Ac*] id est, quam, scilicet repugnat. *Catus*] id est felis, animal revera *cautum*, id est, vafrum & callicum: & corripit catus primam; unde per t simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce formâsti catus & decore.* Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per tt duplex scribendum putant. *Perna*] à pede dicitur secundum Varronem, quasi sit pes porcinus cum carne: præcipue priores pernas vocant, posteriores vero petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus mus exiliat. *Catus.* *Perna.* *Petaso.*

For. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre:*
Et quem nulla premit fames, est fastidibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad duriſſimam matrem respicit, sensus est, matrem jam saturatam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: Si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cum satur sit; quia tunc præcipue venatui intendit, cum contra faciat canis.

Faust. *Tempus erat curva segetes incidere falce,*
Et late albebant flaventibus hordea culmis:
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulasse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum leporem geminasque palumbes,
For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerumque ministra est.
Faust. *Farra legunt cibus mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
Ut decet ætatem, quæ solibus ardet iniquis:
Tecta caput fronde intorta; quia sole peruſta
Fusca fit, & voto faciem non servit amantum.
Jam ergo vicina mea laterique propinqua,
Sponte mea delapſa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere fœmina curas,

Nec

Nec differre poteſt; tantum levitatis in illa eſt.
For. *Quiſquis amat, levis eſt; nec fœmina ſola, ſed ipſi*
Quos ſapere, & præſtare aliis mortalibus aiunt;
Quos operit latus fulgenti murice clavus;
Quos vidi elatos regali incedere paſſu.
Tu quoque ſic affectus eras, dementior illa,
Forſitan & levior: virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus eſt verbis aliquando arcere ſoporem.

Tempus erat curva ſegetes incidere] Græce & duriter, ut ruſtico competit. Nam Latine dicas, tempus incidendi, autoribus Servio & Valla. Virgilius tamen Æneid. 2. dixit, *Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros. Collectura parens*] Hic locus videtur ſumptus ex Ruth. *Paupertas inimica bonis eſt moribus*] ita ruſticis viſum eſt, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem dificile eſt bene operari; aut revera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus eſſent reſpuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comicus, *Inopia, & cognatorum negligentia coacta.* Et poſt, *Ita ut ingenium eſt omnium hominum proclive à labore ad libidinem.* Eſt quidem hæc ſententia ruſtico digna. Nam neque paupertas vitium eſt, neque in vitium impellit, ſi eam ferre noverimus; quin munus deorum à Lucano recte dicitur, ſed nondum intellectum. Verum quia proclives ſumus ad libidinem, noſtro, non paupertatis vitio ſæpè peccamus: unde Prov. 30. *Aut egeſtate compulſus furer, & perjurem nomen Domini.* Et tamen idem dixit, *Paupertas & honeſtas à Deo ſunt.* Dicimus ergo paupertatem in ſpiritu, ſanctam, ſed dificilem ejus uſum.

Pauperies. Pauperies proprie accipitur pro damno, ut ſi quadrupedis jactura pauperiem feciſſe dicatur. *Nuda pedem*] Græce & poeticæ locutiones ſunt. Maro Æneid. 1. *Nuda genu nodoq; ſinus collecta fluentes*: ſunt autem oratoribus vitandæ. *Sponte mea*] Sic & Booz ipſi Ruth fieri præcipit. *Clavus*] Veſtis eſt Senatorum Romanorum. *Murex*] conchylii genus eſt, è cujus ſanguine fit purpureus color. *Dic, quæ dementia*] in proſa potius dixero, *utra* vel *utrius*.

Fauſt.

Faust. *Continuo aſpiciens ægre tulit aſpera mater,*
Et clamans, quo, dixit, abis? cur deſeris agmen?
Galla veni: namque hic alnos prope mitior umbra,
Hic tremulas inter frondes immurmurat aura.
O inviſa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malum) venti celeres, diſpergite vocem.
Si quis paſtor oves ad pinguia paſcua ducat,
Et vetet adductas præſens decerpere gramen;
Vel ſi jam paſtas potum compeſcat ad amnem,
Et ſitibundo ori ſalientem deneget undam:
Nonne importunus, naturæ inimicus, & excors?
Illa mihi vox viſa Jovis violentior ira,
Cum tonat, & pluvius terris iraſcitur aer.
Non potui, & volui frontem non flectere: virgo
Demiſſi in cilium de ſub velaminis ora
Me aſpiciens, motis blande ſubriſit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater:
Galla operi magis intendens, audire recuſat:
Ut pede, ſic animo ſequitur. Tum providus ipſe
(Namque dolos inſpirat amor, fraudeſq; miniſtrat)
Nunc cantu, nunc ſollicitans clamore meantes,
Velamenta dabam ſceleri; quo credere poſſent
Et ſoror & mater, non audiviſſe puellam.
Falce repellebam ſentes, ne crura ſequentis
Lævia, ne teneras auſint offendere plantas.
Fort. *Quiſquis amat, ſervit, ſequitur captivus amantem,*
Fert domita cervice jugum, fert verbera tergo
Dulcia, fert ſtimulos, trahit & bovis inſtar aratrum.

Continuo aſpiciens, &c.] Recitat argumentum amorum ſuorum. *Si quis paſtor*] indicat ſimilitudine quam incommoda fuerat matris reclamatio. Nam ſicut paſtor ovibus eſſet importunus ſi eas à præſentibus herbis, aut fluminibus, cum famerent, aut ſitirent arceat; quæ Tantali pœna dicitur: ita importuna viſa eſt mater, quæ præſentia puellæ vetabat frui. *Jovis violentior ira*] Amatorie dictum. *Audire recuſat*] id eſt, hic ut viderur diſſimulat. *Velamenta dabam ſceleri*] id eſt, fraudi, quæ

non ſemper ſcelerata eſt. Sed eſt in puella non audiente monitis maternis. *Sentes*] id eſt, ſpinas & vepres. *Cruràſequenti*] ſcilicet virginis. *Læva*] non aſpera, nec piloſa. *Teneras plantas*] Maro, *ah! tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas. Quiſquis amat, ſervit*] ideo Ovidius, *Dum licet, injuſto ſubtrahe colla jugo. Fert*] id eſt, patitur verbera. Satyricus, *Solea puer objurgabere rubra. Bovis inſtar*] id eſt, in ſtatum, & in morem; quod Valla non approbat: vult enim *inſtar*, ad æquiparationem, non ad ſimilitudinem pertinere.

Fauſt. *Tu quoque, ut hic video, non es ignarus amorum.*
Fort. *Id commune malum: ſemel inſanivimus omnes.*
Fauſt. *Hoc animi tam triſte bonum, tam dulce venenum*
Quotidie crudele magis creſcebat in horas,
Ut ça'or, in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito ſimilis, lymphaticus, amens,
Immemor, inſomnis: nec erat res ardua morbi
Nôſſe genus: frons eſt animi mutabilis index.
Ut pater advertit, mitem ſe præbuit ultrà
Conſuetum, quod & ipſe ſuos expertus, amorum
Sciret onus; blandoque loquens humaniter ore,
Dic, inquit, dic, Fauſte, Quid hoc, quod pectore volvis?
Infelix puer, hæc facies teſtatur amorem.
Dic mihi, ne pudeat curas aperire parenti.
Fort. *Sit licet in natos facies auſtera parentum,*
Æqua tamen ſemper mens eſt, & amica voluntas.
Fauſt. *Ut facilem pater affectum præ ſe tulit, ultro*
Rem confeſſus, opem petii. Promiſit, & ante
Quam brumale gelu borealibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Deſponsêre mihi: nec adhuc ſine teſtibus illi
Congrediebar, eram medio ſitibundus in amne
Tantalus. O quoties, miſſo cum bobus aratro,
Ut vacuis aliquando eſſet ſola ædibus, ibam!

Tu quoque] Æneas Sylvius qui & Papa Pius, aſſerit nem nem ad trigeſimum pervenire ætatis annum, qui non ſe ſerit aliquando amoris ignem. Unde proverbialiter d cit

citur hîc, *Semel insanivimus omnes.* Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit, *Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres, In furias ignemque ruunt: amor omnibus idem, &c.* Hîc] id est, ex his à te dictis. *Lymphaticus*] id est, furore percitus, ut hi qui lymphas, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Lymphaticus.*

Amens] id est, sine mente. Terent. *Nam hæc incœptio non amantium, sed amentium est.* *Amens.*

Frons est animi mutabilis index] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Juven. *Fronti nulla fides.* Ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori *Frons index*] Sunt ergo index & similia, communia. Cic. *Hanc vocem stultitiæ indicem. Ut pater advertit*] i. rescivit, agnovit, annotavit animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio Terent. in Adel. *Ultra consuetum*] i præter consuetudinem; quia solent patres esse severi in mores filiorum: unde Menedemus Teren in Heaut. *Cœpi non humaniter, neq; ut decuit, animum ægrotum adolescentuli tractare; sed vi, & via pervulgata patrum, quotidie accusabam, &c.* Causam autem quare pater mitior fuit, addit, *quod & ipse suos expertus, &c.*] Unde & divum Petrum labi contigit, ut leniret ignoscere. *Dic mihi, ne pudeat*] ex loco Terent *Sit licet in natos, &c.*] confirmat, ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affines. *Despondêre*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc sine testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licet mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum ea loqui, cum sola esset: quo custoditam ejus attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia cum dativo construit, quæ alii cum ablativo mediante cum, ut, *placidone etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi*] id est tecum. *Infelix puer, atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Eram medio sitibundus in amne Tantalus*] id est, Tantali similis, de quo Horat. primo sermonum, *Tantalus à labris sitiens fugientia captat Flumina.* Quia enim *Tantalus.*

deorum secreta revelavit, aut quia Pelopem filium diis epulandum apposuit, hac pœnâ apud inferos damnâtus dicitur, ut mento tenus, imo labiorum tenus habeat dulcissima flumina, quibus dum sitim restinguere conatur, delabuntur: & naso tenus fragrantia poma, itidem, dum apprehendere conatur, subterfugientia. Signantur autem avari, ut autor est Horatius, subdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut ædibus*] id est, domibus privatis, scilicet paternis. *Vacuis*] scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. *Esset sola*] scilicet domi. *Ibam*] scilicet ad eam,

Omnia causabar, stivam, dentale, jugumque,
Lora jugi, nullam; decrant quæcunque, petebam
E soceri lare; sola tamen decrat mihi virgo.
Non decram mihi; piscator, venator, & auceps
Factus eram, & solers studia intermissa resumpsi.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebar.
Nocte semel media subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fucram cum virgine) furem
Esse rati invasêre canes: ego protinus altam
Transiliens sepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem studiis hyemem transegimus illam.
Ver rediit, jam sylva viret, jam vinea frondet,
Jam spicata Ceres, jam cogitat hordea messor,
Splendidulis jam nocte volant Lampyrides alis:
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta secundo est.
Tum bove mactato, gemina convivia luce
Sub patula instructis celebravimus arbore mensis:
Adfuit Oenophilus, multoque solutus Lacchо,
Temestiva dedit toto spectacula vico.
Et cum multisori Tonius cui tibia buxo,
Tandem post epulas & pocula, multicolorem

Ventri-

Ventriculum ſumpſit, buccaſque inſtare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliiſque levatis,
Multoticſque altis flatu à pulmonibus hauſto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia preſſo.
Nunc huc, nunc illuc digito ſaliente, vocavit
Pingues à menſis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcique diem certamine clauſit.
Et jam tres hyemes abière, & proximat æſtas
Quarta: dies rapidis, ſiqua eſt bona, præterit horis:
Siqua placent, abeunt; inimica tenacius hærent.
Fort. *Fauſte viden? vicina pecus vincta ſubintrat.*
Jam, ne ſorte gravi multa taxemur, eundum eſt

Omnia cauſabar] Pergit quo occeperat, docens fauſtum amorum ſuorum exitum, optatis videlicet nuptiis. *Omnia cauſabar*] ſcilicet accuſabam, ſeu excuſabam, & in excuſationem intermiſſæ operæ adducebam; ut in Mœri, *Cauſando noſtros in longum ducis amores.* *Stivam*] id eſt, manicam aratri, qua regitur. *Dentale*] id eſt, lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2 Georg. *Duplici aptantur dentalia dorſo.* *Rullam*] id eſt, partem, à ruendo dictam. *Elare*] id eſt, domo, *Soceri*] ſcilicet futuri, quia deſponſatione facta. *Non deeram mihi*] id eſt, officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermiſſa*] ſcilicet tempore languoris, ut prius dixit. *Gener*] eſt conjux filiæ, & dicitur ad ſocerum & ſocrum correlative. *Fam Ceres*] id eſt, ſeges, aut frumentum. *Spicata*] id eſt, ſpicas habens. *Lampyrides*] ſunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindelæ dicuntur, de quibus Sipontinus ſic; *Cicindela à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilucam, quod noctu luceat, Nitedulamq; vocant.* Non ante matura pabula, aut poſt defecta conſpicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compreſſu obumbrata. Hujus animalis ſtellantes violatus maturitatis hordei ſignum ruſticis præbent, mira benignitate naturæ. Ab hac lychnus penſilis, quem vulgo lampadem vocant, Cicindela appellatur, quæ nocte tota ſervatur accenſa, & Lampyridis inſtar lucet. Mart de Cicindela, *Ancillam tibi ſors dedit lucernæ, Totas quæ ſimul exigat tenebras.* Scribitur

Cauſari. *Stiva.* *Dentale.* *Rulla.* *Gener.* *Ceres.* *Spicatus.* *Lampyris.*

bitur autem Græce λαμπυρὶς, id Θ· sed pro γ, ἐλλὶν ȝ scribi à nobis solet. Quia ergo hordei maturitatem denotant, bene dicit, *Jam cogitat hordea messor: Splendidulis, &c. Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in geniali toro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parum sperabatur, optatum sortita est exitum. *Gemina luce*] solis, & tædarum, *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum, in quo vinum affertur. Juvenal. *Totum œnophorum sitiens.* Οἶνος Græce dicitur vinum. *Iaccho*] id est, Baccho, hoc est vino solutus; solvit enim curas: unde Lyæus à λύω, id est, solvo, dicitur Liber pater. *Tonius*] à tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim fere fiunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum; unde & tibiæ dictæ. *Multi colorem ventriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent, variis panniculis tectum: vulgo musam cornutam vocant, eo quod obcurvam fistulam annexam habet. *Buccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satis humile adverbium, quo idonei abstinere dicuntur. *Utrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis Juvenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu saltidico*] id est, saltandi formam dictante. *Et proximat*] id est, proxime appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidis, &c.*] *Si qua*] id est, aliqua, *dies*] i. tempestas, *est bona*] id est, læta, prospera; *præterit horis rapidis*] id est, velocitet transeuntibus: id enim videtur læ is. *Inimica tenacius hærent*] Generalis sententia, qua finem facit: plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad coërtionem pecoris avocatur. *Viden*] id est videsne? *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loca vitibus consita vicina. *Eundum est*] id est. ire nos oportet ad custodiam pecoris *Ne taxemur*] id est. damnemur, *gravi multa*] id est, pœna pro delicto danda.

Patulus. Oenophilus Oenophorum.

Lyæus. Tonius.

Ventriculus.

Proximare.

Vineta.

Ecloga

De insania amoris, inscripta
FORTUNATUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispendia, primum:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

Cur tam serus ades? quid te (jam septima lux est)
Detinuit? gregibusne nocent hæc pascua vestris?
Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, cura gregis obmissa, privata coegit
Publicaque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnisque operis, fluviumque arcere furentem.
Faust. *Fert Padus exundans mala sæpius omina, noster*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.
Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis
Nix hyberna jugis, implent cava flumina montes:
Se exonerant, fluviosque onerant: sic flumina rursum
Se exonerant, pelagusque onerant: hominum quoq; mos
Quæ nos cunque premunt, alieno imponere tergo. (est,

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, qua Amyntam pastorem deperîsse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores expiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas*. Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cum cœptis desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, repugno. Principium collocutionis est de inundatione Padi, quam Faustus ac usat, quo minus affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipio ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subuˊci*] Nam lentus, piger, oscitans, etiam mane venire possit; serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & *Amynticus*

Serus.

præceps. *Jam ſeptima lux*] ſeptimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt autore Valla. Nam prima luce facio quod in prima parte diei: primo die, quod toto ipſo die qui primus eſt. *Gregibuſne nocent*] Quaſi dicat minime, cum ager Mantuanus ſit optimus. Unde Maro, *Et qualem infelix amiſit Mantua campum. Padus*] fluvius eſt maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroque dicit Maro in Tityro, *Hic inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Noſtros ergo agros*] id eſt, Mantuanos. *Nos, curæ gregis obmiſſa*] aut omiſſa vulgatius: Horatium ſecuti, depoſito b, dicimus omiſſa & omiſi, prima brevi. *Nocturniſque operis*] id eſt, operationibus aut operariis: nam utrumq; ſignificat hæc opera. *Fert Padus exundans mala ſæpius omina*] id eſt, portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Noſter*] id eſt, noſtras, aut compatriota noſter. *Tityrus*] id eſt Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Eſt autor*] in fine primi Georgicorum, poſt cædem Cæſaris, quam tot mala ſecuta ſunt, Quia *Fluviorum Rex Eridanus, campoſque per omnes, Cum ſtabulis armenta tulit.* Idem enim eſt Padus, & Eridanus, ab Eridano, ſeu Phaethonte, filio Solis, qui in eo ſubmerſus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carmin de Tiberi *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetruſco violenter undis, Ire dejectum monumenta regis, Templaque Veſtæ. Qui paſcua dixit. & arva*] id eſt Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneida tacet, ut cujus lectio ad ruſticum non ſpectat. Horatius autem in ſermonibus reticet, quia tunc nondum erat emiſſa. *Forſitan*] Bene forſitan ne portentis fidem priſcorum adhibere cenſeatur: quæ vero intempeſtive fiunt, nihil portendere videntur præter ſe. *Nam liquitur*] id eſt, liqueſcit & defluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cum montibus humor Liquitur. Montes*] Nominativus eſt, quia montes implent cava flumina, id eſt, alveos fluminum. *Se exonerant.*] videlicet montes, & onerant flumina; flumina rurſus onus ſuum in mare demittunt: nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat.* Unde ruſtice dixit

Padus. *Opera.* *Omina.* *Noſter Tityrus.* *Liquitur.*

Pelaguſq;

Pelagusque onerant. Quæ nos cunque] Tmesis, id est, incisio est pro *quæcunque nos*. Dicitur autem Tmesis, non Temesis. *Alieno imponere tergo*] unde de Pharisæis Salvator, Matth 23. *Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat suus alveus amnem.*

Faust. *Decrescente Pado (dictu mirabile) noster,*
Fortunate, lacus majoribus æstuat undis.
Urbs natat, obscuræ fiunt cellaria fossæ.
Lintre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & ex imis fertur gravis obba lacunis.
Multa, licet nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.

Fort. *Commoditas omnis sua fert incommoda secum:*
Et sorti appendix est illætabilis omni.

Faust. *Hactenus Eridanus: nostros repetamus amores;*
Quandoquidem nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce tepet nitida, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.

Fort. *Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur.*
Namque tibi noti referam pastoris amores,
Ut doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infesto jub sydere natus Amyntas,
Sex vitulos totidemque pares ætate juvencas,
Armentique patrem ducens in pascua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herbosos fugiens perniciter agros.
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Est Coitus, campo moles fundata palustri.
Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvata ripæ supereminet umbra,
Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.
Messis erat, solis rapidi violentia adustos
Proscinderat campos: finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, passim morientibus herbis,
Pascere oves poterat, neque nox humore cicadas.

Dumque

Dumque incumbit aquis, ſtudioque intendit iranı,
Taurus (ut auditum eſt) primum vexatus ab æſtro,
Mox canibus, demum furaci à milite, ſylvis
Abditus, ex toto conſeſtim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogative, ſed indicative legatur. *Suus alveus*] id eſt, proprius, aut debitus: aut hypallage, id eſt, ſuum amnem. *Mirabile dictu*] id eſt, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noſter lacus*] vicinus urbi noſtræ Mantuæ, ſcilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit. *Linter*] id eſt, ſcapha, aut alia navicula. *Gravis obba*] id eſt, lagena: Perſius ſeſilem vocat eo quod lato fundo quaſi ſedeat, dicens Satyr. 5. *Exhalat vapida læſum pice ſeſilis obba.* *Melioribus horis*] unde Juven. *Diſtat enim quæ Sydera te excipiant, modo primos incipientem Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.* Sed id Ethnicis quam Chriſtianis conſonantius. Verum ſi non trahimur, aut compellimur inviti; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix illætabilis*] quia in hoc mundo non ſunt ſolida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] De qua non eſt lætandum. Sic Æneid. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Multa ſunt proverbialiter dicta, notatuque digna. Boetius dicit ſe didiciſſe, in foribus Jovis eſſe duo dolia, alterum boni, alterum mali; neminemq; naſci qui non aliquando ex utroque bibat. *Hactenus Eridanus*] ſcilicet dictus eſt, id eſt, inundatio Padi. *Noſtros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] ſcilicet in vere, præcipue dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potiſſima datur opera: unde Vernæ dicti quod fere verno tempore gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conſervat genus noſtrum. *Arva volucres*] Maro. *Hinc volucrum concentus in arvis.* *Exhilarant*] Ἱλαρὸς Græce, unde hilarem Terent. dixit: facit hilaro verbum, quod eſt hilarem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant*] id eſt, fœtus producunt. *Tu tua luſiſti*] i. tuos amores feliciter ceciniſti, Eſt enim ludere, res non graves canere. Unde Virg. in Bucol. *Et ipſum Ludere quæ vellem*

Linter. *Obba.* *Appendix Illætabilis.* *Verna.* *Alma.* *Hilarare.* *Fœtare.* *Ludere.*

vellem calamo permisit agresti. Et Ovid. *Ille ego qui fueram tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso poeta meo.* Ita Maro in cul. *Lusimus Octavi gracili modulante Thalia. Atq; ut aeneoli tenuem formavimus orsum. Sed nos aliena sequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorum congruunt Ea enim dicturus est *Veneris nihil esse potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant belluæ dicit, Georg. 3. *Tempore non alio catulorum oblita leæna*
Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tum multa informes ursi, stragemq; dedêre
Per sylvas, tum sævus aper, tum pessima tigris.
(Heu!) male tum Libyæ solis erratur in oris.
Et infesto sub sydere] .i. molesto, & inferente quasi vim; quod plus est, quam si *infausto* legendum sit. *Ad Coitum*] id est, ad arcem sic dictam quod esset ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, nascentis. *Pernicitèr*] velociter. *Arx nova*] castellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta. Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam. Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenera præcexit arundine ripas.* Sed quæram, cum ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus* (Est enim sic utilior navigantibus, adverso præsertim flumine) cur hic dicat, *fugiens pernicitèr.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, qua flumina tarda alias pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id est, brachiis, quia labrusca non putantur nec resecantur. *Arundine & hamo*] id est, hamata arundine, .i. virga tenui. *Scilerat*] mutavit quispiam, fecitque *Prosciderat*: Nam scindo scidi priorem corripit: Æn. 3 *Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque & urbes.* Ubi Servius tamen videtur sentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *causa (sci) syllabam corripuit: Verum non legitur correpta, cum contra sæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam deus abscidit &c.* Posset forte legi, *Solverat*, aut quid simile. *Neq; lux*] id est diurnum tempus. *Neq; nox humore*] id est, rore Virg. *Dumq; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ. Studioq; intendit inani*] .i. piscandi hamo, unde parum utilitatis consequitur,

Coitus.

tur, præsertim prætermissa custodia armentorũ. *Ab œstro*] Vespæ genus est, sic Græce à sono dictum. *Mox*] id est, paulo post, vexatus à canibus. *Demum*] id est, tandem, aut ultimo. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimum quemque, id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Unde milites Romani potissimum pedites vocabant.

Miles.

Quod puer aut novit, tumulum conscendit, & alta
Voce bovem clamans, longo rura omnia visu
Prospicit. Ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequiturq; per invia taurum,
Illum per caulas, & per stabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita olivis
Fugera, per virides ficis & vitibus agros.
Venerat ad sublime jugum, quod sulphuris arcem
Sustinet, & longis aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longe lateque patentes.
Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebatque leves buxo resonante choreas
Rustica gens, nulla genus arte domabile, semper
Irrequietum animal gaudet sudore, peracto
Mane sacro, festa (quando omnibus otia) luce
Ipsa otî ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hic furit, hic saltu fertur bovis instar ad auras,
Quam rastris versave nefas, & vomere, terram
Calcibus obduris & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & tota Baccho facit Orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.

Faust. *Stulte, quid hæc faris? solatia rustica damnas;*
Rusticus ipse? tuis malus es, tibi pessimus ipsi.

Fort. *Dicta joco fuerint, nostrum repetamus Amyntam.*

Prosequere. *Quod puer*] Prosequitur historiam aut argumentum cœptum. *Prospicit*] porro aspicit. Æneidos 1. *Navem in conspectu nullam, tres littore cervos. Prospicit errantes.*

Ut]

Ut] .i. postquam. *Per caulas, & per stabula omnia quærens, Per colles, Benace, tuos*] Non longe ergo distat, ita ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus, &c. Sulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistula ex buxo. Maro, *Tympana vos buxusque vocat Berecynthia. Ipsa otiî ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis otî*, pro otii dixit. Nam ut hic *otii* scribas, versus non patitur. *Bovis instar*] .i. in morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quam rastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio loco sacro; aut area publica. *Facit Orgia Baccho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim scribendum præcipiunt; estque incerti generis. Virg. *Ferrata calce fatigat*. Alibi mascul. leges. *Inerti mole*] .i. pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipse*] confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat.

Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!
Continuit gressum, baculoque innixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.
Ah puer infelix! æstum te major in umbra
Corripiet. Nudam videas ne in fonte Dianam,
Claude oculos; blandis neu des Sirenibus aurem.
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit amplius: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quam melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencas,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quam, dum conaris nil perdere, perdere teipsum!

Faust. *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est,*
Consilium post facta dari, quod oportuit ante.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continuit gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex acere arbore. Acer enim prima brevi, hujus aceris, secundum Priscianum, facit: unde acernus, a, um. *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendum taurum *Ah puer infelix!*] Accla-

Orgia.

Calces.

Acernus

Acclamatio Fortunati. Sic illic *Ah virgo infelix! quæ te dementia cepit? Nudam videas ne in fonte Dianam, Claude oculos*] .i. averte oculos ne videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim quia Dianam imprudens nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu des Sirenibus aurem*] nam *Sirenes*, ut aiunt *surda aure transire oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt* autem, autore Serv. in fine 3. Æn. *tres in parte virgines, & in parte volucres, Achelοi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, tertia lyra canebat. Et primo juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, quæ illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundum veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniam deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hic ille Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nunc Neapolis, .i. nova urbs dicitur, olim fuit denominata Lencosia & Legia. Dicuntur autem ab eo quod est λιγειν, quod significat connectere, & retinere; & aspiratio convertitur in S. Harum cantum ad Ulyssem transtulit Cicero in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysses, &c. Sors tua Narcisso similis*] Is enim secundum Ovid. Met. 4. cum superbia formæ elatus, cæteros contemneret, amore sui in fonte visi exarsit, & cum sui compos esse non posset, in margine languens tandem in sui nominis florem converti meruit. *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit amplius*] amore sui illic visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amoris *Quam melius*] .i. quanto. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa tremens, & tristibus efferа flammis, Quam magis, &c. Nisi te sua fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immerito, ut legitur apud Aul. Gel. lib 6. cap 2. *Hei mihi! quid damnant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per nos mala, cum tamen ipsis Vecordi præter fatum sint mente dolores.* Multi ergo fatis imputant Juven. *Hunc ego fatis imputo.* Et alibi, *Fata regunt homines.* Et Manl. l. 3. *Fata quoque & vitas hominum suspendit ab astris. Sic felix aut triste venit per singula fatum.* Verum fatum varie acci-

Sirenes.

Narcissus.

Quam.

Fatum.

pi

pi ſolet: utcunq; tamen accipiatur, dicemus non imponere arbitrio noſtro neceſſitatem, etiamſi fata viam inveniunt, *Conſilium poſt facta eſt*, inquit, *imber poſt tempora frugum*] bene ad ſuum inſtitutum convertit, ne non ruſticus putetur. Ut autem Maro inquit, *Dulce ſatis humor.*

Fort. *Una puellares inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quater quinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora limbus
Ibat, & ad peſtus clauſum velamen aheno
Claviculo, mediam fulgenti fibula ferro
Stringit in anguſtum, nova candicat inſtita lapſu
Linea rugoſo, pedibuſque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit flammaſque trahendo
Hauſit, & in peſtus cæcos abſorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêre, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magiciſve ſuſurris;
Oblituſque greges, & damna domeſtica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpe graveſcentem verbis compeſcere flammam
Nixus, & inſanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam, Miſerande puer, quis te Deus iſtas
Miſit in ambages? ſed non Deus, imo Satanûm
Peſſimus ex illis, quos noſtris atque diebus
Ter tribus in terras fama eſt ex æthere lapſos.

Una puellares] Non attendens ad interlocutionem Fauſtinam, pergit Fortunatus, deſcribens puellam, cujus amore exarſit. *Nata quater quinos*] id eſt, viginti, quæ ætas ruſticis uxorem ad laborem expetentibus grata, cum urbano juniori placeat, ut in Eunuc. *Anni quot? Sedecim. Flos ipſe, &c. Urbanis nymphis*] id eſt, ſponſis, aut puellis pro nymphis habendis: eſt autem dativus, more Virgiliano, *Montibus in noſtris ſolus tibi certat Amyntas:* id eſt, tecum: & cum nymphis: ſed durius additur, *& vincere*, cum ſequatur *nymphis*. Nam ſubaudire oportet *eas*. *Aureolis*] id eſt, parum aureis, ſicut à *luteo luteolum* deduxit Maro. *Limbus*] id eſt, veſtis oblon-

oblonga. *Aheno*] id est, æreo. *Claviculo*] id est, spintere. *Fulgenti ferro*] ex usu aut artificio, aut ex eo quod album ferrum vocant. *Stringit in angustum*] ut gracilior habeatur: nam *siqua est habitior paulo, pugilem esse aiunt. Nova instita linea*] id est, fascia annexa stolæ. Sunt autem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, nisi divisim construantur; sed tamen hæc tolerantur, quia perinde est ac si dicat, instita nova ex lino, quæ rusticis convenit. Nam instita lanea, & serica stolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] id est, ad imos pedes defluit. Horatius sermonum 1. *Nil medium est, sunt qui nolint tetigisse nisi illas, Quarum subsuta talos tegat instita veste:* est autem instita tenuissima fasciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapsu rugoso*] id est, in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit, periit*] Maro: *Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error! Flammisque tuendo*] id est, inspiciendo: hic active accipitur. *Ignes, ignes*] Bona & artificiosa repetitio. *Qui nec aquis*] Unde ædituus apud Gell. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers philiros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est vis sæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Nasonem: *Hei mihi! quod nullis amor est medicabilis herbis. Magicisve susurris*] id est, incantationibus, quæ obscure remordente conscientia proferuntur *Quis te Deus*] ex veteri consuetudine interrogandi. Nam hodie cum unum credimus Deum, ineptum esset, nisi abusive, ut dixi, ex poetico more inferos dicamus deos, & amorem, aut virtutes, ex vitia. *In istas ambages*] id est, inextricabiles errores. *Sed non Deus*] Corrigit ergo quod dixerat Deus; *Imo*, inquit, *Satanûm pessimus*; à nominativo Satan, hujus Satanos, sicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant ergo qui etiam Satanas Satanæ, media brevi proferunt. *Ter tribus*] id est novem noctibus, & totidem diebus ex novem choris Angelorum.

Dic

Dic, age, si nosti quenquam; reminiscere, si quem
Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his studiis extendere latius agros,
Multiplicare greges, acquirere pascua bobus.
Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
Corpora, & humanos absumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys:
Sed nullum est tam immane genus, tam barbara nusquam
Gens, quæ fœmineos non execretur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia, & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum sanguine mortes.
Hinc quoque deletis eversæ mœnibus urbes.
Ipsæ etiam leges, rubrisque volumina loris
Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
Ut leges audivit, ad hæc respondet Amyntas,
(Civis enim fuerat puer, & versatus in urbe)
His monitis prudens & circumspectus haberi
Niteris, & sensu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat,
Ipse sibi blanditur homo, solersque putari
Vult animal; tamen incautus sibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat ante.
Liber erat, servile jugum sibi condidit ipse:
Pondus id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec possumus ipsi,
Nec servare atas poterit ventura nepotum.
Aspice quam stulta est hominum prudentia: cœlum
Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit.
Forsitan in volucrum morientis transibit, & altum
Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras? legum Deus autor, & ipsis
Non parere, sapit magnam nimis impietatem.
Faust. *Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.*
Fort. *Quid fuerim reris? quamvis pannosus, & asper*
Sim modo, tunc animo, tunc vi, tunc ore volebam:
Nec mihi sese alius poterat componere pastor.

Fauſt. *Nunc quoque ſi rectus vultu gradiare ſupino,*
Alter eris Marius, raſo ore videbere Carbo.

Fort. *Talia reſpondit ſic obiurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Conceſſa voluptas
Viſa bonum nimis excellens, & vota repreſſit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capiſtro,
Ne quocunque libet flectat veſtigia, ſeſſor.
Quæ mea ſit, me cogit amor, ſententia, fari,
Liberaque ora facit: Qui non communicat uſum
Conjugis, invidus eſt: livorem excuſat honeſtas
Introdu'a uſu longi livoris iniquo.
Nam dum quiſque ſibi retinet ſua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honeſtas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor eſt, res invidioſa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Amplius, inſano rediens ab amante, receſſi.

Fauſt. *Cernis, ut hic malus effectus ſic lumina mentis*
Claudat, in errores ut ſponte feramur apertos?

Fort. *Cernis, ut à ſummo liventia nubila Baldo*
Se agglomerent? oritur grando: ne forte vagantes
Tempeſtas deprendat oves, deſcedere tempus.

Dic age] Progreditur in deteſtationem amorum quo illum avertat: facitque id quaſi ſatyrice, docens nullum eſſe amoribus emolumentum, nullumque per eos diteſcere. *Sunt qui noſtra ferant*] Tyranni, qui ſanguinem & ſudorem pauperum abſumunt: aut ad Cyclopas & Læſtrygonas reſpexit, aut ad Ægyptios à Juvenale damnatos; ſed verius ad avaros, qui quicquid pauperes ſudore pariunt, devorant. *Everſæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. & Ser. ſentit) multæ.

Nam fuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

Tetricus. Anteire. Catones.

Tetricos] ſeveros & rigidos, à Tetricis montibus aſperis. *Anteire*] colliſio eſt, ſicut in *deinde, proinde, deeſſe*, fieri ſolet. *Catones*] duo nominati ſunt ſeveriſſimi, major ille

Cen-

Cenſorius, & minor Uticenſis. *Ipſe etiam leges*] ut lex divina, *Non Mœchaberis*: lex humana, ut lex Julia in adulteros. De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit, &c. Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, ſicut apud Juven. *Inter Socraticos notiſſima foſſa cinædos:* cum nihil ſit magis repugnans, quam Socraticum & cinædum eſſe: ſed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt ne intelligendo, ut nihil intelligant.* Videntur ergo ſibi ſapientes, cum ſint dementes, iniquam in ſe ferentes legem. Hor. *Quam temere in noſmet legem ſancimus iniquam! Quam fecerat ante*] Sic David, *Incidit in foveam quam fecit Forſitan in volucrem*] tanta eſt amantibus inſania, ut etiã quæ fidei ſunt irrideant. Graphicè ergo docet, quã non ſit ſui compos quiſquis amat. *Grandia de magnis*] ne decori perſonarum immemor videatur poeta, (videtur enim altior hæc diſputatio, quam ut ruſticis conveniat) inducit alterum interloquentem quaſi minus habet fidei. Unde Fortunatus, more ſenum qui ſe laudant, & ſua tempora, (ut Neſtor apud Homerum; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit ſe in adoleſcentia fuiſſe præſtanti ingenio, & prudentia magna præditum. *Quid fuerim reris*] id eſt, arbitraris. *Reris.* *Quamvis pannoſus*] id eſt, veſte multis panniculis conſuta & craſſo panno. *Pannoſus.* —*& aſper Sim modo*] id eſt, *pannis anniſque obſitus*, ut inquit Comicus. *Nunc quoque ſi rectus vultu gradiare ſupino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, & ut Appianus docet, vultu ſevero; qui ex vultûs diritate, cum nihil loqueretur, ſatis proferre viſus quam ingentem machinaretur cædem. Papyrius autem *Carbo*, illa tempeſtate qua cum juniori Gracchо conſpirabat, adhuc juvenis ſeu imberbis erat: unde ait, *raſo ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Carbo.* *Ut equi ligat ora capiſtro, Seſſor*] id eſt, qui inſidet equo. *Me cogit amor*] non ergo ſui juris aut liberum ſe fatetur, ſed amore coactum. *Qui non communicat uſum Conjugis, invidus eſt*]

vult errore & hæresi Nicolaitarum, etiam conjuges debere communes esse, & per invidiam suam cuiq; datam, & legem Juliam in adulteros latam. Quæ res quia honesta visa, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est, invidere faciens, quia nec regna parem, nec Ferre Venus potest. *Livenția*] subnigra & densa à livore, qui est macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbasq; dedi, quis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem, ideo lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*] .i. à monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ paraseeue, i. præparatio.

ECLOGA III.

De insani amoris excitu infelici, inscripta AMYNTAS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Agricolæ duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus & Fortunatus.

ILla hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veronensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla superfit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arca
Civibus est, quem nulla queat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aeris iræ.
Fort. Nescio quis ventos tempestatesque gubernat,
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? vitanc ideo multabor in ipsa?
Numina si, ut perhibent, orbem moderantur ab alto,

Extim

Extimò nil duros hominum curare labores.
Aſpice, quo tenuem victum ſudore paramus,
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge paſtor
Fert miſer: inſeſtis æſtate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis; dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi. Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, diſcrimina mille;
Sollicitant; latro inſidias intentat ovili,
Atque lupus, mileſque lupo furacior omni.
Ut manus aſſiduo detrita incaluit uſu,
Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit æſtu;
Una repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc ſuperi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
Neſcio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat paſtores omnium egenos.

Illa heſterna ruens] Facto ex eventu paſtoribus colloquio, proſequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus, quia paſtoralis facillimus eſt: quocirca breviſſimus ero. *Illa grando heſterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] id eſt, ſummitate. Vertex enim dicitur ſummitas, à qua vertendum eſt cum altius ire nequeas, ut in capite & monte. *Vertex.* *Baldi*] Baldus mons eſt. *Baldus.* *Divis*] id eſt, ſanctis. *Harculus*] ruſtici nomen, quaſi *bonus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Harculus.* *Eſt demolita*] id eſt, dejecit, proſtravit, calamitatem inferendo. *Demoliri.* *Caſas*] tugurio paſtoralia. Et proinde dicit, *paſtoralia tecta*. *Caſa.* *Agricolis etenim*] Ordo eſt, Et enim ſubſtantia, id eſt, poſſeſſio & peculium, eſt agricolis pecus & arva. *Nullæ aeris iræ*] id eſt, tempeſtates, quaſi ab irato Jove, qui & aer dicitur, illatæ. *Ira aeris.* *Neſcio quis, &c.*] Ruſtice id dicit, ſed graphice. Sunt enim ruſtici impatientes calamitatis, ita ut in proverbio ſit, *Qui ſua amittit, & ſenſus amittit*: unde & Æneas amiſſa conjuge (quanquam ſummus alioqui deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non incuſavi amens hominumq; Deorumque? Aut quid in everſa vidi crudelius urbe?* Et in Bucol. amiſſo nato, *Atq; Deos, atq; aſtra vocat crudelia mater. Vitane ideo mulctabor*

in ipſa?] id eſt, anne ob id vivens puniari? id quoqide more ruſticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, utpote poſt fata. *Numina ſi, ut perhibent*] Epicurei enim negabant: unde Maro in Bucol, *Nec curare Deum credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.* Hor. Serm. 1. *Credat Judæus apella. Non ego; namq; Deos didici ſecurum agere ævum.* Judæum vocat *apellam*, id eſt, ſine pelle præputii, hoc eſt, circumciſum, *Securum ævum*] .i. ſeorſum à cura mortalium. Unde Epicurus jactabat ſe levâſſe genus humanum duobus ſumme malis, metu, & ſuperſtitione Deorum: Metu quidem, quia dixit unum eſſe ſpiritûs humani & belluini interitum & ita non eſſe metuenda, quæ poſt mortem eveniunt; Et ſuperſtitione, id eſt, anxia religione, cum dii non curent mortalia. Sed utrumque impium & ſceleſtum eſt, omnem pietatem & religionem deſtruens. *Extimo*] pro exiſtimo: exiſtimo autem, .i. cenſeo & judico: per x plurimi ſcribunt. Æſtimo autem, id eſt, æris precium conſtituo & liceor, per æ & ſt. *Diſcrimina*] id eſt, periricula. *Mileſque lupo furacior*] miles dicitur quicunque ſtipendium belli gratia ſuſcipit. *Una grando*] Unde calamitas quæ dicta eſt, quod calamos, id eſt, culmos ſegetum terit. Eſt autem in ſermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & ſacrificando nutu. Sic Hiarbas Æneid. 4. *Dicitur ante aras media inter numina divûm, Multa Jovem manibus ſupplex orâſſe ſupinis.* Et infra: *nos munera templis, Quippe tuis ferimus, famamq; fovemus inanem. Incalluit*] id eſt, calluit, hoc eſt, tumorem & duritiem induit. *Paſtores omnium egenos*] Æneid. 1. *Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,*

Apella.
Securum.
Extimo.
Æſtimo.
Diſcrimen.
Miles.

Fauſt. *Fortunate, ſcelus nobis hæc omnia noſtrum*
Ingerit; ætherei ſententia judicis æqua eſt.
Fort. *Quod ſcelus? an fuimus Chriſti vitæ inſidiati?*
Fauſt. *Furgia, furta, iræ Venus & mendacia, rixæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim ſcelus obruit omnes,*
Et tamen una omnes pariter peſſundat Erinnys.
Fauſt *Heu! neſcis: male de ſuperis ſentire, neſandum.*
His igitur, quæ ſcire nefas, neſcire neceſſe eſt,

Poſt-

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ.
Fort. *Mœror & affectus alit de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
Faust. *Intellecta licet, pro re, pro tempore, fari:*
(Sic habitus Cosmas sapiens) incognita nunquam.
Fort. *Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;*
Restat Amynteos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.

Fortunate, &c. ne approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum, *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra meruêrè.* *Ætherei sententia judicis æqua*] Augustinus enim docet occulta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6. *Aut æquus amavit Juppiter*, & 10. Æn. *Rex Juppiter omnibus idem. Quod scelus*] Graphice exprimit rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Quæris quod scelus? *Furgia*] id est contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt; unde pro magno bono duxit Maro sepem, dicens, *Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes, &c. Venus*] i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non respondet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitus amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt enodare. Unde dicit nefas esse de factis Dei inquirere, Satis enim esse debet, quia Deus ita vult, qui nihil injustum velle potest. Ideoq; ubi divina est præceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abraham nobis præclare ostendit, dicente D. Aug. Nam filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissionem acceperat. At si quæras cur boni cum malis puniantur: dicetur, tantum temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur; malos autem, ad vindictam. Est ita pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus Mors autem peccatorum pessima. *Nescire necesse est* | altiora te ne quæsieris: Mitte arcana Dei, &c. *Posthabitis*] .i. prætermissis, aut

Furgia. *Venus.* *Posthabere.*

aut minoris habitis; ut, *Posthabui tamen illorum mea seria ludo, &c. Posthabita coluisse Samo.* Quas] id est, cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes. Mœror & affectus alii*] .i. affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Sæpe levant*] id est, amovent. *Animo sermo venit æger ab ægro*] quia ex abundantia cordis os loquitur. Unde Flaccus in arte, *Format enim natura prius nos intus ad omnem Fortunarum habitum, juvat, aut impellit ad iram, Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit. Post effert animi motus, interprete lingua. Sic habitus Cosmas sapiens*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medicis hic intelligitur. *In postrema*] id est in ultima. *Fata*] id est, mortem usque. *Impendere*] id est, impertiri. *In misero casu*] id est, infelici exitu.

Cardo.

Impendere

Præteriens illac parvo post tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria furali, populo jam fabula factus,
Non respiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si forte senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cum jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensusque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice, quo tendas; & quo venisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominemque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægre
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illac] Principium narrationis, *illac*] id est, per

per locum illum ubi, dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo post tempore*] sic Maro: *Respexit tamen & multo post tempore venit.* Unde *post*, & *ante*, gratia excessus, ablativum regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea* & *antea*. *O iterum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ô animam, ô ego*: neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon ô Alexi, trahit sua quemque voluptas. Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passive pro eo cui non est datum consilium, ut Æneid. 3. *Inconsulti abeunt sedemque oblita Sibyllæ*: & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Unde non solum jurisconsultus, sed etiam jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Inconsulti.*

Veneno Ebria fatali] id est, amore ad mortem ducente: est enim amor venenum, quia per venas it. Unde, *Vulnus alit venis*: nec tamen fato imputandum, sed nobis. Unde D. August. super illud *Ego dixi, Miserere mei, sed sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est, argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula. Non resipiscis*] id est, iterum sapis & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas; Dicuntur etiam sic à Virgilio, ut, *raris habitata mapalia villis*: & *magalia*, sed prima longa; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam. Rapuit secum omnia Samson*] ut Jud. 16. late describitur: nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor curtus Saturninos explebat, id est, centum & viginti annos; ultra quos fata, id est, deorum constituta negabant posse vivere: *Et naturalem*, quæ tres explebat, i. 90. annos: Tunc enim natura deficit, diciturq; *mors merita*, id est, pro merito, in remedium tot malorum

rum quæ sequuntur concessa: & *fortuitam* ac *violentiam* quæ etiam in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, Æneidos quarto ad finem:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoque accensa furore.

Hæc tibi cuncta ferat] Unde Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda secum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectæ, vide Juven. Satyr. 10. In qua dicit, *Sed quam continuis & quantis longa senectus Plena malis! Prospice quo tendas*] .i. ad quem statum. Persius: *Est aliquid quo tendis. Et quo*] .i. ad quem statum, Ordo est, *& cave ire* [eo] *quo venisse dolendum est. Esto domi*] aut simpliciter dicit, aut quod Persius; *Tecum habita, & noris quam sit tibi curta supellex. Levi*] id est facili & inconstanti. *Tot duri rerum eventus*] Licet, ut Valla docet, in plurali frequentius dicatur *eventa*, genere neutro: tamen etiam *eventus* legimus, ut Æneid. 6.—*cæcosque volutat Eventus.*

Quó.

Levis.

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito; sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:
Ut mos, Autumno pecudes crescente tondi,
Mane foro exposui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam:
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari hybernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus, nondum mihi constat, Amynta.
Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet.
Tu vero, cui vix tectum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem, satis esse solebat amanti:
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, nemini quo tempore magnæ
Credebantur opes: ventum est a gramine ad aurum.
Regia res amor est hac tempestate, recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditã] Continuat sermonẽ, quem ad Amyntã habuit; in quo quod Amyntæ dicit, omnibus dicit, qui

qui simili capti sunt morbo. Recitat ergo argumentum pro re excogitatum. *Non auditam*] quia falsa sunt sæpe audita. Unde Plaut. *Plus valet unus oculatus testis, quam auriti decem*: i. unus qui se vidisse dicat, quam decem qui se audivisse dicunt. *Autumno tonsi*] alibi in Maio tondentur, *Sexaginta pondo*] i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem misi: cras altera mittam. Purpurei flores*] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis.* Sed id Amasiis poetæ uberius dicunt *Et raptus ab arbore nidus*] Idem: *Parta meæ Veneri sunt munera: namq; notavi Ipse locum aeriæ quo congessêre palumbes. Gramen odoriferum*] Idem: *Tum casia atq; aliis intexens suavibus herbis, Mollia luteola pingit vaccinia calyba. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Melius nunc omen in auro est, Regia res*] .i. regalis, quod potius dicerem: sed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit sumptum. *Hac tempestate*] hoc tempore turbulento. *Pondo.* *Regius.*

Talia suadenti torvo mihi rettulit ore;
Si cupis optatam mihi, Fortunate, salutem,
Da quod amo; nostro hæc una est medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi sunt tormenta: revelli
Ex animo furor iste nequit, mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum itque reditque,
Excubat & dormit mecum: caput, ossa, medullas,
Cor complexa, potest cum sola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore secto
Surculus inseritur trunco, natura duorum
Fungitur, & mixto coalescit corpore virga:
Sic dominæ dilecta mihi se immersit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: sensus inest nobis & spiritus idem.
O me felicem, si, cum mea fata vocabunt,
In gremio dulcique sinu, viveisque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jaceret:
Illa sua nobis morientia lumina dextra
Clauderet, & tristi fleret mea funera voce!
Sive ad felices vadam post funera campos,

Seu

Seu ferar ardentem rapidi Phlegethontis ad undam
Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam.
O Dryades florumque deæ, nymphæque decentes;
O nemorum Sylvane pater, servate, precamur,
Collibus in vestris gelidisque in vallibus omne
Sylvarum turisque decus: circundate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, ne floribus obsit.
Ista, precor, dominæ servate in funera nostræ.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum, supraque jacentem
Componantur heram: tristes ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, signataque verba relinquent
Ista sepultura, relegenda nepotibus olim:
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, deerat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum misere amantis, solam puellam deposcentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud nisi Philumenam volo.* Bene dicit *suadenti*, & non *persuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iste*] id est, quem tu commemorasti, & dixisti in me esse. *Excubat*] id est, Excubias agit, hoc est, vigilat mecum Æneid. 4. -- *Illum absens absentem auditque videtque.* Id quoque Phædria optat sibi à Thaide fieri in Eunuch. --*ames me, me desideres, Me somnies, me expectes, de me cogites, Me speres, me te oblectes, mecum tota sis, &c. Caput*] unde furor in amante. *Ossa, medullas*] Æneid. 4. -- *est mollis flamma medullas Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.* Unde hic addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quod cor urit. *Surculus*] id est, insita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*] unde 1 Cor. 6. *Et erunt duo in carne una.* Hic autem non ex re, sed ex affectione dicitur, quia nondum adhæsit: qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici unum corpus efficitur. *Et spiritus*] .i. animus, quia Græce ἄνεμος spiritus, seu ventus dicitur. *O me felicem*] graphice exprimit affectionem misere amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hic ipso tecum consumerer ævo. Illa sua nobis, &c.*] Ex Tibul.

Excubare.

Surculus.

Spiritus.

hal. fere ſumptus locus, aut ex epiſt. Ovid. *Triſti voce nænias cantendo. Sive ad felices campos*] i. Elyſios. De quibus Æn. 6. *Devenêre locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum ſedeſque beatas, &c.* Nos paradiſum vocamus. *Phlegethon* fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec ſine te felix ero, nec tecum miſer unquam*] Ex affectione, ut dixi, loquitur, non ex debito conſilio; itaq; non eſt putandum eam eſſe poëtæ mentem. Quod dicò propter imperitos, qui non diſcernentes quando ex ſua ſententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter citant, quaſi ita ſenſerint. Maro autem ſentit etiam amores perdurare poſt fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipſa in morte relinquunt.* Quin putavit eaſdem permanere affectiones, dicens, *Quæ gratia currûm, Armorumq; fuit vivis, quæ cura nitentes Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.* Juxta quod dictum eſt, *Qualem te invenio, talem te judico.* Et ita quia æterna eſt damnatis peccandi libido (non enim immutari poſſunt) merito eſt æternum ſupplicium. Sed ad ruſticum redeamus Amyntam, cui inſanus amor non perſuaſit, quod Prophetæ divinitus perſuaſum erat, dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum. O Dryades*] id eſt, nymphæ arborum & præcipuæ quercuum, quia δρῦς, δρυὸς quercus dicitur. *Florumque deæ*] quæ *Napææ* dicuntur. *Nymphæq;*] ſcilicet aliarum rerum; ut montium, quæ *Oreades*; & fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Nereides*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades. O nemorum Sylvane pater*] unde à ſylvis denominatus. Hic quoque adveniſſe dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis:

Venit & agreſti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quaſſans.

Unde dicit, *Servate precamur*; quia nymphæ amare & amari ſolent. *Servate*, inquit, *Decus*] id eſt ornatum florum & herbarum. *Ne floribus obſit*] Virg. Geor. 4. *Nec oves, hædive petulci Floribus inſultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas. Iſta*] id eſt, veſtra domina. *Dominæ noſtræ*] ſic enim & Græci

Phlegethon

Dryades.

Napææ.

Oreades.
Naiades.
Hamadryades.

Sylvanus.

Domina.

Græci & Latini, & Barbari uxores vocant. Unde Maro in Diris, *Quod mea non mecum domina est. Circa tumulum*] Credebant enim in veteri superstitione beatas animas, quarum corpora molliter requiescerent. Unde Persius, *Nunc non cinis ille poetæ Felix? nunc levior cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo, fortunataq; favilla Nascentur violæ?* Et Juvenalis, *Dii majorum umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantesque crocos & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, molliq; tegaris arena.* Ovid. *Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna: Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contra imprecatur Tibullus: *O tu qui Venerem docuisti vendere primus, Quisquis es infelix urgeat ossa lapis. Tristes ad busta puellæ Pierides*] id est, Musæ. Juvenalis: *Pierides, profit mihi vos dixisse puellas.*

Bustum. Urna. *Bustum* dicitur, qui si bene ustum, locus ubi urna condebatur. *Urna* autem ab urendo dicta, quod ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc, ut nunc faciunt, terra condere solebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosophis ortam putant, ut qui ex terra potissimum sumpta putarent, terræ mandarent corpora; qui ex igne, igni. *Lamentabile carmen*] *Næniam* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium* & eo sepulto *Epitaphium.* In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen. Releganda nepotibus*] id est, minoribus aut posteris.

Nænia. Epicedium Epitaphium.

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranarem laturus opem: tu sævior hydra,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ultro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallacia, sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, tristi in suspiria pectus. Ode-

Oderit illa licet ſemper fugiatque ſequentem,
Iſta tamen, quocunque ferar, me cura ſequetur.
Ite procul medicæ, non ſum ſanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum eſt)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adverſum eſt, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per luſtra ignota ferarum.

O virgo &c] Sunt verba Amyntæ per apoſtrophen puellam abſentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula ſunt maxima in mari Siculo: finguntur autem à poetis eſſe monſtra marina, ex puellis tranſmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia: Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol *Quid loquar? aut Scyllam Niſi aut quam fama ſequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis obſidet.* Et ita, quia ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, ſi caret arte*: ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici ſolet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu ſævior hydra*] quam Hercules tandem exuſſit, cum amputato capite illi ſemper bina repullulare videret. Erat enim lacus quem exuſſit & locum fertilem reddidit; ſed ſerpens aquatica fingitur. *At culpæ*] id amatorie. Nam ſemper amicas aut purgant, aut non credunt peccaſſe. Unde ille, *Mec ſi mihi credere tantum. Signa tamen vultus fallacia*] ſc ſunt. Juv. *Frontis nulla fides: quis enim non vicus abundat Triſtibus obſcenis? Mens fera*] unde notus, ſed minus idoneus autor. *Omnis quæ nitido volucris plumeſcit amictu, Non eſt, ſi ſimulat, vera columba tamen. Sæpe ſub agnina latet hircus pelle Lycaon, Subque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut ſit, ſi averterit ſuos vultus a me. Id enim indignabundi faciunt. Æneid. 1. *Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.* Sed ſi accipiatur averto, ſicut aver-

Averto, Averſor.

ſor

Avertor. sor & avertor accipi solent, pro eo, quod est per indignationem avertendo contemno, sicut Servius fieri posse asserit qui dicit averto & avertor in una significatione declinari posse; dicitur recta loquutio, & non figurata, qualis est illa apud Boetium, *Heu! heu! quam surda miseros avertitur aure! &c.* Unde est frequentativum aversor, quo frequentius utimur. Ovid. in Fast. *Officioq; levem non aversatus honorem. Medicæ artes* Unde Apollo apud Ovid Metam. primo dicit, *Inventum medicina meum est, opiferq; per orbem Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis: Hei mihi quod nullis amor est medicabilis herbis! Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes! Ite procul, &c.*] quia Romanis earum erat odiosa professio. Unde Æn. 4. *Magicas invitam accingier artes. Quod nec credere dignum est*] Unde de Pythonissa quæ Samuelem exierat dubitant Theologi, an Samuelē revera, an neqaā spiritum in illum transfiguratum; quod Augustinus potius asserere videtur.

Orcus. *Animas revocatis ab Orco*] .i. ab inferno urgente. Unde Orcus quasi urgus, à quibusdā dictus videtur. Sic in Bucol.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipsa dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto:
His ego sæpe lupum fieri, & se condere sylvis
Mœrim, sæpe animas imis exire sepulchris,
Atque satas alio vidi traducere messes.

Vanis precibus] id est, impie: sed ex amentia amantium, Epicuro tamen dignum. *Solivagum*] non in solo, sed solum vagantem. Soli autem sibi videntur amantes, dum sunt sine amata. *Per lustra*] per latibula, aut latebras. *Ignota*] scilicet hominibu ,hoc est, invia. Æn. 4. de Didon. *Semperque relicta, Sola sibi, semper longum incomitata videtur Ire viam, & Tyrios deserta quærere terra, Eumenidum veluti, &c.* Id autem nunc erat illi, & est nunc huic, futuræ mortis indicium.

Solivagus.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere: sed vulnus nihil insanabile curat.
Illum per campos nox intempesta silentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Insomnem semper, raro sylvestria poma

Car-

Carpentem, & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhaustaque lumina fletu
Assiduo, post lamenta & convulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Nocturnæ absumpsêre feræ, volucresque diurnæ.
Faust. Heu funesta lues, fatalis machina, passim
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erinnys?
O stulti, quicunq; Deum dixistis Amorem!
Num naturâ nocens Deus est? ubicunque locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.
Fort. Heu miserande puer, tenera sublate juventa!
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cæli est, ut te, nil tale merentem,
Læserit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cœlum tibi defuit; omne
Carmen, & arguti quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: nisi te mors immatura tulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec melius cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & specimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre suis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes ovium flevêre magistri,
Ut Daphnim luxisse ferunt: te pascua & agri
Undique, & audita est totis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,
Atque sacerdotum cantus, ac thura quotannis
Dicite, & æternam requiem cantate poetæ.

Fauſt. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elyſium, nos hic te flemus Amynta.
Fort. *Flendum hodie nobis fuerat: nam triſtia nocte*
Neſcio quæ mœſtis cernebam inſomnia formis.
Sed jam veſper adeſt, & ſol ſe in nube recondens
Dum cadit, agricolis vicinos nuntiat imbres
Cogere, & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati eſt in ſua perſona loquentis, & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneid. 1. *Talia jactanti, &c. Verbis amicis*] id eſt, quæ amicos decent. Eſt enim amicus, a, um adjectivum. Unde amicior & amiciſſimus leguntur. *Conabar*] id vere, quia *Curare.* ſine effectu conamur. *Sed nihil*] id eſt nulla res. *Curat*] id eſt, purgat vulnus inſanabile. Nullum tamen eſt in moribus tale ante ſuprema fata. Aut *vulnus inſanabile nihil*] id eſt, nihili curat verba, *Inter dumeta*] ubi dumi & vepres creſcunt. *Inſomnis.* *Inſomnem*] id eſt, nullum ſomnum admittentem, quod miſere amantium eſt. Æneidos quarto: *At non inſelix animi Phœniſſa, nec unquam Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem Accipit. Sylveſtria poma*] In ſylvis naſcentia. *Lumina,* *Exhauſtaque lumina*] id eſt, oculos exhauſtos. *Moriens finivit amores*] Unde & Comicus, *Hanc niſi mors mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro, *Curæ non ipſa in morte relinquunt. Sine honore tumuli*] id eſt, inſepultum. *Fatalis machina*] Alludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneidos ſecundo, *Scandit fatalis machina muros. Fatalis* igitur *machina*] id eſt, inſtrumentum ad exitium fatale ducens. *Æquiparans hominem pecudi*] unde fictæ ſunt transformationes, quas Circe in ſocios Ulyſſis exercuit. Pſalmiſta: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit*, &c. *Philtra*] id eſt, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypſo ex Odyſſea Homerica notiſſimæ ſunt, ad quas Ulyſſes appulſus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7. Æneid. plura videbis. Calypſo autem autore Heſiodo, Oceani & Tethyos, aut, Homero judice, Atlantis filia, inſulam à ſe denominatam, in mari Ionio tenuit, ad quam Ulyſſ. ut à Circe diſceſſerat, nau-

naufragus pervênit, & amatorio illectus, ſeptem annos permânſit, vixque divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia Philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Philtra.* *Quæ Styx?*] infernalis palus à triſtitia dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Phlegethon.* *Erinnys*] dicitur furia. *Erinnys.* *Num*] id eſt, nunquid, *natura nocens*] Phyſice hoc dicit, Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius lib. 2. naturalis hiſt. *Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, fragilitatis ſuæ memor, ut portionibus quiſque coleret, quo maxime indigeret, &c.* Vim ergo amoris, Cupidinem genere maſculino, quia Deum dicebant. *Quæ tibi naſcenti luxerunt ſydera?*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti ſumus. *Cœlum defuit*] id eſt, benigna influentia cœli, *Doctus erat*] Quemvis ergo ſui temporis doctum deflet, ſecutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id eſt, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum eſt maturum. *Immaturus.* Præcox autem, quod ante tempus maturum, quaſi præcoctum & præcoquum. *Præcox.* *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temere ad frugem pervenit: quia præcoci ingenio prædita, aut cito moriuntur, aut ſtudia deſerunt.* *Dignus eras hederis*] quibus coronantur poetæ, eo quod ſunt in tutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. *Hedera.* Horatius: *Me doctarum hederæ præmia frontium, Diis miſcent ſuperis.* Perſius: *Quorum imagines lambunt hederæ ſequaces.* Juven. *Ut dignus venias hederis, & imagine macta.* Virg. in Bucol. *Atq; hanc ſine tempora circum Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.* Et iterum: *Hedera creſcentem ornate poetam. Dignus Parnaſſide lauro*]. i. in Parnaſſo monte Phocidis Bœoriam ver us Muſis & Apollini ſacro, naſcente. *Parnaſſus.* *Parnaſſus.* Eſt ergo Parnaſſis Patronymicum à patria ſumptum. Sed hic pro nomine patrio ponitur, quaſi ſit Parnaſſica. *Nec melius cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et paſcua*] i. paſtores, ut in Bucol. Nam etiam paſcua in Geor. dicit. *Noſter*] id eſt, noſtras; hoc eſt, Mantuanus. *Tityrus*] id eſt, Virgilius, qui ſe per Tityrum in primo Bucolico carmine

ſignificavit. *A magno Alexi*] id eſt, Auguſto. *Præcox ſollertia*] quia ante barbam. *Et ſpecimen tuleras*] ſcilicet præte, aut *abſtuleras ſpecimen*]. i. ornamentum. *Non vulgare*] id eſt, egregium. *Cum Nymphis flevêre*. Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Ut Thracius Hebrus*] ſcilicet fluvius. *Orphea*] ſcilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poeta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius late: *Spargite paſtores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Paſtores; mandat fieri ſibi talia Daphnis: Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio ſunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia, Epitaphii, quod poſt inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minus quadrare ſuperioribus. Nam cum furor & amentia, atque impietas in ſuperos, & vilipenſio legum in Amynta fuerit; & ita mortuum, nec pœnituiſſe ſignificaverit; non videtur congrue dicere, *& altum incolis Elyſium*] id eſt, paradiſum. Sed purgari poteſt, tum quod paſtoribus hæc dicuntur, tum quod aſſerendo Elyſium incolere, tacite pœnitentiam egiſſe ſignificat. *Cernebam inſomnia*] Phantaſmata nocturna, quaſi futuræ lacrymationis prognoſtica; idq; ex ſuperſtitione ruſtica. *Vicinos nuntiat imbres*] Georgicorum primo: *Sol quoque & exoriens, & quum ſe condet in undas, Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequentur, &c.* Sed illic de ortu dicit quod hic de occaſu. Addit enim:

Ille ubi naſcentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medioque reſulſerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres.

Cogere, & ad caulas] id eſt, ovilia, Virgilius in Sileno: *Cogere donec oves ſtabulis, numerumque referre Juſſit.* *Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et jam tempus, equûm ſumantia ſolvere colla.

Hebrus.

Inſomnia.

ECLO-

De natura mulierum, inſcripta ALPHUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Amiſſum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

Jane, caper (video) macer eſt tuus: eſſe ſolebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire.
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & ſummis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & ex iſto langnore facetia ſurgit:*
Quæ, quoties memini, riſum ciet; edita nondum eſt:
Edita cum fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Fane ſoles narrare ſales lepidiſſime, & ore*
Suaviloquo: dic ergo tuus cur langueat hircus.
Janus. *Res non ficta, deus teſtis, ſed facta recenter:*
At dulce id facinus non eſt narrabile gratis.
Quid pretii ſperare licet? quæ dona reporto?
Alph. *Fane, ubi congeſſit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter ſpondet, promiſſo eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei: ſed pignore tutum*
Te faciam, duo tela mea deprome pharetra.

Fane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occaſionem facetæ narrationis de paſtore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris poſitam incidit: ubi inventus & à vicinis ruſticis extractus, furorem amoris non deſtituit: occaſione cujus graphice mulierum ingenia deſcribuntur. *Macer eſt*, qui *ſolebat eſſe acer, & elatis, &c.* Unde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibuſdam belluis competit: *Profecto hoc ſic eſt, ut puto: omnibus nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus. Flaccis auribus*] id eſt auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium eſt. *Riſum ciet*] id eſt, excitat, à *cieo* ſecundæ conjugationis; eſt enim præſentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Ruſtica jactantia & garrulitate hoc dicit:

nam si ex persona poetæ dicatur, vere illi dici posset: *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Fane foles narrare sales*] id est, non insulsos apologos. *Ubi congessit*] Latinus Maro: *Namque notavi Ipse locum, aeriæ quo congessêre palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significat, ut *convenio, confluo, congero*, adverbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici, *Ubi congessit*] id est, concinnavit & constituxit, postquam allata fuit materies. *Qui leviter spondet*] proverbiale est: nam fere usu venit, ut, qui cito promittunt, difficulter pro missa exhibeant, & è converso. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit, inops est fidei*; quia qualis quisque est, talem judicat quemlibet: & ita, qui fidus non est, neminem fidum exi-
Telum. istimat. *Deprome*] id est, exime. *Duo tela*] id est, duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. Virg. *Cum Daphnidis arcum Fregisti & calamos.*

Jan. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assidue pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspecta, quæ tumbuc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidius curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere cuncta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mente.
Hanc ergo in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervice, ac præduræ robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda subit Virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lux

Lux fugit interea, capri redit immemor, alta
Nocte recordatus surgit, paviduſque per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde ſaligna
Captandis obducta feris & ſtramine ſicco,
Inſtar erat putei fundo irremeabilis alto.
Eſt capter in vinclis, puer eſt in carcere, paſtor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves ſero ac numero: caprumq; requirens,
Obſtupeo; puerum clamo, magalia luſtro.
Vera loquar: magicis ne ſorte liquoribus unctus,
Extimui, aſcenſo migrâſſet in aera capro:
Namque ſtriges tali fama eſt ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad paſcua duco.
Dumq; nemus ſubeo meditans mecum, ecce, per umbras,
Ecce, procul caper in dumis ſtrepit, atque reluctans
Cornibus adverſis contra ſua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneidos ſecundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnaſſides*] id eſt Muſæ Parnaſſum frequentare ſolitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantuſque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibuſdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem diſſolvendam, niſi res tanta ſit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verum poëtæ aliquando ridicule, aliquando juxta æſtimationem invocantis invocationem faciunt: Unde Juvenal. deſcripturus Rhombum, dicit Satyra quarta, *Incipe Calliope, licet hic conſidere, non eſt Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: profit mihi vos dixiſſe puellas.* Hoc autem ridicule dicit: hic vero loquitur ruſticus, cui quam dicturus eſt res ſummam difficultatem habere viſa eſt. Unde prius dixit, *Totus mirabitur orbis. Philomenæos*] quos Philomena congeſſit. *Conductus*] ergo mercenarius. *Servitium*] id eſt, famulatus. *Tabuit*] .i. lenta tabe exhauſtus eſt. *Vesors*] .i. pravi, aut perverſi cordis. *Frigidius*] .i. negligentius, ſicut in re diligenti dicit per contrariũ Maro, *Fervet opus. Exhauſto cerebro*] nimia

Servitium. *Tabeſcere.* *Exhauſtus.*

Sopitus. nimia ſolicitudine effœto. *Quum ſopitus eras*] id eſt, ſomno obrutus, *poterat videri eſſe vigil. Nugabatur enim*] id eſt, ſecum inaniter loquebatur: Hor. *Neſcio quid meditans nugarum*, Perſius: *Nugari ſolitos. Ludens*] id eſt, ad ludum, ut curam animi premeret. *In ſaltu*] in paſcuis ubi pecudes ſaliunt. *Tentans*] id eſt, periculum faciens. *Quæſitum peterrat*] id eſt, pererrando it quæſitum; non enim conſtruitur prius ſupinum ſine motu, ſaltem latente. *Et quæ fari pudor*] ſcilicet *eſt*: id eſt, gremium; & infra gremium pudenda. *Fronde ſaligna*] id eſt, ſalicum foliis. *Obducta*] id eſt, obſtructa in ſuperficie. *Captandis feris*] id eſt, ad captandas feras. *Jam tertia luxerat hora*] ſcilicet poſterioris diei. *Refero*] Recenſeo, aut ſeparo. *Magalia*] id eſt, caſas, & tuguria. *Striges*] ſortilegæ, & magicis utentes. *Ad quædam longinqua*] Id enim ſibi perſuadent dæmonibus illuſæ. *Ecce*] quaſi diceret, Præter ſpem.

Nugari. *Tentans.* *Saligna.* *Obducta.* *Refero.* *Magalia.*

Terruit incautum ſubito feralis imago,
Et nil tale ratum: firmato pectore tandem,
Noſco animal; ſubienſque rubos, ſeco vincula runca.
Sero domum rediens, video per paſcua longe
Turbam exultantem riſu juveniliter alto.
Ut prope conſtitimus, meque agnovêre, ſalutant,
Et, Tuus, ecce, aiunt, puer hic, ô Fane, luporum
Erutus è foveis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in caſſes. Et ſic inventus uterque,
Et caper, & paſtor. Caper hæc incommoda paſſus
Languet adhuc: puer imprudens, inſanior hirco eſt.
Virgo ſuperbivit mox, ut ſe audivit amari;
Et pueri ſimulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor; ora ſinumque
Ornat, & in terram verſis incedit ocellis,
Callida vulpina rem ſimplicitate gubernat.
Hæc ſtudia, hi caſſes, hæc ſunt mulieribus arma.
Ille ſua ſperans Galatea aliquando potiri,
Contempta mercede, ſuos ſectatur amores.
Propterea plauſtro, ſtiva, bobuſque relictis,
Ad paſtoris opus redeo: ſubjecta furori

Iſta

Iſta juventutis levitas rura omnia vexat.

Terruit incautum] Rem proſequitur. *Feralis*]id eſt,terribilis ut fera ; id eſt,mors. Nam ſi dicatur *imago feralis*, id eſt,ipſius feræ, non videtur ratio carminis ſtare ; nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneidos quarto : *Solaque culminibus ferali carmine bubo. Incautum Et nil tale ratum. Firmato pectore tandem, noſco animal*] ſcilicet ubi propius acceſſeram. *Seco*]id eſt,abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in caſſes*] in foveam,in laqueos. Ovidius: *Incidit in caſſes præda petita meos. Virgo ſuperbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri ſimulans curam ignorare*] Non ſimulans curam, ſed diſſimulans ſe ignorare curam,ſcilicet amorum.Nam ſimulamus,id quod non eſt,eſſe : diſſimulamus, id quod eſt,non eſſe. *Pudorem fingit*] id eſt, ſimulat, & fallaciter præ ſe fert. *Ora ſinumque*] in quibus eſt muliebris ſpecies. *In terram verſis*] id enim pudicas decet. Unde Æneid. primo, *Tum breviter Dido vultum demiſſa profatur. Hæc ſunt mulieribus arma*] *Mulieribus* natura antepenultimam corripit, ſed neceſſitate producit. Lucanus : *ſiqua Deûm ſoboles, ſiquaeſt mulieris origo. Sua Galatea*] puella lactea, ſed ruſtica. Unde Maro, *Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat, Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculî. Contempta mercede*] ſcilicet quam à Jano acceperat. *Iſta*] ſcilicet vilis. *Levitas*] id eſt, inconſtantia propter amores & leves mores.

Feralis. *Caſſes.* *Simulare.* *Diſſimulare.* *Galatea.* *Levitas.*

Alph. *Quod nequit ingenium, caſus facit : ô ſtupor ! ô ſors*
Ingenioſa ! ô res riſu celebranda bimeſtri !
Fane, fides ſervanda, tibi Philomela laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis æſtu,
Rettulit in mentem, quæ pſallere ſæpe ſolebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus umber.

Janus. *Dic, Umbri, dic, ſi quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros ; Umbri eſt memorabile carmen.

Alph. *Eſt, ut ais, ſed non gratis memorabile carmen.*
Quas referes grates ? & quid mercedis habebo ?

Janus. *Accipe, promiſſis abſolvo, & ſpicula reddo.*

Alph. *Dum vado ad ventrem poſt hæc carecta levandum,*

Fane,

Fane, meum tu coge penu, ne vitibus obſit.
Janus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præſentas, ſemper vineta ſubintrans:
Non ſapies, donec foſſa tibi lumina fronte
Eruero. Non ſunt porrecta in jugera centum
Paſcua ſat, niſi pampinos populeris & agros?

Quod nequit ingenium caſus facit] Interloquitur Alphus, ne unius ſermo faſtidio ſit. Senſus autem eſt, Multa quæ per ingenium excogitare nequeas, caſu in mentem veniunt. *Riſu bimeſtri*] i. duos menſes durante. *Tibi Philomena laborat*] i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves. Fœmineis de fraudibus Umber*] homo ex Umbria. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, Umbri*] Ordo eſt, *Dic, dic* inquam *ſi quid habes Umbri*] i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, ſi quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habet laudes, aut jurgia Godri. Meditare*] exerce, experire. Virg. *Silveſtrem tenui muſam meditaris avena. Et verbo & numeros*] Idem: *Numeros memini, ſi verbera tenerem. Non gratis*] i. non ſine mercede *Promiſſis*] ſc. Philomenæ pullis. *Et ſpicula*] i. ſagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profecto nimis ruſtice, tametſi ruſtico congruit; facit tamen poeta ad exprimendum morem ruſticum. *Tu coge*] i. compelle in unum ne devagetur. Virg. *Tytire coge pecus. Ne vitibus obſit*] depaſcendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio ruſtica ad pecus. Sic Maro & arbores: *Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte, Sic poſitæ quoniam ſuaves miſceris odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur, *ô*, quia vox monoſyllaba in principio carminis poſita. *Atrum Dæmona*] i. ſpiritum male callidum, qui, cum pingi vere non poteſt, cornutus tamen pingitur, *Non ſapies*] .i. non eris ſapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*] .i. oculos & hac *fronte foſſa*] .i. perforata & excavata, evulſis oculis. *Populeris*] .i. depræderis, ſpolies. *Et*] .i. etiam. *Agros pampineos*] .i. vineas, in quibus vites ſunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populo*: Virg. in Æneid. *Non nos aut Libycos ferri populare penates Venimus, &c.*

Bimeſtris. *Umber.* *Meditari.* *Lumina.* *Populari.*

Alph.

Alph. *Fane, recordatus redeo: ſed plurima forſan*
Nondum nota tibi referam: cognoverat Umber
Omnia, quæ fas eſt homini perdiſcere: cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia, & Oſſam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanũ, Tiberimq;, Padumq;:
Attica Romanis referebat carmina verbis.
Ore utroq; potens, & lingua primus utraque.
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipſi
Arcades, & Thracum ſaltus, & Theſſala Tempe.
Si quid erit quod forte velis tibi notius eſſe,
Candidus, illius ſemper documenta ſecutus,
Non procul hinc: hæc ille tenet, nos ille docebit.
Sed jam ſeptiſorem flatu experiamur avenam.
Ante tamen Nymphæ, precor, ut Libethrides adſint:
Præſertim quæ plus meminiſſe Polymnia fertur.

Fane, &c.] Purgata alvo redit ad narrationem. *Viderat*] Hac Periphraſi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui ea tempeſtate vixerat. Nam γηγορέω ſignificat vigilo: Vigilantis eſt autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id eſt, Thraciam, ubi Rhodope mons eſt: *Rhodope.* *atque alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Ceraunia.* *Et Oſſam*] montem Theſſaliæ. *Oſſa.* *Ararim*] qui à Lugdunenſibus nunc *Sogona* dicitur. *Araris.* Uterque autem, tam Arar ſeu Araris, quam Rhodanus, Lugdunum confluit; ad cujus confluentem erat olim illa ara de qua Juven. *Aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.* *Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Tybris.* *Padum*] fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. *Padus.* Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad ſuperos tendere dicit. *Attica*] id eſt, Græca, & potiſſimum Attica, quia Attica lingua e quinq; Græcorum linguis cultiſſima eſt. *Romanis*] i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellexiſſet ruſticus. *Ore utroque*] & Græco ſermone & Latino. *Et primus*] i. peritiſſimus utraq; lingua. *Hunc unum nobis invidit Græciæ*] id eſt, invide nobis eſſe conſpexit, cum ſimilem non haberet: quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis com-

commemorant: verum hic Tifernatem intelligam. *Et ipſi Arcades*] *ipſi* emphaſim habet, quaſi dicat peritiſſimi muſici, *Et cantare pares & reſpondere parati. Et Thracum ſaltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliiq; complures verſati ſunt vates. *Et tempe*] .i. amœniſſima loca Theſſaliæ, quibus etiam muſicus chorus verſatus eſt. *Candidum, illius, &c.*] Per *Candidum* credo poetam intelligi, cujus exterior veſtis, ut Carmelitis cæteris, & mens fere candida eſt. *Hæc*] .i. documenta Umbri. *Sed jam Septiſorem*] id eſt, ſeptem foramina habentem. Virg. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula. Libethrides nymphæ*] .i. Muſæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia; aut Libethram, fontem in Magneſia regione Theſſaliæ adjuncta incolentes. Maro: *Nymphæ noſter amor Libethrides, &c. Præſertim quæ plus*] ſubaudi, cæteris: alioqui dixiſſet, plurimum. *Polymnia*] a πολὺ .i. multum, & μνεία .i. memoria, cujus filiæ Muſæ ſunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, ſeu laudum. Hor. *Nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton.*

Tempe.

Septiſorem

Libethrides.

Polymnia.

Fœmineum ſervile genus, crudele, ſuperbum,
Lege, modo, ratione caret: confinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concita currit
Fœmina: ſemper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contriſtat ſydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis eſt, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si ſtudeat comis fieri, gravitate remiſſa
Fit levis: erumpit blando laſcivia riſu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, videt, ſapit, inſanit, formidat, & audet,
Vult, non vult, ſecumque ſibi contraria pugnat,
Mobilis, inconſtans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperioſa, minax, indignabunda, cruenta,
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, mendax,
Impatiens, oneroſa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitioſa, levis, maga, lena, ſuperſtitioſa,

Defidi-

Desidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita mollitiei,
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
Ulciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
Exprobrat, excusat tragica sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit,
Ridet amicitias, curat sua commoda tantum.
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditaque lingua
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat, doctissima fingere causæ,
Ordirique dolos, fraudique accommodat ora,
Ora omnes facili casu imitantia motu.

Fœmineum servile genus] Multa in mulierem sexum superciliose dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: sed rarissimæ sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona fœmina nusquam:* ubi *facul*, pro *facile* antique dixit. Et Susarion Megarens. antiquæ comœdiæ princeps: *Audite populus, Susarion hæc dicit filius Phyllini Megarensis tripodiscius; Malum sunt mulieres: Sed tamen, O populares, non est invenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sancti literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet? Modo*] .i. moderatione, de qua Hor. 1. Ser. *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citraq; nequit consistere rectum. Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt. quia uni virtuti duo vitia opponuntur: alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans. *Aut canis*] id est canicula, aut *Sirius. Odit*] præteriti est temporis, & ita producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, nisi semel in Cicerone *odias. Nimis hernica*] id est, aspera, ut Hernici montes in Italia asperrimi. *Gravitate remissa, fit levis*] quia *dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte. Lepor meretricius*] id est suaviloquium, & blanditiæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] .i. inconstans, unde

Facul. *Modus.* *Canis.* *Hernica.*

unde addit, *Mobilis, inconſtans*] Æn. 4.-- *varium & mutabile ſemper Fœmina.* *Imperioſa*] .i. affectatrix imperii. *Indignabunda*] faſtidiens frequenter. *Cruenta*] cruoris & ſanguinis appetens, & maxime, ut Juv. docet, vindictæ. *Improba*] .i. improbanda. *Avara*] quia rapax, ſed tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non ſentit pereuntem fœmina cenſum: Ac velut exhauſta redivivus pullulet arca Nummus & è pleno ſemper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti ſibi gaudia conſtent.* *Rapax*] ergo ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Juven. *Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat.* *Maga*] .i. ſortilega, magicæ arti intendens, ut Juv. docet: *Hic magicos aſſert cantus, hic Theſſala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.* *Lena*] etiam filiarum venditrix. Juven. *Scilicet expectas ut tradat mater honeſtos, Aut alios mores quam quos habet: utile porro Filiolam turpi vetulæ producere turpem.* *Superſtitioſa*] quod idem Juven. ſexto docet. ut cætera fere quæ hic habentur. *Ganeæ*] ſic & alii Chriſtiani poetæ, ſed ganeo primam producit. Satyr, *Occultas ganeo pultes.* *Palatum docta*] .i. delicata. *Salax*] .i. luxurioſa. *Tragica voce*] i quali utuntur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigoſa*] quia nulla fere cauſa eſt, in qua non fœmina litem moverit. *Nil*] .i nihil pendit fœdera. *Ludit*] .i. illudit. *Defert*] .i clam diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale amaro*] .i callida reprehenſione. *Seminat*] i. diſpergit in vulgus. *Nugas*] i. res frivolas. *Ex humili tumulo producit Olympum*] id eſt, nil ſibi non promittit poſſe efficere. *Ora omnes*] Ordo: Accommodat inquam, ora imitantis facili motu *omnes caſus*] id eſt, eventa omnia; hoc eſt, ſcit ſe accommodari rebus, & ridere cum ridentibus, & flere cum flentibus, imo interdum utrumque ſimul.

Imperioſa
Indignabundus.
Cruentus.
Improbus.
Avarus.
Maga.
Lena.
Ganeæ.
Salax.

Non potes inſidias evadere, non potes aſtum
Vincere: tantæ artes, ſolertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præſentibus, audet
Excuſare neſas: potis eſt eludere ſenſus
Sedulitate animi: nihil eſt, quod credere poſſis;
Et nihil eſt quod non, ſi vult, te credere cogat.

His facient exempla fidem. Quæ crimina non sunt
Fœminea tentata manu? Dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachii Tarpeia sinistri.
Sæviit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Scylla hostem sequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat, subicit se Myrrha parenti:
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Causa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones secuêre poetam.
Cognita luxuriæ petulantia Pasiphaeæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter ausa est.
Decepit Judæa virum Rebecca, suamque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem. Lavinia Troas
Implicat anceps bello. Bryseis Achillem
Depulit è castris: demens Chryseide factus
Fulminat Atrides & sentit Apollinis iras.
Eva genus nostrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem prosequitur. *Æstum*] id est, æstuationem. *Æstus.* *Nihil est quod credere possis*] quia Et *quanquam videas oculis, &c.* Juven. *--nihil est audacius illis Deprensis, iram atque animos à crimine sumunt. --- Quæ crimina non sunt Fœminea tentata manus?*] Quasi dicat, nulla non sunt, & ita omnia sunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hostium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hic *brachi*] pro *brachii*: quia aliter versus non staret. *Sæviit in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum sanguine matrem Commaculare manus*: nam Medea à Jasone spreta, omnes communes liberos præter Thessalum trucidavit. *Tyndaris*] *Tyndaris.* id est, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, aut ipsum sequuta; mille carinis à Græcis repetita est. *Scylla*] Nisi Megarensium regis filia, abscisso purpureo *Scylla.* capillo, quem pater sacratum habuit, ad Minoa hostem par-

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore Cauni fratris; à quo spreta, in fontem sui nominis conversa est.

Myrrha. *Subicit se Myrrha parenti*] scilicet Cinyræ: de quo lib. 10. Met. quæ etiam in Myrrham arborem illic conversa dicitur. Est autem in verbo *subicit*, Syncope. Nam si (ut debet) *subjicit* scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt tamen id alii quoque. *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Assyriorum moderatrix, exarsit amore Nini filii, quem diu simulaverat, ut Just. docet l. 1. *Causa necis vati conjux fuit*] id est, Eriphile. De qua in Thebaide Statii multa leguntur. *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, quæ quinquaginta nupserunt totidem patruelibus, id est, patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo: sed à patre, qui ab oraculo habuit sibi cavendum à tali genero, persuasæ, prima nocte omnes maritos suos interfecerunt præter Hypermnestram quæ Lynceo pepercit, à quo Danaus obtruncatus. *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor est Virg. in fine Georg. *Pasiphae*] uxor Minois regis Cretensium, amore tauri incensa, se in ligneam vaccam à Dædalo effictam includi fecit; sic cum tauro concumbens, & postea cum Minoe, Minotaurum genuit. Ordo est: *petulantia luxuriæ Pasiphaeæ*] id est, ipsius Pasiphaes, scilicet *est cognita. Phædra*] Pasiphaes & Minois filia, Hippolytum privignum, cui desponsata, sed non tradita à Theseo fuerat, interpellavit de stupro. At cum ille renueret, ne patri injurius sit, detulit apud patrem, quasi ille interpellasset ipsam; unde credulus pater, à Neptuno sive à patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis equi Hippolyti in furorem versi, ipsum dissolverent: unde Hippolytus ab ἵππος, quod est equus & equa, & λύω, id est, dissolvo, dictus prælagio quodam videtur: nam ab Hippolyte matre id nomen prius habere potuit. *Decepit Judæa Rebecca virum*] scilicet, Isaacum cujus oculi caligaverant. *Suamq; progeniem*] id est, filium chariorem Jacob. *Velans hircino tergo*) .i. pellibus hircorum aut caprorum, ut pilosus perciperetur, ut erat Esau. *Conjux* [scilicet Deianira. *Fatale venenum*] id est, tunicam sanguine veneno Nessi intinctam dedit. *Alcidæ* [id est, Herculi Alcei nepoti

Semiramis

Belides.

Cicones.

Pasiphae.

Hippolytus

Rebecca.

Deianira.

Alcides.

poti putativo: Nam Amphitryonides dicitur cum Jovis sit filius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia. patrem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ, Dicitur etiam Hippodami, quasi equorum domitrix. *Lavinia*] filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum. Trojanis multis exitii causa fuit. *Bryseis*] quæ Achilli sorte obvenerat: cum abducta Chryseide, quæ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstuliisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & multos Græcorum interimi sineret, donec Patrocli amici necem ulcisci vellet. *Atrides*] id est Atrei filius, saltem putativus, Agamenon. *Fulminat*] id est, ira & amore æstuat. *Factus demens Chryseide*] id est, per amorem Chryseidis, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis qui cum infulatus in exercitum Græcorum filiam expetitam venisset, nec obtinuisset, sæva pestilentia ab Apolline impetrata, tandem eam abduxit. *Sentit ergo iras Apollinis*] i. pestem qua totus exercitus mulctabatur. *Felicibus arvis*] paradiso.

Hippodamia.

Lavinia.

Bryseis.

Atrides
Fulminare
Chryseis.

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis;
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibete puellas,
Pellanturque procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, Quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediit? potuit, si non male sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras:
Rapta sequi renuit sessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palestra:
Et noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda: animi fugiunt obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

Ut semel in scopulos vento contortus, & undim,
Nauta scit incautis monstrare pericula nautis:
Sic senior longo factus prudentior usu,
Præteritos meminit casus, aperitque futuri
Temporis eventus, vitæque pericula monstrat.
Si fugiunt aquilam fulicæ, si retia cervi,
Si agna lupum, si dama canem: muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantum tibi noxia, pastor?

Credite pastores] Convertit sermonem ad pastores, quorum docendi gratia hæc de fœminis dixit. *Per rustica numina*] id antique, nisi ad Deum & sanctos, quibus arva custodiæ sunt, referamus. *Thestylis, &c.*] Harum enim meminit Virgil. in Bucol. dicens, *Thestylis & rapido fessis messoribus æstu, Allia serpyllumq; herbas contundit olentes.* Et iterum, *Sæpe mihi illos abducere Thestylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus est natalis Iola:* &, *Phyllida amo ante alias: nam me discedere flevit.* Item, *Malo me Galatea petit lasciva puella.* Et, *Huc ades ô Galatea, &c.* Item, *Ille Neæram Dum fovet.* Item, *Tua cura Lycoris, Perq; nives alium, perq; horrida castra secuta est.* *Dicite*] ingeniosa excogitatio. *Rapta*] Raptæ leguntur mulieris ab inferis, & fere redemptæ, sed non rediisse. *Eurydice.* *Eurydice*] Orphei conjux, cum eam Aristæus pastor insequeretur, & serpente, qui in herbis delituit, extincta, ab Orpheo citharæ beneficio redempta ab inferis fuit ea lege, ut ea non respiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta est; quod quarto Georgicõn, ad finem graphice describitur, & à Boëtio non segniter. *Proserpina*] Cereris filia, à Plutone surrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuisset, si nihil apud inferos gustâsset: sed granum pomi gustavit, ut non rediret. Unde Geor. 1. *Nec repetita sequi curat Proserpina matrem.* *At Pius Æneas rediit*] postquam illuc, duce Sibylla, patris videndi gratia descendisset, ut 6 Æneid. late dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relicta tamen conjuge. *Maximus Alcides*] id est, Hercules, ut Pirithoum redimeret. Virgil. *--Quid Theseа magnum? Quid memorem Alciden? & duo fratres, Unus equis*] scilicet, Castor: tamen Virg. ponens nomen pro nomine, Dixit, *Domitum*

Proserpina *Alcides*

mitus Pollucis habenis. Alter pugnis] scilicet, Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, ubi geminos constituunt: signum tam latum, ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Jove satus dicatur; sed mutua charitate ita devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter reviviscat. Unde sexto Æneidos: *Si fratrem Pollux alterna morte redemit, Itq; reditq; viam toties.* Melius autem legitur *alter* quam *alius*: quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*] Dominus noster Jesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] considerandæ. *Animi viriles fugiunt obscœna*] naturaliter quidem usq; adeo, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde est illud Ennii apud Ciceronem in 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illaq; virgo viri. Fœmineas loca delectant infamia mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Senior*] Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Docet autem belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis, ac insidiosis, quam nos sumus. *Alter.* *Alterius.* *Fulicæ.*

Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ:
Cum flet, & appellat te blandius, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus;
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impune Medusæ.
Monstra peremerunt multi, domuêre gigantes,
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus asperis.
Sacra coronârunt multos certamina: sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui pastor erat, funda spolioque leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minus officit ignis,
Saxa minus, rhomphæa minus, minus hasta, minus mors.
Nec formæ contenta suæ splendore, decorum Au-

Auget mille modis mulier: frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit gressus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri,
Denegat, & pugnat; sed vult super omnia vinci:
Fœmina Cæciaco (res mira) simillima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. *Est in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, est animal terrestre & aquatile; crescit ex minimo ad decem & septem & amplius cubitos: quibusdam Ægyptiorum Crocodili sacrosancti sunt: quibusdam non sunt, sed veluti hostes exagitantur. Unde Juven. *Crocodilon adorat pars hæc.* Est autem bellua hæc, quæ ova parit instar anserinorum, contra fugaces terribilis, contra insequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquā acerrimi visus est; conspecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat; unde factum est proverbium, *Lacrymæ Crocodili*, de his qui sub specie pietatis homines fallunt.

Hyæna. Graphice ergo dicit, *Est in eis pietas Crocodili. Hyena*] autem animal est in Africa præcipue nascens; utramq; ei naturam esse nonnulli existimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Aristoteles negat. Collum ei & juba continuatæ spinæ porrigitur, flectique nisi circumactu totius corporis non potest Humanum sermonem inter pastorem stabula assimulare dicitur, nomenq; alicujus discere quem foras evocatum dilaceret; vomitionem etiam hominis imitari ad solicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal sepulchra eruere, ut corpora inquirat: Hæc Sipontinus: ob quæ recte dicitur, *astutia Hyænæ, Fidito*] .i. confidito. *Non clypeo*] scilicet

Fidito. crystallino ipsius Palladis, cujus numine protectus Perseus

Medusa. Medusam interemit; è cujus sanguine natus fingitur Pegasus equus alatus. Erat autem Medusa una trium Gorgonum, quæ unum habuisse oculum, quo vicissim uterentur, dicuntur; hoc est, unionem seu margaritam: erat autem pulcherrima; unde se inspicientes, in stuporem traxit, & ita in saxa vertere dicta est: Hanc enim visam Neptunus, ar-

dens

dens amore in templum usq; Palladis insequutus, illic oppressit; unde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutavit, deditq; ut omnes eam inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autem dicitur Danaes Acrisii regis Argivorum filiæ, ab Iove oppressæ, filius. *Monstra peremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuere gigantes*] ut dii in bello giganteo, & Hercules Anteum in Lybia & Geryonem in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Evertêre urbes*] ut Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuêre marinis Fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus, Lucrino lacui: Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cum dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus asperis*] ut idem Xerxes, qui Athon montem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juv. *Velificatus Athos*. Dicitur autem *asperis*, per Syncopen, pro *asperis*. *Sed qui Cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victumq; ulciscitur orbem. Rex qui pastor erat*] David *funda*] qua Goliah stravit. *Spolioq; leonis*] quem se adhuc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] .i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum, & de Samsone lib. Jud. dicitur. *Rhomphæa*] framea, qua Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii at trivales sunt versiculi: *Adam, Samsone, mLoth, Davidem, Solomonem, Fœmina decepit*: *Quis modo tutus erit?* *Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] .i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoria. *Lumina*] .i. oculos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] Unde poeta, *Malo me Galatea petit lasciva puella: Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.* Aut ad eam respicit, de qua Prov. 7. mirum in modum graphice loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] scil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat. *Caciaco vento*] Cæcias enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es, (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundum natura animal, sed quæritur arte
Mundities; id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat, atque lavat, pingit, striat, ungit & ornat:
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia, labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari.
Incedens humeros discit vibrare, nateſque.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta superne
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quo virus penetrabile sensum
Plus premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scyllæ atque Charybdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœda thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
Incestare solent: hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) Parenthesis est. *Tentare*] id est, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum; *Principiis obsta: sero medicina paratur, Dum mala per longas invaluêre moras.* *Fastidia.* *Fastidia*] id est, superbos contemptus. *Immundum natura animal*] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si natura immundæ, & cura ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quod arte naturam corrigunt: verum animo dehortandi ab earum illecebris & fucata venustate, id dicit. *Id luce opus est*] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat*] id est, lævem & glabram facit cutem, rugis & pilis amoris. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] scilicet ens aut existens dolus. *Tota histrio*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenum*] quia uritq; videndo fœmina, & tactu inficit. Unde quidam. *Est tactu viscus mulier, visu basiliscus.* *Humeros discit vibrare*] id nimium petulantes faciunt quæ,

quæ humeros agitant ſicut in amplexu: nam honeſtæ matres ſtudent eſſe demiſſis humeris. *Nateſq;*] id eſt, clunes: Satyricus, *Tremulo deſcendunt clune puellæ. Rimula*] id eſt, fiſſura veſtium in ſinu inter mamillas. *Quæ biſidam*] id eſt, in binas partes diviſam. *Virus*] id eſt, venenum, quo viſa inficit. *Flammæ Stygiæ*] .i. infernales: potius dixiſſem Phlegethonteæ. *Præcordia*] ſunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, ſive paſſionem ſedes. *Hi juvenum ſcopuli, Syrtes*] .i. brevia vada arenoſa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegorice ergo ſumma pericula intelligit, ſicut ſunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundæ Phinci volucres*] .i. Harpyæ, de quibus Æneid. 3. *Excipiunt Strophades, Graio ſtant nomine dictæ Inſulæ Ionio in magno quas dira Celæno, Harpyæq; colunt aliæ, Phineia poſtquam Clauſa domus, menſaſq; metu liquere priores. Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla Peſtis, & ira Deûm Stygiis ſeſe extulit undis. Virgineum volucrum vultus, fœdiſſima ventris Proluvies, uncæq; manus, & pallida ſemper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam ſubinduxit, eoſq; ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos ſuſtulerunt; & immiſerunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hoſpitio ſuſceperat, miſerunt ad eum Zetem, & Calaim Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ filios, juvenes allatos, qui eas ad Strophadas uſq; pepulerunt. *Cœnacula*] altiora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Inceſtare*] id eſt, polluere, & non caſtum reddere Æneid. 6. *Et totam inceſtat funere claſſem. Hæ ſunt Phorcynides*] id eſt, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi ſervida tellus Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem, Squallebant late Phorcynidos arva Meduſæ.*

Bifida. *Virus.* *Præcordia.* *Harpyæ.* *Cœnacula.* *Inceſtare.*

Carmina docti loqui curſim recitavimus Umbri,
Quæ ſi viſa tibi nimium prolixa, memento,
Ipſius id rei vitium, non carminis eſſe.
Non longum eſt carmen; mulierum amentia longa eſt.
O memorande ſenex, quo ſe vetus Umbria tantum
Factat, & ipſe tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non abs re tantum te Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non triviale nôrat
Carmina: te vita functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ. Tua molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina docti loqui] Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham aut alium quemvis ea tempestate doctum. *Ipsum id rei*] contra autem producit syllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt *e* ante *i*, nisi præcedat *i*: & ita rei, spei, fidei, plebei penultimam corripiunt. Possumus verum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carminis, illud. Non longum est carmen*] Unde Martial. *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma* aut bellicosa olim, aut Martem autorem habens: unde Livius in præfatione, *Si cui populo licere oportet, consecrare origines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloria est P. R. ut cum suum, conditorisque sui parentem Martem potissimum ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quam imperium patiuntur. Et non trivialis*] Non vulgaria. Virg. *Non tu in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipula disperdere carmen? Te vita functum*] id est, defunctum. *Latinæ Naiades*] id est, fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem Latinum. *Et Graiæ*] id est, Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] unde prius ubi de sepulchro levi loquuti sumus, differuimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam verius Virgilius dicit, *Facilis jactura sepulchri*. Et Sen. *Quid refert, bumine an in sublimi putrescam? Mens aurea*] id est: pulcherrima. *Vivat Olympo*] id est, cœlo: hoc catholico viro dignum est. Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis potissimum poni solet.

Naiades.

Graiæ.

Olympus.

ECLO-

De consuetudine divitum erga Poetas, inscripta CANDIDUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poetas.

Sylvanus & Candidus.

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstra.
Nunc autem quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trabis otia, cantu.
Can. *Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccæ*
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nivent & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit,
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures,
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. *Nonne poses curare greges, & dicere versus,*
Cum vacat, & positis vitam traducere curis?
Can. *Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,*
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totumque caput Sylvane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar.
Cum cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irridens alii: Tibi penula (dicunt)
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba:
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albet.
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtusque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.
Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poetas; quorum ingratitudine

tudine & avaritia, aurea vena in poëtis extinguitur. Per *Candidum* autem mihi verſimile ſit, poëtam poſſe intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Inducit tamen utrumque paſtorem, unde dicit *ſub his umbris*] quaſi dicat, ſub quibus ſumus; nec quicquam apti-us *Sylvano*, quam eſſe in *ſylvis*. Eſt autem fere eadem farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7. *Et miſcere ſales*] id eſt, lepôres ſermonis. *Sopito*] id eſt, oppreſſo, & neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari, licet nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Juven. in dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives avarus, Tantum admirari, tantum laudare diſertos, Ut pueri Funonis avem*, id eſt, pavonem admirantur & laudant: quia laudato nihil porrigunt, ſed, ſi poſſunt plumas auferunt. *Plena ferunt*] Maro ſignificantius *diſtenta* dixit. *Alba mulctralia*] id eſt, mulctras, hoc eſt, vaſa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id eſt, vaſa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laudatis*] ſicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id eſt, modulatius: & ut Perſius; *Si quid tamen apius exit, Plauditis*] id eſt, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes, Nam *probitas laudatur & alget*. *Alget*] quia nudus, & ita algore conficitur. Juven. Sat. 7. *Tædia tunc ſubeunt animos, tunc ſeque ſuamque Terpſichoren odit facunda & nuda ſenectus*. Et poſt; *neq; enim cantare ſub antro Pierio, Thyrſumve poteſt contingere ſana Paupertas atque æris inops, quo nocte dieq; Corpus eget. Satur eſt cum dicit Horatius, Obe &c. Omnem operam gregibus*] Juven. *Pectora noſtra duas non admittentia curas, Magnæ mentis opus, &c. Mapalia*] id eſt, caſas & tuguria. *Sepe*] ſepimento: Eſt ablativus a nominativo *ſepes*. *Nil ſupereſt otii*] pro otii; enumerat autem negotia paſtoralia, volens à conſimili etiam alia intelligi. *Tibi penula*] .i. veſtis exterior, attrita. *Sylvæ implumes*] id eſt, foliis ſpoliatæ. *Fert omnia victus*] id eſt, aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas, animum quoque, Victus* autem] id eſt, neceſſitas edendi ut vivas: aut

Mulctralia. *Cymbia.* *Concinnius* *Penula.*

victus]

victum] id eſt, cibus quo vivas. *Ferſ*] id eſt, abſumit. *Lanitium*] id eſt, lanam. *Fœtuſque mares*] id eſt, arietes & hœdos, ac coleatos reliquos. *Non vendimus agnas*] quia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Las paſcunt*] id eſt, fugunt & abſumunt, dum paſcuntur. *Premitur nihil*] id eſt, non fit caſeus mollis. Maro: *Et preſſi copia lactis, Ubera ſiccant*] ex Marone eſt, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, ſi quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, poſtquam mihi nulla ſecundant
Ex tot Syderibus quot ſunt in nocte ſerena.
Hactenus, ut nôſti, gratis contavimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longe
Conditio ſenii, quod nunc ſubit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri ſpem viribus auſert.
Mox erit utendum partis, modo quærere tempus.
En! formica brevis, ſed provida beſtia condit
In brumam nova farra cavis æſtate latebris;
Neve renaſcantur fruges ſecat ore ſepultas.
Sylv. *Scire genethliacos fatalia ſydera dicunt:*
Hi ſub Mercurio vates, & ſub Jove reges,
Magnateſque locant: iſtis dat Juppiter aurum
Atque magiſtratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, citharas, & carminis artem;
Hæc tua ſors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt eſſe futurum.
Sorte tuâ contentus abi, ſine cætera nobis.
Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergo*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?
Sylv. *Non tibi ſurripio carmen, nec Apollinis arma;*
Sed dare dulciſonis aures concentibus opto.
Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum eſt.
Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona ſert aliena moleſto.
Can. *Sic quoque tu noſtris abſens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis ſat ſint tibi gaudia noſtræ:
Carmina ſunt auris convivia, caſeus oris.

Si

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non das
Omnibus, ut nemo ſibi ſit ſatis, indigeatque
Alter ope alterius; quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Proſequitur *Candidus* querelas ſuas, *Pœnitet ingenii*] .i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*[ſcilicet eſt ingenii. *Nulla ſecundant*] id eſt, proſpera ſunt; ut ventus & flatus ſecundus, id eſt, ſequens, & à tergo veniens navigantibus. *Quot ſunt*] id eſt, apparent. Nam plura ſunt. *Gratis.*]id eſt, ſine mercede. Sed

Indiga. *ætas*]ſcilicet juvenilis. *Indiga*].i. indigens paucorum: non enim ſubjecta eſt morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] ſcilicet ſenium. *Nunc ſubit*] id eſt, ſurrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] unde Juven. *Lucri ſpem*] id eſt, ſpem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] id eſt, acquiſitis in juventa. *Nunc quarere*] pro quærendi, id eſt acquirendi. *Tempus*] ſubaudi *eſt*. *En! formica*]Solomon, Prov. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam; quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod comedat.* Et 30. *Formicæ populus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſuum.* Horat. primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo eſt) magni formica laboris; Ore trahit, quodcunque poteſt, atq; addit acervo: Quem*

Bruma. *ſtruit, haud ignara, ac non incauta futuri. In brumam*] .i. ad breviſſimum diem, ut eſt in ſolſtitio hyberno. Ordo

Condere. eſt, *Condit*].i. abſcondit. *Æſtate*] i. per æſtatem, *cavis latebris farra nova. Neve*] pro & ne. *Renaſcantur*] .i. germinent. *Secat ore*].i germen auferendo, dirumpit. *Fruges ſepultas*] id eſt, abſconditas in terris. *Genethliacos*] id eſt, de geneſi & nativitate judicantes, qui inſpecto nativitatis horoſcopo futuram vitam prædicunt. *Hi*]ſcilicet, genethliaci, & mathematici, *locant ſub Mercurio* id eſt hora naſcendi qua Mercurius dominatur. *Vates*].i. prophetas, & Poetas, & omnes prudentes cautos ac ingenioſos. *Et ſub Jove reges Magnateſq;*] Unde ſecundum Homerum in

Iliad.

Iliad. *Honor autem à Jove eſt. Maiæ filium*] i. Mercurius. *Dat illis*] ſcilicet vatibus ſub ſe natis ingenium, & ita vult eos contentos eſſe debere ſua ſorte; dicens, *Sò te tua contus abi. Sine*] id eſt, derelinque. *Cætera*] id eſt, divitias & opes. *Nobis*] id eſt, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petis ergo Carmen?*] ſubtilis objectio. *Non tibi ſurripio carmen*] Callida quoq; reſponſio: *Nec Apollinis arma*] citharam ſcilicet, cujus eſt inventor, ac cætera inſtrumenta muſica, quia *In medio reſidens complectitur omnia Phœbus*: eſt enim princeps muſicorum. Horat. *Lyræ ſolers & cantor Apollo*. Unde, ſecundum Plinium, carmen heroicum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Auguſtus illi ædem conſecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de qua Perſius, *Ad ſacra vatum carmen affero noſtrum*: & Juven. *Muſarum & Apollinis æde relicta, &c. Si gaudere*] Rurſus acri objectio, & ſubtilior purgatio, ſed ſubtiliſſima rurſum rejectio. *Carmina ſunt auris convivia, caſeus eris*] Pulchrum & proverbiale eſt. *Quæ res conjungit in unum*] id vere dicit. Nam propter egeſtatem, & mutua auxilia, ſunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id eſt, Hiſpanos.

Sydera jungamus; facito mihi Juppiter adſit,
Et tibi Mercurius noſter dabit omnia, faxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.

Sylv. *Vana ſupervacuis inculcas plurima verbis.*

Can. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: ſi vis noſtras audire camœnas,
Erue ſopitam de ſollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquillaque pectora carmen.
Torpeo ut eſuriem patiens & frigora milvus:
Famdudum ſquarroſa cutis, ſitis occupat ora.
Nec pecus in ſtabulis, nec in agro ſarra, nec aurum
In loculis; & vis poſitis me vivere curis?
Non facit ad noſtros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, paſce, gravi ſuccurre ſenectæ;
Invenies promptum verſu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, plenique cadi, plenæque lagenæ

Her-

Horrea plena, greges læti, gravis ære crumena.
Tunc juvat hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
Torrere, & tepidis toſtas operire favillis
Caſtaneas, plenoque ſitim reſtinguere vitro,
Fabellaſque inter nentes ridere puellas.
Tityrus (ut fama eſt) ſub Mecœnate vetuſto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altius, & magno pulſabat ſydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannoſos, macie affectos, ſarragine paſtos,
Aoniæ fugiunt Muſæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id eſt. Jovem cum Mercurio; id eſt, communica mihi dona Jovis, & communicabo tecum dona Mercurii. *Faxo*] id eſt, faciam, ut *Mercurius noſter*] id eſt, poëtarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pileolum*] id eſt, galerum, qui Mercurio aſſignatur, quod ſemper fere radiis ſolaribus quaſi galero tectus ſit. *Virgam*] id eſt, caduceum. Unde Maro Æneid. 4. *Tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit: Dat ſomnos, adimitque, & lumina morte reſignat. Illa fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.* Id autem ex ultimo Iliad ſumptum videtur, qui locus ſic verſus eſt: *Tum virgam capit, hac oculos Deus excitat ipſe, Hac dulces ſuadet ſomnos, & lumina claudit.* Macr. l. 1. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuiſſe, mare & fœmina in nodum obligatis invicem parte media voluminis ſui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cœlique decus, facunde miniſter, Aurea cui torto virga dracone viret.* *Citharas*] quia tetrachordum invenit, id eſt, lyram quatuor chordarum; cum Apollo ſeptem chordarum inveniſſet. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentem, Nodum Herculis*] id eſt, inextricabilem, qualem Hercules invenit, qui nec principium, nec exitum habere videbatur: qui tamen diſſolverat, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus conſertum diximus. Alii *Herculanum nodum* dicunt, non ab Hercule inventum, ſed à Mercurio: verum ab Hercule diſſolutum, non quidem arte, ſed vi; quod &

Faxo. *Pileolus.* *Citharæ.* *Nodus Herculis.*

Alex-

Alexandrum magnum feciſſe dicunt. Uterque tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule.* Et Perſius: *O ſi Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro Hercule!* Antiquitas enim (ut ſcribit Diodorus) fabulata eſt Herculem dixiſſe, poſtquam ad deos tranſlatus erat, qui ſibi decimam bonorum dicarent, vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditiſſimus, & alii Romanorum plurimi fecerunt, uſque adeo ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergo intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafra mente & ingenio cauto; Hercules vi qua aurea mala abſtulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn. 4. *Hic primum paribus nitens Cyllenius alis Conſtitit, &c. Vult hilares animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animo deducta ſereno. Squarroſa cutis*] Squarroſi dicuntur quorum cutis exurgit ob aſſiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum ſquarroſa incondita noſtra. Promptum verſu*] id eſt, ad verſum. Videri poteſt dativus antiquus. *Plena domus*] ſcilicet divitiarum. *Curas abigit*] quod tamen multis contra evenit: Nam ut dicit Juven. *Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit. Horrea plena*] Legam melius, hordea plena. *Greges læti*] id eſt, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ita revera læti. *Gravis ære crumena*] id eſt, marſupium ut quidam dicunt. *Ære*] pecunia, quia ærea primum fuit. Unde *ærarium*, quem fiſcum nunc appellant. *Ludos inarare*] id ſecuri faciunt ruſtici, divinare facientes quem ſulcum retigerint. *Bacillo*] parvo baculo, & dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus*] id eſt, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aoniæ*] quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitaverunt, frequentes ſunt

Lucullus.

Squarroſus

Crumena.

Ærarium

Bacillum.

Farraga.

Aonia.

Syl. *Si ſperata mihi dederit fortuna quod opto,*
Candide, præſenti te ſollicitudine ſolvam.
Can. *O utinam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,*
Quanta eſt hæc etiam tibi tempeſtate facultas!

Non

Non ego divitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum;
Non patinam Æsopi fameo, clypeumve Minervæ:
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, si mens non fallitur, ænea barba.
Hæc me jampridem memini didicisse sub Umbro.
Postulo vestitum, peto victum sub lare parvo;
Certior istud opis toti non defore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ mensa, Codrique supellex.
Sæpe alios, qui spem dederint, invenimus ære
Magnificos, sed re modicos: tibi fidimus uni.
Tu mihi si fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut solstitio fiam Philomela reverso
Mutus & elinguis: suspendere postibus arma
Tempus erit, clausoque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphice ostendit quod Ovidius dicit quia *Pollicitis dives quilibet esse potest. Non ego divitias Cosmi*] Alii Cosmæ legunt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi multi fuerunt divites; congruumque est divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω idem est quod orno. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Non Serica posco Pallia*] *Seres* populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aqua persusa, ex quo vellere vestimenta conficiuntur quæ Serica appellantur, ut autor est Plinius. Unde & Maro, *Velleraq; ut foliis depectunt tenuia Seres.* Errat autem Servicus qui Serica a bombycibus confici vult, cum bombyces non apud Seras, sed in Arabia, & insula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi sunt, telasque aranearum modo texunt, ad vestem luxumque fœminarum; quæ bombycina appellantur. Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus urit. Non Tyrias chlamydas*]. i. vestes ex purpura dibapha, id est, bis tincta, ut apud Tyrū fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*] i. prædivitum. Persius, *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æsopi*] id est, qualem

Seres.
Serica.
Bombyces.
Bombycina. Dibapha.

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filiis ex quæstu histrionico ducenties sestertiûm reliquit, quas opes filii absumpserunt. Unde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æsopi, detractam ex aure Metellæ, Scilicet ut decies solidûm exorberet, acto* *Diluit insignem baccam.* i. margaritam seu unionem pretio decies sestertiûm, aceto liquefecit & absorpsit. Et ita filius hic notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æsopi. Unde & Bereoaldus: *Jam patina Æsopi vedat, jam luxus Apitî, et Ptolemæorum prodiga luxuries. Clypeumve Minervæ*] .i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, qua pectora sapientum muniuntur. *Nil opus est regis laribus*].i. domibus aut ædibus *Cui ferrea, &c.*] Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (ut Servius tradit) cum à patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhu à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atq; Ænobarbi vocati. De qua re sic dicit Siponinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis pariterque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini augustiori forma apparuerunt, jusseruntque nuntiari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat: atque in fidem ma estatis adeo permulserunt malas, ût è nigro rutilum ærique assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutila barba fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo pontificibus offensior, quod alium quam se in patris sui locum cooptâssent, jus sacerdotum surrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Alverniscque superatis, elephanto vectus fuerat, turba militum quasi inter solennia sacrificii prosequente) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quod æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset.* Hæc ille. Quia ergo Neronem constat palatium

Æsopi patina.

Pyrrhus.

Ænobarbus.

ſumptuoſiſſimum extruxiſſe, fuiſſeque de Ænobarborum familia, de illo intelligendum putem. Unde dicit Suetonius in ejus vita, quod non in alia re damnoſior, quam in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias uſque fecit, quam primo tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtitutamque, auream nominavit. De cujus ſpatio atque cultu ſufficeret hoc retuliſſe: Veſtibulum ejus fuit, in quo Coloſſus ducentorum viginti pedum ſtaret; ipſius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet, item ſtagnum maris inſtar, circumſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem, & reliqua quæ proſequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quod ferreus, id eſt, duriſſimus eſſet, vel quod os ferreum dictus eſt habuiſſe domitius; vel quod ruſtico congruit de nominis cauſa dubitare, ſicut ille, *In medio duo ſigna, Conon, & Quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Hæc me jampridem memini didiciſſe*] Valla diceret non eſſe dicendum, *jampridem didiciſſe*, quia perſiſtentem actionem, & præſens tempus efflagitant *jampridem*, *jamdudum*, *jam olim*, aut *olim jam*. Verum, licet durius, poſſet dici, *Jampridem memini*: At Agretius negabit recte dictum, *Memini didiciſſe*. Vult enim *memini* cum præſenti conſtruendum: ſed Valla contra ſentit, in Raudem. Unde & Perſius, *Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo memini. Sub Umbro*] de quo prius dictum eſt. Id autem addit, ne contra decorum peritior haberetur paſtor, aut ut præceptori ſuo non ingratus ſit, quem neſcio an Sipontinum dicam à quo plurima ſumpſiſſe videtur. *Sint mihi Pythagoræ menſæ*] qui carnibus abſtinuit, & ventri indulſit non omne legumen, quia etiam fabis abſtinuit; ſed herbis veſcebatur creſcentibus in hortis: unde *epulum poſſis centum dare Pythagoreis. Codriqne ſupellex*] pauperis Poetæ ac Philoſophi, de quo Juven. Sat. 3. *Lectus erat Codro procula minor, urceoli ſex, Ornamentum abaci, necnon & parvulus infra Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron: Famque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos, Et divina opici rodebant carmina mures.*

Pythagoras

Codrus.

mures. Nil habuit Codrus; Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id eſt, pollicitationibus, *Magnificos: Sed re*] id eſt, exhibitione pollicitorum, *modicos. Tibi fidimus*] id eſt, confidimus. *Ego fiam Philomela reverſo ſolſtitio*] id eſt, ut Philomela in ſolſtitio, *quia mutus, & elinguis*] id eſt, nihil canam, ſicut nec Philomela, quæ in vere præcipue canit. *Suſpendere poſtibus arma Tempus erit. Arma*] id eſt, fiſtulam & plectra, & cætera inſtrumenta muſica: alludit tamen ad arma pugilum, qui ad poſtem Herculis figebant arma ſua, quando eſſent emeriti, aut amplius exercere nollent; ſicut & cæterorum officiorum diis ſua, quicunque amplius uti nollent, ſuſpendebant arma. *Et tempus erat abigi ſpectacula*] id eſt, ſpectatores, *Circo*] id eſt, theatro clauſo. *Arma.* *Circus.*

Sylv. *Candide, vidiſti Romam, ſanctique ſenatûs*
Pontifices, ubi tot vates, ubi copia rerum
Tantarum? facile eſt illis diteſcere campis.
Can. *Deciperis, me velle putans diteſcere: veſci*
Et lupus omne animal crudis exiſtimat eſcis.
Tuque putas alios, quo tu pede, claudere paſſum.
Non ego ditari cupio, ſed vivere parvo:
Fac habeam tenuem ſine ſollicitudine victum;
Hoc contentus eam. Romana palatia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane?
Occidit Auguſtus, nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit, accipit aurum,
Verba dat: Heu! Romæ nunc ſola pecunia regnat;
Exilium virtus patitur: ſperare jubemur
Undique, & in toto vates ſpe paſcitur orbe.
Sylv. *Dic pugnas, dic geſta virûm, aic prælia regum;*
Vertere ad hos qui ſceptra tenent, qui regna gubernant:
Invenies qui te de ſordibus cruat iſtis.
Can. *Inveniam qui me derideat, & ſubſannet.*
Tempeſtate iſta reverentia tanta poeſi,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, laceſſis?
Sylv. *Non decet obſcœnis vatem prorumpere verbis.*

Can. *Non poſſum non vera loqui: ſi vera tacerì*
Forte velis, levibus me parce laceſſere dictis.
Sylv. *Utile conſilium præſtare, laceſſere non eſt.*

Candide, vidiſti Romam?] Diſerte deſcribit morem avarorum, qui ne juvent, alio mittunt opem implorante. *Sanctique ſenatûs pontifices*] id eſt, Cardinales, ſicut canitur clare, *ſenatus apoſtolorum*, quem Cardinales repræſentare dicuntur. *Facile eſt illis diteſcere campis*] Ubi ſcilicet tot divites ſunt. *Deciperis, me velle putans diteſcere*] Non enim quæro diteſcere, ſed victum, & veſtitum, quibus contentus quis ſit. *Veſci*] Ordo eſt, *Et lupus exiſtimat*] id eſt, cenſet & judicat omne animal *veſci crudis*; id eſt, incoctis *eſcis*] ſcilicet carnibus, quibus ipſe viſcitur. *Tuq;*] id eſt, & tu putas alios *claudere paſſum*] id eſt, ingredi eo pede, *quo tu*] id eſt, moveri ea affectione qua tu (per pedes enim ſæpe intelliguntur affectiones) hoc eſt, quia tu cupis diteſcere, cenſes omnes id cupere. *Tenuem ſine ſollicitudine victum*] Non ergo affluentiam petit, ſed ſecuritatem, quam tamen Salvator ſine ſollicitudine à ſe ſperandam docet, vetans *ne ſolliciti ſimus quid bibamus & comedamus.* *O Sylvane*] Spondaicus verſus non ineptus, quia & languorem animi loquentis, & pondus rerum habet. *Auguſtius.* *Auguſtius*] id eſt, beneficus in poetas, *Virgilium Horatium, Tuccam, Varum*, cæteroſq; principes. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Horat. *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ovid. *Dat cenſus honores, Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.* Juven. *Quantum quiſq; ſua nummorum ſervat in arca, Tantum habet & fidei.* Et rurſus Horatius; *Hos ſolos aiunt ſapere & bene vivere, quorum Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.* Et iterum Juv. de Romanis loquens; *Quandoquidem inter nos ſanctiſſima divitiarum Majeſtas, etſi funeſta pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras, Ut colitur pax atque fides*, &c. *Exilium virtus patitur*] Idem Juven. *Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, Si vis eſſe aliquid: probitas laudatur, & alget. Criminibus debetur honos*, &c. *Vates ſpe paſcimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic geſta virûm*]

Crudus. *Nugæ.*

aliud

aliud ſubterfugium avari. *Vertere*] imperative à *vertor*, id eſt, ſis converſus, ſeu verte te *ad bos*] id eſt, ad eos *qui tenent ſceptra*] id eſt, ad reges. *Et ſubſanne*] iterum ſpondaicum verſus conſimili ratione compoſitus. *Quanta lupanari*] id eſt, proſtibulo, aut proſtitutis. *Lupas* vocabant olim proſtitutas; unde & proſtibula, lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per alium ſe caſtigat. *Levibus dictis*] non parvis, aut modicis, ſed vanis, aut contumelioſis; ſicut mulieres leves, quibus proſtituta eſt pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconſtantes. *Me parce laceſſere. Parce*] id eſt, abſtine, ut Æneidos primo, *Parce metu Cytherea*. *Lupanar.* *Lupa.*

Can *Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri.*

Quî pugnas, quî geſta virum, quî prœlia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fiſtula poſſit
Aptius incidi, fierique foramina, culter?
Aſpice, ut excuſſis laxata manubria clavis,
Ut dentata acies, veterique ſimillima ſerræ.
Hoc leve: ſed menſæ grave & intolerabile damnum.
Utile conſilium firmat, ſed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires, animumque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recuſant.
Adde quod & noſtri curant ita carmina reges,
Ut frondes Aquilo, mare Libs, vineta pruinæ.
Ipſi ad delicias reges, & ad otia verſi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manant
Perdita de ſtudio Veneris, de ſcurrilitate,
De ganea, de ſegnitie, de infamibus actis:
Quæ caſtum capitale nefas, celebrare poetam.

Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo conſtruxit, dicen, *Horum ergo optârim pauperrimus eſſe bonorum.* *Quî*] id eſt, quomodo aut quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec*] ſupple eſt *culter, quo fiſtula poſſit Aptius incidi, & quo foramina poſſint fieri. Aſpice ut manubria*] ſcilicet, cultrorum, id eſt capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxata*, ſupple *ſint*] laxa & diſſolata. *Clavis*] id eſt, claviculis quibus compinguntur. *Excuſſis*] hoc dicens oſtendit *Manubrium.*

cultrum ſuum. *Et aſpice ut*] id eſt, qualiter, *Aties*] ſcilicet cultri, id eſt, acuta ejus pars, *dentata*] ſupple *ſit*; id eſt, in modum ſerræ, in dentes effracta. Unde addit, *veteriq; ſimillima ſerræ*] quam Dædalum inveniſſe quidam volunt, ad ſimilitudinem maxillæ ſerpentinæ. *Hoc damnum*] ſc. de inſtrumentis, & veſtitu. *Eſt leve*] id eſt, tolerabile. *Sed menſæ*] id eſt, victûs, eſt grave & intolerabile. *Magnates dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magna decent*, Sed hoc vaframento ſcimus nonnullos uſos, dicentes petentibus magna, Indignos eſſe, qui magna recipiant; & exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigua munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit; *Ut Lybs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod ſæpe ſævit; Et ut *pruinæ*] id eſt, ros congelatus, aut gelu matutinum, *Curant vineta*] id eſt, vites; quod etiam nihil eſt, quia etiam congelantur. *Ipſi ad delicias*] Ordo eſt, *Ipſi reges*] id eſt præpotentes, *Verſi ad delicias*] id eſt, delectationes & illecebras carnis, *Et ad otia*] id eſt deſidiam, *Optant laudari quod celebrant*] id eſt, oblectamenta ſua. *De ſtudio veneris*, id eſt, amoribus impudicis. *De ſcurrilitate*] id eſt, inhoneſta dicacitate. *De ganea*] id eſt, caupona, & guloſitate. *De ſegnitie*] id eſt, deſidia: dicuntur enim ſegnes leorſum ab igne, qui activiſſimus eſt, tepidi & ignavi. *De infamibus actis*] id eſt, privatis, cum geſta feræ ſint publica. Melius autem (autore Valla) *acta* quam *actus*, in hac ſignificatione dicimus. *Quæ caſtum, capitale neſas, celebrare poetam*] Idem ſancte & Catholice ſentit in opuſculo contra impudice ſcribentes, unde explodenda eſt Catulliana ſententia: *Nam caſtum eſſe decet pium poetam Ipſum: verſiculos nihil neceſſe eſt: Qui tum deniq; habent ſalem & lepôrem, Si ſunt molliculi ac parum pudici.* Cui tamen multi gentilium ſubſcripſerunt. Unde ad Voconiam poetam Adrianus Imp. *Laſcivus verſu, mente pudicus eras.* Et Ovid. de ſe, *Crede mihi mores diſtant à carmine noſtro: Vita verecunda eſt, Muſa jocoſa mihi.* Et Mart. *Laſciva eſt nobis pagina, vita proba.*

Serræ inventio.

Pruina.

Vineta.

Ganea.

At qui dura manu geſſerunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêre

Dilexêre graves Muſas. Heroica facta
Qui facinnt reges, heroica carmina laudant.
Ut ceſsêre viri fortes, & maſcula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poetæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poeſis.
At ſi forte aliquis regum gerat aſpera bella,
Et decus armorum ſtudiis belloque paravit,
Nil genus externum, venturaque ſecula curat,
Laude ſuæ gentis ſatur, & præſentibus annis.
Barbarus eſt, neque carmen amat, vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Eſt & apud reges rudis, invida, ruſtica turba,
Mimus, adulator, leno, aſſentator, adulter,
Hiſtrio, ſcurra, quibus virtus odioſa: poetas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenêre, fugant alias volucreſque feraſque.

At qui dura, &c.] *At* particula adverſativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Ænea in fine tertii, *Facto que hic fine quievit*, ſubdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum ſaucia cura.* Pulchre ornat carmen epithetis, quæ ſic conſtruuntur: *At qui geſſerunt potenti manu dura bella Fortiter*, &c. *Dilexêre graves Muſas; reges, qui faciunt heroica facta, laudant heroica carmina. Ut*] id eſt, poſtquam. *Viri fortes ceſsêre*] id eſt, è medio ſublati ſunt; quia fortes cedere neſciunt. *Et maſcula*] i. virilis. *At ſi forte*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu eſt. Nam ſi heroica gerentes heroicis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illoſque canat Candidus: ad quod reſpondet, raros quidem eſſe qui heroice vivant, & ſiqui ſint, eos non habere curam de æterno nomine. *Maſculus.*

Midæ curis] id eſt, avaritia, qua ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inedia abſumptus eſt. Nam & cibus, & potus in aurum verſus eſt. *Eſt & apud reges, &c.*] Alia cauſa cur apud reges non ſit bonis poetis locus, quia illic ſunt literarum & probitatis hoſtes, utpote rudis & ruſtica turba; cum poetæ ſint pauci urbani, & eruditi. *Mimus*] id eſt, geſtu corporis morum imitator; *Mimus.*

cum poeta gravis rem more philoſophorum ſevere narret *Adulator*] cum poeta ſit ſeverus. *Leno*] cum verus poëta ſit turpitudinis omnis hoſtis & expulſor. *Aſſentator*] cum poeta ſit virtutis laudator. *Adulter*] cum nihil multis ſit magis contrarium quam adulterium. Nam quæcunq; poëtis aptantur, caſta ſunt, ut *Pierides, Minerva, Daphne, fontes. Hiſtoria*] cum poetæ ſuæ dignitati conſulant. *Quibus*] ſcilicet omnibus virtus eſt odioſa. *Poetas mille modis abigunt*] quaſi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenere. Aptior eſſet ſimilitudo, ſi honeſti à rebus honeſtis abigantur per inhoneſtos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam ſine lege petulci,
Qui ſine lege aliti, ſine præceptoribus, audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia ſolum)
Scribere: nam vates etiam dementia vexat.
Hi ſe neſcio qua mentis levitate poetas
Eſſe volunt, poſtquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, ſibi applaudunt, ſua carmina jactant.
Inſulſi, illepidi, inciviles, improvidi, inepti.
Qui ſolet his vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctiſque reſiſtit
Vatibus, à vero indoctus diſcernere falſum.

Syl. *Candide, per ſuperos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (ſi venti veniant ad vela ſecundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive:
Mec pauliſper adhuc mecum operare recuſa.

Can. *Si mihi ſic optas, tibi ſit, Sylvane, quod optas.*

Syl. *Opto equidem, dictumque fides non ſera ſequetur.*

Can. *Vade malis avibus, nunquam rediturus, avare,*
Et facias ſubito quicquid tractaveris aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam cauſam, cur poetis non ſit apud reges locus; quæ eſt, quia multi verſiculorum ineptorum factores, & turpis vitæ humunciones, ſacrum poetarum nomen indigniſſime ſibi uſurpant, quod ægerrime patitur Hor. dicens in arte, *Deſcriptas ſervare vices operumque colores, Cur ego, ſi nequeo ignoroque, poeta ſalutor?*

ſalutat?] *Petulci*] id eſt, petulantes, audentes quæ non poſſunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem graves, ſed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Cicuta eſt herba fiſtulola, qua paſtores canere ſolebant: unde Maro, *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula.* Idem: *Non tute in triviis indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen*? unde *Trivialia* dicuntur *exodia*, id eſt, ruſtica carmina quæ in compitis & triviis ab indocta ruſticorum pube in compitalibus & ambarvalibus cantari ſolebant. *Sibi applaudunt*] ſibi placentes. *Sua carmina jactant*] exiſtentes *Inſulſi*] id eſt, ſine ſalibus ſermonis. *Illepidi*] id eſt, ſine lepore ac venuſtate ſermonis. *Indociles*] quia diſcere nolunt, & ita incorrigibiles. *Improvidi*] quia non videntes ſe ad interitum tendere & alios ducere. *Inepti*] id eſt, amuſi, & ab omni aptitudine tum verborum tum factorum abhorrentes. *Ambagibus*] id eſt, verborum inculcationibus, cum artem veram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ita rejicit bonos propter malos. *A vero indoctus*]. i. neſcius *diſcernere falſum. Candide, per ſuperos*] Videns Sylvanus Candidum virtutis amatorem verumq; poetam, pollicetur operam cum juramento, nihil tamen confert in eum. *Per Olympica*] i. per cœleſtia. *Si venti*] Proverbiale, i. ſi res proſpere mihi ſuccedant, & eveniant mihi quæ opto. *Olympica.* *Meliora in tempora vive*] Virg. Æneid. 1. *Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis. Pauliſper*] per paululum temporis. *Fides non ſera*] id eſt non tarde faciens quod dixi. Nam *fides* videtur autore Cicerone, dicta, eo quod *Fides.* fiat dictum, ſive quod dictum & conventum eſt. Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem omnia mala, dicens *Vade malis avibus*] .i. malo auſpicio; quaſi dicat, in rem malam, *Nunquam rediturus, avare*] Hoc autem videtur dicere in abſentem quaſi obmurmurando, poſtquam ſe nihil recepturum ſperavit. *Et facias ſubito quicquid tractaveris aurum, More Midæ*] de quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem, *virtus tibi vilior auro*] ſcil. *eſt*, cum tamen Horatius in Epiſtolis contra dicat, *Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.* *Malis avibus.* *Quando.*

ECLO-

De civium & rusticorum discrepatione, inscripta CORNIX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat discrimina ruris & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

Ningit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria depositis bobus requiescit arator,
Dormit humus, clauso pastor tunicatus ovili
Cessat iners, sedet ante focum, fumosa Neæra,
Atque polenta coquit. Prius intolerabilis æstas
Nunc laudatur, hyems æstu laudata molesto
Displicet, optatum damnant præsentia frigus.
Ful. *Omne bonum præsens minus est, sperata videntur*
Magna, velut majus reddit distantia lumen.
Cor. *Delicias habet, omne suas & gaudia tempus.*
Aspice ut impexi, tritaque in veste ligati,
Cæde suum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immissis vesica fabis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obvia pugno;
Si cadit, attollunt: cursu labor atque recursu
Brumam abigit; glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hic melius tepido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certe*
Turba sumus juvenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis; nostrum æs, tibicinis omne est.
Ut redit è Scythia Boreas, nidosque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, sapientius urbes
Congeriem nummum accumulant, & ad illa vulpes,
Molotasque trahunt, maculosaque tergora lyncis.

Ningit hyems] Contentio est inter *Cornicem* pastorem, qui partes rusticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum; de præ-

præſtantiâ fortunæ utrorumque: Occaſione cujus multa quaſi ſatyrice dicuntur in mores potius civium, quam ruſticorum. Videntur autem tam *Cornix* quam *Fulica* paſtorum nomina. Uterque enim ſe ruſticum profitetur & maſculino genere nominat. *Hyems*] id eſt, tempeſtas pluvioſa, & nivoſa. *Hyems.* *Boreas*] ventus frigidus à ſeptentrionali plaga, quæ frigida eſt, flans. *Boreas.* *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Mugire.* *Stiria*] id eſt, glacies concreta. *Stiria.* *A culmine*] à tecto. *Dormit humus*] ſopitur nive non exercetur. *Paſtor tunicatus*] quia otioſus: unde dictum eſt à poëta, *Nudus ara, ſere nudus: hyems ignava colonis.* *Neæra*] conjux ruſtica. *Neæra.* *Fumoſa*] quia fere ligna viridia aut male ſicca comburunt. *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod coxerat ante polentum.* Reperitur tamen & fœmineum, cum hoc ſolum inter Latina primæ declinationis reperiatur neutrum. *Polenta.* *Omne bonum præſens minus eſt*] id eſt, minoris æſtimatur, quia nemo contentus ſua ſorte; unde Horat. in principio Ser. *Qui fit, Mecœnas, ut nemo, quam ſibi ſortem, Seu ratio dederit, ſeu ſors objecerit, illa Contentus vivat, laudet diverſa ſequentes?* Veruntamen id contra uſu venit, ubi minime opus; quia bona terrena, eo quod præſentia ſunt, plus nos delectant, quam cœleſtia quæ futura ſperantur. *Minus.* *Aſpice ut impexi*] Docet exemplis non rerum, ſed animorum eſſe diſcrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur variis ut *Cæde ſuum*] id eſt, porcorum, ut veſicam habeant, cujus agitatione brumale frigus ſuperent: & ruſtici pilam magnam vento inflatam manibus pedibuſq; agitantes, glaciale gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id eſt, paupertatem: Eſt tamen interdum damnum, ut ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Nos *juvenes ſumus turba improvida*] quia ſecuri ætate vagamur. *Noſtrum æs*] id eſt, pecunia noſtra. *Eſt tibicinis*] ſcilicet canentis ad choream inſtituendam. *Congeriem nummum*] id eſt, nummorum, per Syncopen: *& ad ilia* ſcilicet fovenda, & cooperienda, *trahunt*] id eſt, contrahunt, *Vulpes*] id eſt pelles vulpinas, *& μηλωτάς*] id eſt, pelles ovinas. Græcum eſt; cætera nota ſunt. *Melota.*

Cor.

Cor. *Deſipiunt omnes, nec nos in crimine ſoli,*
Immo ipſos vexat gravior dementia cives.
Verum illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit: infelix ſors eſt dementia: fac ſim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, aſſurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me conſulet omnis
Turba, magiſtratus etiam, populuſque patreſque.
Ful. *O Cornix, Cornix! Non eſt fortuna, ſed ipſe*
Quo ſapiunt homines animus: fortuna potentem
Non facit, immo Deus: cauſam recitabat Amyntas.
Cor. *Eſt fortuna Deus: ſed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor: in cauſis erat ingenioſus, & acer.
Ante tamen paulum pecus & præſepia viſe:
Vade, redi; calor eſt poſt frigora dulcior; ito.
Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta reſiſtunt*
Tanto oneri; ſublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metaque aſſurgit acuta.
Cor. *Da pecori cordum, ſtipuliſque foramina claude,*
Si paries hiat; & rediens lætamine muni
Limina: nulla gregi gravior, quam frigora, peſtis.
Famne adest? Oh! quænam hæc ſolito properantia major?
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima ſtrenuitas ſæno recubare calenti:
Abſcondique cavo accubitu poſt frigora, dulce eſt.
Cor. *Incipe, & enarra diſcrimina ruris & urbis.*

Deſipiunt omnes] id graphice docet Hor. 2. Ser. Nec mirum, quia ſtultorum infinitus eſt numerus. *Nos*] ſcilicet ruſtici: unde ſe ruſticos aſſerunt. *Verum illis mater*] id lepide, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magna & ſeva mercede: ita ut non ſit facile exiſtimare, parenſne melior, an ſævior noverca fuerit. *Infelix ſors*] id eſt, paupertas, & tenuis fortuna, *eſt dementia*] id eſt, reputatur demens quicunq; pauper: unde Horatius in epiſtolis, *Hos ſolos aiunt ſapere & bene vivere, quorum Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.* *Aſſurgent*] id eſt, reverentiam & honorem aſſurgentes impendent. *Vulgus adorabit*] id eſt, corporis geſtu honorabit.

Demens quis.

Aſſurgere.

Nam

Nam adoramus etiam ſtatuas & crucem Domini; ſed oramus tantum rationem habentes, & ſenſum. *Conſulet*] id eſt, conſilium poſcet. *Noneſt fortuna*] id vere Juven. *Sed nos Te facimus fortuna deam. Eſt fortuna deus*] id ex falſa opinione, & ruſtice: Nam cum deam neget noſtra fides, etiam fortunam deum dicit. At id facit poeta, quod numina putabantur utriuſq; ſexus. Unde de Venere Æneid. 2. *Deſcendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Junone, 8. *Nec dextræ Deus erranti affuit*: Unde in Cypro erat barbatæ Veneris ſimulacrum. Unde dictum eſt, *Pollentemq; Deum Venerem.* Videtur autem Cornix dominus, aut ſaltem major quam Fulica, quem mittit ad caulas: qui abituru dicit, *Attingit nix alta genu. In vertice furni*] ubi minime conſiſtere poſſe videtur propter ignem; quod panis in eo coqui ſolet. *Pyramidem*] i. cumulum nivis in Pyramidis formam. Eſt autem Pyramis ſtructura ex lapidibus in morem ignis aſcendentis, cujus vertex acutius eſt exſtructus, quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuiſſe: de quibus Martial. in principio, *Barbara Pyramidum ſileat miracula Memphis.* Addit autem Cornix, *Da pecori cordum*] id autem dicitur fœnum quod autumno ſecatur; ſicut corda frumenta vocantur, quæ fero matureſcunt. *Lætamine muni*] id eſt, ſimo. *Famne ades*] intelligendum eſt aliquantulum moræ interfuiſſe, & interea tacuiſſe Cornicem. Omnia autem faciliora ſunt quam ut expoſitione egeant.

Adorare. *Orare.* *Pyramis.* *Lætamen.*

Ful. *Hoc igitur tantum ruris diſcrimen & urbis*
Taliter exortum, noſter recitabat Amyntas:
Principio rerum, primaque ab origine mundi,
Cum muliere marem ſociali fœdere jungens
Cœli opifex (ſic namque Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos producere juſſit,
Atque modo docuit fieri quo pignora poſſent.
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sicque utinam de pomi eſu ſervata fuiſſent!
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio ſimili fœcunda quotannis
Auxit in immenſum generis primordia noſtri.

Poſt

Post tria lustra Deus rediit : dum pignora petit,
Fœmina prospiciens, venientem à limine vidit.
Adam aberat, securus oves pascebat, adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiis, fraudata fides, sine cornibus hirci
Facti, & zelotypo conjux suspecta marito :
Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.
Erubuit mater, nimiæque libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, palcisque recondit.
Famque lares Deus ingressus, salvere penates
Fussit, & Huc, dixit, mulier, tua pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arrisit velut arridere solemus
Exiguis avium pullis, parvisque catellis.
Et primo lætatus, ait, Cape regia sceptra,
Rex eris : at ferrum, & belli dedit arma secundo ;
Et, Dux, inquit, eris : fasces, populique secures
Protulit, & vites, & pila insignia Romæ :
Famque magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gavisa secundis,
Evolat ad caulas, & quos absconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens, nostri quoque pignora veniris :
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setosum albebat paleis caput, hæserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
Vos fœnum, terram, & stipulas (Deus inquit) oletis.
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, juga vestra, agrestia vestra
Omnia ; aratores eritis pecorumque magistri,
Fœniseca, solifossores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint fartores, lanii, lixæ, artocopique,
Et genus hoc alii soliti sordescere, semper
Sudare, & toto servire prioribus ævo.

Talli-

Talitèr omnipotens fatus repetivit Olympum.
Sic factum ſervile genus, ſic ruris & urbis
Inductum diſcrimen, ait Mantous Amyntas.

Hoc igitur] Apologo ruſticano diſcrimen urbanorum & ruſticorum commemorat à Deo factum, ſicut & mercedum nonnulli ſic dicunt inſtitutam differentiam. Nam cum mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquiſiſſent; aſſignâſſetq; ſutoribus, crepidariis, & pluribus aliis quotidiana mercede conducendis denarios binos; latomis autem, & fabris lignariis ac carpentariis ſenos; diſquiſiérunt priores quantum poſſeſſionis ex tantula mercede compararent: reſpondit, Quantum ſatis eſſet ipſis & liberis quotannis jugerum. At reliquis quantum compararent petentibus, reſpondit, Quotidie tantum terræ poſſe comparare, quantum per crura retrorſum bipenni projicerent. Conati autem præ avaritia in longum projicere, in podicem projecerunt; in quem fere magnæ mercedes nunc quoq; projiciuntur. Præterea dicunt ranas & ſimias ſic effectas; cum muliercula, ſcilicet Eva, aut alia nimis fœcunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere occuluit quoſdam in furno, quoſdam ſub vaſe elixorio. Reliquis autem beneficio donatis, & negante plures habere, juſſit Deus, qui in furno eſſent in ſimias converti; qui ſub vaſe, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam anilem hic proſequitur autor. *Modum docuit*] dicens, *Creſcite & multiplicamini*, per coitum ſcilicet. *Accinxêre operi*] id eſt, operam dederunt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] jucunda narratio, quia hodie quoque ad illud præceptum plus æquo inclinamur. *Poſt tria luſtra*] id eſt, quindecim annos. Nemo autem ſit mihi tam ineptus, ut hiſtoriam puter poëta narrari. *Hirci ſine cornibus*] id eſt, fœdi adulteri. *Nam quæ quiſque, &c.*] proverbialiter, & diſertius quam illud, *Qui fuit in furno, ſocium ſibi quærit in illo. Salvere Penates*] .i. familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id eſt, natos. Nam *Pignora natorum dicuntur pignora rerum His Deus arriſit*] i. annuit, & blandus atq; affabilis fuit. *Catellis*] .i. canis fœtui. *Et primo*] *Pignora.*

primo] scilicet omnium. Unde ad primæ genituræ jura alludit. *Fasces*] qui erant ex virgis, in quibus securis erat colligata; ferebantur autem à lictoribus post eos magistratus, qui in corpus & sanguinem animadvertere poterant. *Securis*] à secando dicta, quod intersecat, ut collum nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri duces milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, ne severiores haberentur, saltem in concives. Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nodosam post hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigra munieret castra dolabra. Et pila*] quæ sunt Romanorum tela. Lucan. *Signa pares aquilæ, & pila minantia pilis. Hæserat armis*] id est, humeris. *Stimulus*] quo boves instigantur. *Ligo*] instrumentum rusticorum, ut *pastinum*] quod bifurcum est ferramentum, quo pastinatio & repastinatio vinearum fit. *Fœnisecæ*] id est, secantes fœnum. Persius: *Fœnisecæ pingui vitiârunt unguine pultes. Solisossores*] fodientes terram: est autem una vox: nam si duæ essent, *soli* secundam produceret, quam composita corripiunt in mediis syllabis, dummodo etiam in nominativo id habent, ut *fœniseca, solisossor*: quod dico, quia *quantîcunque* à nominativo *quantuscunque* aut *quantumcunq;* producitur, ut *qualicunque* à *qualiscunque*. *Fartores*] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id est, carnifices. *Lixæ*] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices, aut panem incidentes. *Et genus hoc alii*] sicut dicimus, *id genus*, pro *ejus generis*; sic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*] *Mantous*] i Mantuanus; sed Mantous dicitur à Manto Nympha, matre Ocni qui Mantuam à matre denominavit. De quo Maro, *Fatidicæ Mantus & Thusci filius amnis. Amyntas* autem is est, de quo in Amynta visum est.

Fasces.
Securis.
Vites.
Pila.
Stimulus.
Ligo.
Pastinum.
Fœnisecæ.
Solisossores.

Cor. *Mirabar si quid recti dixisset Amyntas.*
Civis erat, semper nobis urbana juventus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negoti,
Ludit, in agrestes semper jocalatur & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de superis pudet has componere nugas:

Ista

Iſte jocus manifeſta gerit convitia ſecum:
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaſo,
Ut neque perpendas iſto te ſcommate carpi?
Nos quoque paulliſper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, ne forte putes ſapientius illos
Vivere qui ſplendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis pleroſque ſuperbis
Veſtiri, atque foro regali incedere greſſu,
Quos ſecreta fames premit, atque domeſtica egeſtas.
Stultius his certe nihil eſt: opulentia ficta,
Paupertas; & ſegnities, & inertia vitæ
Vera, quid eſt aliud quam deſipientia vera?
Vidi etiam patres (ô rem indignam atque nefandam!)
Dum ſegnes dormire volunt, & vivere laute,
Proſtituiſſe ſuas vulgo cum conjuge natas:
Quid pejus, quid perfidius, quid ſtultius unquam?
Ful. *Quid ſi vitam alio nequeant traducere pacto?*
Cor. *Cum totidem, quot nos, habeant animaſq; manuſque,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?
Mirabar, ſi quid recte dixiſſet Amynias.] Quaſi dicat, juvenis ille inſanus amore, & ruſticos odio habens. *Cui nihil negoti*] pro negotii. *Urbana juventus*] id eſt, multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Omaſo*] id eſt, inteſtino pingui, tarditatem ingenio afferente, ut Hor. & Perſius atteſtantur. *Iſto ſcommate*] id eſt, irriſorio dicterio. *Te*] qui ruſticus es. *Carpi*] id eſt, reprehendi. *Nos quoque*] id eſt, viciſſim. *Qui murice*] id eſt, purpura. *Proſtituiſſe* id eſt, ad turpem quæſtum in lupanaribus & proſtibulis ſtaruiſſe, quaſi pro foribus, ubi luxuria perditos expectant. *Quid*] ſcilicet dicas, aut quid faciant? & eſt inanior deſidioſorum purgatio, quam ut refellatur. Unde dicit Cornix Habent cives urbani manus & pedes, ut nos: Cur non quærunt ſibi victum laboribus & parſimonia, ut nos?

Eſt etiam, cujus vecors induſtria vanas
Quærat opes, ubi nullus opes invenit aureo.
Æs lavat herbarum ſuccis, & vertere in aurum
Æſtimat, ac nigra ſemper fuligine pallet.

Eſt qui, dum tellure latens deſiderat aurum,
Dat magicis operam ſtudiis, & tempora perdit.
Quid levius, quid ſutilius, quid inanius unquam?
Omnia, ne veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia verſant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem extorquent; vi, fraude, doliſque laborant:
Mille viis opibus, mille inſidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentaque paſcimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Ruſticus eſt ovium paſtor; volucrumque, canumque
Civis: Utrum melius, te judice, nobiliuſque,
O Fulica? utilitas unde, aut opulentia major?

Ful. *Si venit ex noſtris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?

Cor. *Ex vi fraude, dolis; vi, fraude, doliſque laborant.*
Nonne vides, inſane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt aſtu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus ſublime, piumque:
Huc aures oculoſque adigunt, huc ora manuſque.

Eſt etiam] affert alia urbanorum vitia, & fere oppoſita ſegnitiei dicens, *Eſt etiam*] ſcilicet civis, *cujus vecors*] id eſt, perverſi cordis induſtria, *quærit opes vanas*] id eſt, ultra quam ſatis ſit, & non juſta ratione; ut qui per artem (ut dicunt) Alchymiæ, id eſt, adjuvaminis, adjuvando naturam, ſperant æs aut argentum vertere in aurum: qua via nullus, inquit, hactenus invenit opes; certum eſt multos inveniſſe pauperiem: dicunt tamen ejus rei ſtudioſi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigra*] quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, niſi ad anxietatem referamus, non conſtat. *Eſt qui, &c.*] Alius error eorum, qui magicis artibus, & characteribus, neſcio quibus, ſperant poſſe inveniri theſauros abſconditos. *Omnia, ne veniant ad opus telluris & agri, omnia*, inquam, *pertentant*] id eſt, experiuntur, ne fiant agricolæ, quo nihil honeſtius, nec juſtius. *Semper agunt, nunquam peragunt*] id eſt, perficiunt nihil eorum quæ inchoant. *Ex fœnore*] id eſt, uſura. *Accipitres*] id eſt, aves ad prædam.

Vecors.

Alchimia.

dam, *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus, aut canibus. *Cercopithecos*] id est, caudatas simias. Nam κέρκος, dicitur cauda; πίθηκος, simius, aut simia. Sunt ergo quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, et pilo asinino, quibus deformitas decori est, suntque ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*] est pastor volucrum & canum, quia eo pascit. *Quo astu*] id est, qua callidate ab ἄστυ, id est, ab urbe, ubi astutiores sunt. *Irretire*] id est, in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant *sacrum offerre*] id est, arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Huc*] id est ad hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est, applicant. *Ora*] id est, omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astus.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*

Cor. *Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,*
Cum lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius, improbiusque?
Dic ubi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nonne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortemque suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro stipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cum vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cum vivere possint
In patria stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis

Abſtinet, & genium fraudat, ſtultiſſimus; & qui
Quæ facere ipſe poteſt, natis facienda relinquit.

Unde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum ſervetur, & verſimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifice, ſeu (ut dicitur) piſtore, qui Græce dicitur ἀρτοποιός, id eſt, artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & ποιῶ facio. Sed artocopus, dicitur quaſi labor panis; nam κόπος labor dicitur, ſed accipitur pro laborante. Juvenalis autem videtur accipere pro pane, dicens Satyra quinta, *Salva ſit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro piſtore accipi poteſt ut ſic maneat diſcretio panis, qualem artocopus fecerit, & ita obſervando ejus juſſum ſit ei reverentia. Sed ad Poëtam noſtrum. *Ipſe, ut erat mores urbis doctiſſimus*] Hoc exemplo convincere poſſumus, participia comparari. Nam ſi nomen ſit doctiſſimus, non regeret accuſativum. Quocirca ego quidem *morum* potius dicerem; hic tamen verſus *mores* potius docet legendum. Neq; tamen omnino inauditum, ſi ſuperlativa a participiis accuſativum regentibus deducta, accuſativum regant, cum adverbia à præpoſitionibus orta id faciant, ut *proxime Hiſpaniam Mauri ſunt*, inquit Saluſtius. *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum ſtultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus abſumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, urbes fere incolere; ſtipendiarios autem, qui invocati nomina ſua dant, etiam urbanos eſſe, & maxime inſanire, cum pro modica ſtipe periculum vitæ ſubeunt: quod ruſtici non niſi coacti faciunt pro libertate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare ſollicitant*] Rurſus aliud genus ſtultitiæ (quod Perſius quoque prolequitur) eorum, qui cum ſatis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item; *Stultus, divitiæ cui ſunt, & negligit uti*] ut avarus: Nam, ut dicat Seneca, *Tam deeſt avaro quod habet, quam quod non habet.* Unde de ſene avaro, Hor. *Quærit, & inventis miſer abſtinet, & timet uti.* Et primo ſerm. *Congeſtis undiq; ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia ſæpe male abſumunt. Unde Perſius,

Avarus.

Perſius, *Ut tuus iſte nepos olim ſatur anſeris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc eſt argumentum. *Et genium*] id eſt, naturam. Eſt enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum ſubtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium. Quæ facere ipſe poteſt*] quod per fabellam, ſeu apologum de caſſita pulchre recitat Gellius.

Qui numerant ſtellas, & ſe comprẽndere fata
Poſſe putant, ſtulti: verum dementior iſtis,
Naturam quicunque Dei ſcrutatur, & audet
Figere in immenſam lucem tam debile lumen.
Noſtra fides melior: civis ratione coactus
Difficile aſſentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus eſt infida fides: inquirere nunquam
Mente ſinunt arcana Dei. Si numina ſcire
Eſſet opus, poterant nobis ſe oſtendere: verum
Quando latere volunt, quid veſtigare neceſſe eſt,
Quæ nos ſcire negant ipſi qui cuncta gubernant?
Noſtra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui ſacra canunt, templiſque miniſtrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæſitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas earuſtica) fruges.
Stultorum eſt aliud genus immedicabile quoddam,
Cauſidici latratores, rabulæque forenſes,
Nummorum aucupium docti, legumque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere cauſas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam eſt.
Sunt & equeſtre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etſi tenebras palpant, eſt falſa poteſtas
Excruciandi agros, hominesque impune necandi.
Qui vero populis præſunt, hominesque gubernant,
Quo plus juris habent, quantoque licentia major,
Inſanire ſolent tantoumpliùs. O ubi ſancti

Rectores, & juſtitiæ, & pietatis amici,
Quos patres ſero ante focum memorare ſolebant?
Omnia nunc abeunt peſſum: ſpoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lacrymantur. Et hujus
Quænam cauſa mali? Quia ſtat pro lege libido.

Qui numerant ſtellas] ut aſtronomi; *& ſe comprehendere fata*] ut aſtrologi, genethliaci, & mathematici. *Naturam quicunque Dei ſcrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei:* Et alius; *Altiora te ne quæſieris:* Et utroque major; *Noli nimis ſapere; ſed ad ſobrietatem. Noſtra*] id eſt ruſticorum. *Civis ratione eoactus*] id eſt, rationibus innitens. *Plures faculas*] id eſt, tædas & cereos tortos. *Faxula.* *Mente ſinunt*] id eſt, deſinunt. *Poterant nobis ſe oſtendere*] Argumentum quo veriſimile fit, Deum non velle à nobis noſci, cum ſe non præbeat noſcendum. *Quid veſtigare*] id eſt inquirere neceſſe eſt ea, *quæ ipſi qui gubernant cuncta*] ſcilicet ſuperi, *negant*] id eſt, prohibent nos ſcire: quaſi dicat, *Nihil neceſſe, &c. Quando*, id eſt quandoquidem. *Noſtra etiam pietas*] id eſt, charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemoſynis erogandis. *Legunt*] id eſt, colligunt. *Stultorum eſt aliud* in pragmaticos & cauſidicos invehitur quaſi Satyrice. Unde apte perſonam Cornicis aſſumpſit. *Rabulæq; forenſes*] id eſt, forum judiciale, ſeu cauſas ſectantes. *Rabula*, ſecundum Feſtum dicitur multis intentus negotiis, paratuſq; ad reddendum quid aut auferendum; vel qui eſt in negotiis agendis acrior, quaſi rabioſus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus eſt; quem nunc advocatum vel cauſarum patronum dicimus. Cicero; *Non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro; ſed doctiſſimum, atque perfectiſſimum quærimus.* Sunt ergo *rabulæ* (ut iterum Nonius atteſtatur) litigoſi. *Rabula.* *Aucupium.* *Aucupium*] id eſt, captationem, ab avibus captandis. Comicus; *Hoc novum eſt aucupium. Legumque tyranni*] Quia ſummū jus ſumma malitia eſt. *Ære patrocinium vendunt, &c.*] Enumerat cauſidicorum vitia. *Vindemia quædam* .i. lucrum, ut vindemia quæ eſt vini collectio, ut meſſis frugum. *Vindemia.* *Sunt & equeſtre genus medici*] Et hoc quoq; Satyrice. Equeſtres ſunt, quia mulis fere vehuntur medici. *Venas illicitas*]

illicivas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id eſt, rebus non convenientia; quæ fingunt, ne ignari deprehendantur. *Etſi tenebras palpant*] id eſt cæci & ignari ſunt. *Eſt ſacta poteſtas*] Quia, morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui vero populis præſunt*] In primores, & optimates, ac magiſtratus invehitur. *Inſanire ſolent tanto amplius*] cum tamen vel leve in aliis ſcelus, in illis maximum ſit. Unde Juven. *Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Abeunt peſſum*] id eſt, peſſundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id eſt, comburuntur templa.

Ful. *Iſta tua, O Cornix, ex candeſcentia fines*
Tranſit honeſtatis: ſcelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.

Cor. *Non habitant colubri quadam Balearibus arva*
Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ ſonipes, nec vir bonus urbem.

Ful. *Vir bonus eſt animal rarum, pauca ſque per urbes,*
Et per rura locos habet: eſt ririſſima virtus.

Cor. *Inſanis, Fulica, inſanis: Tot in urbibus hoſtes*
Sunt tibi, quot cives; hi nos tondentque, pilantque,
Non habita noſtri capitis ratione: coarctant
Nos ad furta, ipſi mox ad ſuſpendia mittunt.
Fas igitur, ſi quid noſtris ſeſe unguibus offert,
Radere, & inſidiis, ac noſtra indagine captos
Deplumare levi tactu ſenſim, & pede preſſim.
Si videt, excuſa: ſi ſunt ſecreta, negato
Furta: quod occultum eſt, non eſt injuria, furtum.
Quicquid habent, noſter labor eſt, induſtria noſtra eſt.

Iſta tua, ô Cornix, excandeſcentia] id eſt, vehemens ira. *Fines*] i. limites tranſit honeſtatis. *Baleares*] inſulæ ſunt in Hiſpania, Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω ſignificat, *jacio*: tolitur autem nunc *l*. Balearicos autem contra glires à ſenatu auxilium petiiſſe conſtat, cum in quibuſdam arvis vicinis non poſſent vivere ſerpentes; ea autẽ arva ſunt in Ebuſo, quæ eſt inſula inter Ophiuſam, & Pityuſam. Ebuſi enim terra ſerpentes fugat, omnium veneno- *Ebuſus.*

venenoſorum animalium expers; eadem cuniculos gignit populantes meſſes Balearium. Dicit autem ſe *nominis immemorem*, ut decorum ſervetur. Nam non congruit ruſtico longinqua rum inſularum nomina ſcire, ſicut Maronianus ruſticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens, *In medio duo ſigna: Conon, & quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] ſcilicet habitat; cujus nomen non ignorat, quia ſub Venetorum ditione eſt. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis eſt, uſq; adeo ut in proverbio ſit, Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, id eſt, *Noctuas Athenas*, aut in *Athenas*, ſcilicet fert is qui merces eo, ubi abundant, inutiliter tranſvehit, acſi aquas in mare vehat. *Ægeria* autem *nemus* eſt, ubi Numa Pompilius ſecundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore ſua, de rebus religioſis habuit; ubi *ſonipes* negatur vivere: Eſt autem equus à ſono pedum ſic dictus, Æneid. 4. *Stat ſonipes ac fræna ferox ſpumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] ſcilicet habitat; ſicut nec Albionem, ſeu Britanniam majorem lupus: *Vir bonus eſt animal rarum*] Mar. *Vir bonus & ſapiens, qualem vix repperit unum Millibus è cunctis hominum conſultus Apollo, Judex ipſe ſui.* Juv. *Rari quippe boni, &c. Habet*] id eſt habitat, reſidet. *Sunt tibi* ſcilicet ruſtico. *Pilantq;*] Hor. compilo ſecunda longa poſuit, *ne me Criſpini ſcrinia lippi Compilâſſe putes, verbum non amplius addam.* Eſt autem notum Gallis vocabulum: quod ſi tractum eſt à pilis, natura primam corripit. Inde autem tractum volunt per apologum Æſopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpſit radicitus; alteram grandem natu quæ, ut ſibi conformem haberet maritum nigros capillos ſuſtulit; calvus & depilatus manſit, atq; ita nudatus & privatus intelligitur ſuis: quod efficere pilare eſt. *Coarctant*] id eſt, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod ſine furto nos habere non poſſe ſciunt, *& mittunt mox ad ſuſpendia*] Potuit nôſſe Candidus, quem alii ex agro Parmenſi, alii ex Mantuano oriundum dicunt. *Noſtris unguibus*] Argute; quia cornices & fulicæ unguibus diripiunt. *Senſim*] i. imperceptibiliter,

ter, hoc est, paulatim, & *pede pressim*] id est, quasi presso pede sine strepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *Si videt*] scilicet quitquam furta, *excusa*] dicens videlicet te jocari voluisse. *Si sint secreta, negato Furtum, quod occultum est, non est injuria.* Quia *quicquid habent*] scil. cives, *est noster labor, est industria nostra*] Hæc autem Cornici potius quam bono pastori conveniunt dicere; quia furta nulli licita sunt: nec sua sibi vendicare sine superioris autoritate permissum. Unde dicit Fulica.

Ful. *Jam longe egrederis metam rationis, & æqui.*
Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.*
Unde tot in terras veniunt æstate procellæ,
Flumina, venti, amnes, grando? Vidisse recordor
Tellurem tremere, ac postes & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur avenæ,
Uva in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? Omnibus urbs est
Fons & origo malis. Descendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge rusticus: ille
Intulit illuviem terris; hic abstulit: ille
Abstulit humanum terris genus; intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis abolebitur unquam,
Istud grande nefas ulla descendet ab urbe.
Ful. *O Cornix, jam pone modum sermonibus istis,*
Audio jamdudum pueros de pulte loquentes:
Cætera; si quicquam supereſt, post prandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Jam longe egrederis metam rationis,& æqui] quia urbanos deplumare, si clam fore speretur, consulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*] i. universum mundum. *Unde tot in terras*] dicit omnem tempestatem importunam, omnemq; calamitatem propter urbanorum scelera à Deo demitti. *Cur segeti*] Vir. *Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur*

avenæ.

avenæ. Est autem lolium, de quo Salvator: *Nónne bonum semen seminâsti? unde ergò habet zizania? Inimicus homo superseminavit. Uva in capreolos*] id est, acidas quasi chordulas, quibus sese vites palis & ramis alligant, quibus etiam vesci solent divites. *Caligine*] id est, aëre nebuloso & obscuro, atq; ità infecto. *Parturit*] pro parit, id est, provocat. *Civile nefas*] i. e. nefandum civium scelus. *Descendit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *lycon* id est, lupum transformavit, & occasione cujus sceleris diluvium (secundū Ovid.) superinduxit. *Deucalion Pyrrha cum conjuge*] id est, uxore. *rusticus*] scil. fuit, qui in montibus Thessaliæ habitavit, ubi inter saxa degens, ad sese profugientes tēpore particularis diluvii benignè recepit: quocirca humanum genus jactis post terga lapidibus servâsse fingitur. *Ille*] scil. Lycaon, hoc est, scelus ejus. *Intulit illuviem*] id est, inundationem aquarum, hoc est, diluvium. *Terris*] id est, in terras: ut, *Inferrétq, deos Latio. Hic*] scil. Deucalion cum Pyrrha. *Abstulit*] scil. illuviem. *Ille*] scil. Lycaon, *abstulit*] genus humanum terris. *Iste*] id est, Deucalion, *intulit*] scil. in terras genus humanū, quod, secundum fabulas, perierat; aut secundū historiam illìc periisset, si non servâsset. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat rusticus: aut ex ethnicis sumptum, quibus non est fides habenda, nisi eadem in sanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicii præcessurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne perituram asserit Metamor. 1. *Esse quoq; in fatis reminiscitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, correptáque regia cœli, Ardeat, & mundi moles operosa laboret. Istud grande nefas*] scil. propter quod mundus ardebit. *Descendet ab ulla*] id est, à quavis una urbe, & non ab agro. *O Cornix, jam pone modum*] i. e. finem. *Sermonibus istis*] scil. tuis improbis, & contumeliosis. *Audio jamdudum pueros*] i. e. minores famulos, aut liberos, *loquentes de pulte*] i. e. instare horam prandii. *Si quicquam supereſt*] i. e. reliquum est. Gellius docet *superesse*, suprà id quod satis est esse. *Horat*] scil. prandendi. *Monet indulgendum*] i. e. operā dandā esse, aut invigilandum. *Pulti*] i. e. cibo illi rustico, quo Romani diu vixerunt. *Urbibus*] id est, contumeliis de urbibus *relictis.*

ECLOGA VII.

De converſione juvenum ad religionem, cum jam autor ad religionem aſpiraret, inſcripta POLLUX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Galbula paſtores ad ſydera laudibus effert,
Et canit ut viſo verſus ſit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

Galbula, quid ſentis! Pollux doctiſſimus olim
Fiſtulicen ſubito, quodam quaſi numine tactus,
Deſtituit calamos, tunicas, armenta, ſodales:
Bardocucullatus caput, ut campeſtris alauda.
Quattuor ante dies in religioſa receſſit
Clauſtra; ferunt illum, pecudes dum ſolus in agris
Paſceret, effigiem quandam vidiſſe deorum:
Cætera non memini; ſed tu quid, Galbula, ſentis?

Galbula] Si frivolum non ſit, dicam non ſine ratione in hac ſeptima ecloga agi de converſione juvenum. Nam ſeptenarium numerum, qui ex primo impari, & proxime illum ſubſequente pari conficitur, conſtat habere neſcio quid myſterii, non ſolum in ſanctis literis, ſed etiam apud poëtas; unde eſt illud, *O terque quaterque beati, &c. Nam te jam ſeptima portat Omnibus errantem terris ac fluctibus æſtas.* Dicunt præterea, ſeptimo quoque anno immutari nobis ætatem: ut primis ſeptem annis ſimus infantes, proximis pueri, tertiis adoleſcentes, quartis juvenes; qua ætate conſtituendum eſt nobis genus vitæ, quos & quales nos eſſe velimus, & in quo genere vitæ. Bene ergo (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine ſubſequuntur, taceam) in hac ſeptima ecloga agitur de juvenum ad religionem converſione: unde hactenus *adoleſcentiam ſuam* (ſic enim inſcripſit opus)

opus) poeta ceciniſſe putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione compoſuit. Sed linquamus hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo poetam. *Fiſtulicen Tibicen.* *Fiſtulicem*] id eſt, canens fiſtula ut noſtra ætate: ſicut tibicen, canens tibia gruis, ut olim factitabant, & nunc quoque nonnunquam. *Bardocucullatus.* *Quodam quaſi numine tactus*] quia ſpiritus ubi vult ſpirat. *Bardocucullatus caput*] id eſt, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum: *Bardocucullus* veſtis eſt Gallica groſſioris villi, facta compoſitione ex Bardis, qui poetæ erant Gallicani, & cucullo: Cucullus enim veſtis eſt groſſior, capiti tegendo apta. *Bardi.* *Bardi* item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, ut poſſis accipere *Bardocucullum* veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum, & vilium hominum. Unde Martial. in diſtich. *Gallia Santonico veſtita eſt Bardocucullo: Cercopithecorum penula nuper erat.* *Bardus,* *Bardus*] ad hoc, autore Feſto, ſtultus, à tarditate ingenii, appellatur per *Metathefin:* Græce enim βραδὺς dicitur. Præterea ut idem inquit, bardus Gallice cantor appellatur; qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.* Nonius autem dicit bardum eſſe propria vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, id eſt, bardum dicebant. Plaut. in Perſa, *Nimis equidem pro barda & ruſtica reor habitam eſſe.* Ex his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoq; linguam immutatam eſſe: nam multa nunc aliter, quam olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *Ut campeſtris*] id eſt, in campis verſari ſolita. *Alauda,* *Alauda*] id eſt, avis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effigiem quandam vidiſſe deorum*] ut in proceſſu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere; aut quæ Herculi occurriſſe à Cicerone memoratur: de qua ſuo loco dicam. *Cætera non memini*] id enim & ruſtico convenit, ut jam ſæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam intendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes paſtorum, & perfectionem religionis; potiſſimum Carmelitanæ, quæ prima eſt.

Gal.

Gal. *Ut dixêre patres, Faciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Inſtituit Deus agricolas, pecoriſque magiſtros.
Primus agri cultor rudis, immanſuetus, & aſper,
Qualis humus ſegnis, lapidoſa, rebellis aratro.
Aſt ovium primus paſtor, mitiſſima proles,
Inſtar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam paſtoribus aſper.
De grege ſæpe ſuo ſacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitula faciebat, & agna
Sapius, & magno divos ambibat honore:
Sic profecit apud ſuperos, ſic numina flexit,
Ut fuerit primo mundi naſcentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratiſſima cura.
Aſſyrios quoſdam (ſed neſcio nomina: curæ
Diminuunt animum) Deus ex paſtoribus olim
Conſtituit reges, qui poſtea murice & auro
Conſpicui gentes bello domuêre ſuperbas.
Cum Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius; puerum qui obtruncat ad aram,
Paſtor erat. Quando cæleſti exterritus igne,
Venit ad oſtentum pedibus per paſcua nudis,
Paſtor erat Moſes, Moſes à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphryſia paſtor Apollo
Rura peragravit, poſito deitatis honore.
Cœleſtes animi, Chriſto ad præſepia nato,
In caulis cecinêre Deum paſtoribus ortum.
Et nova divini partûs miracula docti
Paſtores, primi natum vidêre Tonantis;
Et ſua paſtores inſans regnator Olympi,
Ante magos regeſque dedit cunabula ſcire.
Se quoque paſtorem Deus appellavit, oveſque
Mitibus ingeniis homines, & mentibus æquis.
Et ne vana putes hæc ſomnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi ſub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata divûm,

Et

Et ſuſpenſa tenent vaga lumina prætereuntium.
Non igitur mirum, noſter ſi numina Pollux
Vidit: amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præſens Deus eſt, offenditur aſtu.

Ut dixêre patres] Ut probet veriſimile eſſe, paſtori eſſe numen viſum, altius orditur laudes paſtorum, docetque quod verum eſt, *Abelem* primum juſtum fuiſſe paſtorem, multoſque reges, ut *Abraham*, *David*. & ſimiles fuiſſe paſtores: *Chriſtum* ad hoc ſe appellaſſe paſtorem, dicentem, *Ego ſum paſtor bonus*; & recens natum primo à paſtoribus agnitum atque viſum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *Ut dixêre patres*] Virgil. *Arunci meminêre ſenes*. Ruſtici enim non ex libris, ſed ex majorum elatu hiſtorias diſcunt. *Deus jaciens primordia rerum*] id eſt, in prima hominum geneſi inſtituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecoriſque magiſtros*] ut *Abelem*: quia autem dicendo primordia rerum viſus eſt altius ordiri, bonam facit *Parentheſin*, dicens, *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber*, cui totam doctrinam ſuam ubiq; acceptam fert. *Primus agri cultor*] ſcilicet *Cain*. *Ovium primus paſtor*] id eſt. *Abel*. *Inſtar*] id eſt, in ſtatum & morem, ac ſimilitudinem, quod Valla negat. *Quæ bilis*] id eſt, cholera amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Hiſtoria patet in principio Geneſeos. *Vitula faciebat*] ſcilicet rem ſacram. Sed *facio*, & *operor* per ſe poſita, de rebus ſacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*; quia id tauri eſt: ſed *vitula*, aut *vitulo*, ſubaudiendo rem divinam; ut in Buc. Miro: *Cum faciam vitula pro fruibus, ipſe venito*. *Divos ambibat*] id eſt, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] id eſt uſque adeo numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi naſcentis, ſcilicet uſq; *ad hoc*, id eſt, noſtrum *tempus*, *gratiſſima*] id eſt, acceptiſſima, *cælo*] id eſt, cœleſtibus. *Aſſyrios*] ut *Abraham*, *Loth*, *Facob*, & cæteros Patriarchas. *Cum Paris*] Alexander, qui & Paris, paſtor fuit. Nam cum Hecuba ipſa gravida viſa eſſet geſtaſſe catellum facem geſtantem, qua tota Troja incendebatur, idq; ad Priamum retuliſſet,

&

& ille ad ſomniorum & phantaſmatum interpretes, reſponſum accepit, filium geſtare, qui Trojæ cremandæ occaſionem daret: quocirca pater quicquid pareret interfici juſſit. Mater autem non interfecit, ſed exponendum feris dedit, ubi à paſtoribus inventus, ab illis quoq; educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus eſt, judiciumque inter tres deas dediſſe fertur. Cum vero optimus eſſet athleta, & cum Hectore congreſſus eum viciſſet, ab eo interemptus fuiſſet, niſi frater agnitus: tandem pro Helena promiſſa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleide; *Solverat Ocbalio paſtor de littore claſſem Dardanus. Paris* ergo *aut alius*] quia de nomine, ut ruſticus, dubitat; *cum vidit tria numina*] ſcilicet *Junonem Palladem*, & *Venerem* de præſtantia formæ concertantes, *In Ida*] id eſt, ſylva ſic dicta. *Iliaca*] id eſt, Trojana. Quod additur, ad diſcretionem Idæ Cretenſis. *Iliaca.* *Erat paſtor puerum qui obtruncat ad aram*] ſcilicet Abraham, qui id facere voluit. erat paſtor. *Paſtor erat Moſes—quando cœleſti exterritus igne*] ſcilicet in rubo, qui non comburebatur. *Moſes.* *Venit ad oſtentum*] id eſt, miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genetricis Chriſti. *Pedibus nudis*] quia juſſus eſt calceamenta exuere. *Moſes*, inquam, *à flumine tractus*] ſcil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cum eſſet in fiſcella ſuper aquas natans, unde nomen accepit. Apollo ſpoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] id eſt, paſtoralis eſt dictus: pavit autem apud Amphryſum fluvium Theſſaliæ, ſpoliatus, dico, divinitate propter interfectos Cyclopas; unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Paſtor ab Amphryſo.* Ideo hæc ſecundum Macr. l. 1. Saturn. finguntur, quia Apollo ipſe eſt ſol, qui omnia paſcit. *Deitatis*] Latinius diceretur divinitatis, ſed carmen id non accipit. *Cœleſte animi*] id eſt ſpiritus: unde, *Qui fecit angelos ſuos ſpiritus. In caulis*] id eſt, ſeptis paſtorum, ubi faciebant vigilias ſuper gregem ſuum, ut Lucas præclare memorat. *Ante magos*], i. ſapientes Perſarum & Indorum; quia eadem nocte qua natus eſt, cum ipſis ad minimum, *Caulis.*

decimo

decimo tertio die primum visus sit. Dico ad minimum, quia controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regesque*] Unde *magos* pro regibus accipimus, propter illud, *Reges Tharsis, &c. Se quoque pastorem Deus appellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus. Ovesque*] Addens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*] id est, miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc omnia templo*] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerunt; & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omnem Perlegeret.* Magna enim est convenientia pictoris & scriptoris. Unde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pictoribus atq; poetis, Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Sunt pecudes*] scilicet pastorum, qui Christum viserunt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diademata divûm*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & parentum ejus; hoc est, matris vere, & patris legalis ac nutritii, & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tenent vaga lumina*] id est, oculos prætereuntium, hoc est, cogunt præterire volentes immorari donec picturam perspexerint. *Amant villas*] id est, domus rusticas & oves, & ovilia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sancte & moraliter, si cordis simplicitatem intelligit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi præsepe, bovemque:
Jam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica jam video regum sua dona ferentum.
Unum oro: Quænam Polluci occurrit imago?
Galbula, si nõsti, ne sit labor omnia fari.

Galb. *Et novi & memorare libet; res digna relatu,*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo premere juventæ
Tempore, cum dulces animos nova suggerit ætas:
Et cum jam invalidæ longo sub pondere vires
Deficerent. nullaque odium mansuesceret arte,
Constituit tentare fugam: res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis.
Res est fortis amor, violentia fortior: ivit, Et

Et tales abiens (mihi namque ſolebat amores
Enarrare ſuos) mæſto dedit ore querelas:
O virgo, lacrymæne tuis ſolventur ocellis,
Cum te tam charo cernas ab amante relictam?
Illane deceſſu duces ſuſpiria noſtro?
Tunc mihi crudelis eris ſorte immemor unquam?
Uſque adeone tuum poteris frigeſcere pectus,
Pectus quod toties tot lumina flentibus implet?
Tunc trahes crebros gemitus, & pallida fies?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu! tantum qua diſſimulare dolorem
Fas erit arte? Dolor duplex mea pectora torquet;
Illius atque meus: ſed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultum longe magis æſtuat ignis.
Incolumem mihi vos divi ſervabitis illam,
Ut, quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix ſaltem ſemel ante ſenectam.

Vera refers] Approbat Alphus, *Vidi aſinum, & bovem, & præſepe,*] ſcilicet Domini, qui in eo ante aſinum & bovem eſt poſitus. Vidi inquit, de pictura intelligens. *Jam memini turbæ venientis*, id eſt, in mentem venit, *& videor* mihi nunc *videre ora Indica*] id eſt, Indorum regum, ab India venientium. *Et videor videre ora regum ferentum*] id eſt, offerentium dona, ſc. *aurum, thus, & myrrham. Et novi, & memorare libet*] quia *res* eſt *digna relatu*] id eſt, ut referatur, & recenſeatur; & *factum*, ſcil. Pollucis, eſt *imitabile. Durus & immitis pater*] *Eſt mihi namq; domi pater, eſt injuſta noverca.* Videtur autem hæc vera vitæ ipſius poëtæ deſcriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & ſeveri erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cum invalidæ*] Eſt enim ea ætas imbecillis & inops conſilii. *Nullaq; odium*] ſc. parentum. *Arte*] ſcilicet filii. *Conſtituit tentare fugam*] id eſt, diſcedere clam à parentibus tam duris. *Error enim communis*] Unde prius, *Semel inſanivimus omnes, Res eſt foris amor, violentia fortior*] ſc. *eſt. O Virgo*] Querulosa diſceſſio ab amica. *Crudelis*] quæ amantem non redamus. Mar: *O crudelis Alexi!* Nihil mea carmina curas, *&c. Lumina*] Sic *tot* legendum videtur,

detur, ut fit, pectus, Inquam, quod implet totiès lumina tot fletibus. Dolor duplex, illius, atque meus] Illius, scilicet virginis, quam occulto æstuantem putat amore: Atque meus] qui manifesto absumptus sum igne. Exilio peracto] quia in exilium voluntarium, ut patris sævitiam, & novercale odium devitet, abscedere destinavit. Fiat amor felix] ut potiatur amica saltem semel: id amatorie & modeste.

Talia pergebat memoranus, voluitque reverti:
Tantus amor juvenem, vis tanta furoris agebat,
Sed jam jacta fuga cunctis erat ætea nota.
Fronde sub Herculea sessus mœrore sedebat:
Ecce puellari virgo stipata corona,
Ora, manus, oculos, habitumque simillima Nymphæ,
Et tali affata est puerum sermone dolentem:
Chare puer, quo tendis iter? vestigia verte.
Nescis (heu!) nescis quo te via ducat; & audes
Ignotis errare locis, nihil insidiarum
Per campos ratus herbosos, nihil esse pericli:
Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
More juventutis stolidæ. Colletius in orbem
Sæpe latet nulli coluber sub graminis umbra.
Est facile, incautos offendere: parvulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec nisi jam læsus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu consuevit amœno
Fallere, delicias offert, & gaudia: verum
Ingressis, quum triste nihil superesse putatur,
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames bic, ut collem gressu superaveris illum,
Ducit in umbrosam sylvam, crudele ferarum
Hospitium, loca tetra situ, & caligine opaca.
Quisquis eo deceptus abit, remeare vetatur:
Et piceis primum velatur lumina vittis;
Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,
Transit in effigiem monstri: dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit: dum attollere sese
Credit, humi graditur quadrupes, neque suspicit astra.
Ima tenebrosæ vallis lacus æquore nigro Oc-

Occupat, & nigris mons pluvius imminet undis.
Hue trahi, in Stygios latices, altumque barathrum
Præcipites dantur: rapidaque voragine mersi,
In Styga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Heu! quot pastores ibi ambagibus acti
Cum gregibus periêre suis! Ego sedula semper
Monstro iter: hic ad opem vigilo indefessa serendam.

Talia pergebat memorans] Commemorat quæ virgo visa sit Polluci, cum jam fugam facere decreverat? Eam autem, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coronam secum duxit, non inepte putaveris divam virginem Mariam, cujus protectione & nomine insignitur hunc Carmelitana religio quam autor noster professus est, Quin ideo eclog. 8. id manifeste docet. Alludit tamen ad eam quæ Herculi apparuisse dicitur? Unde dicit apparuisse jacenti *Fronde sub Herculea*] Respexit quoque bivium Pythagoricæ literæ, de qua in opusculo Maroniano abunde diximus. Ut vero sciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem 1. officiorum ita differentem: *In primis constituendum est, Quos nos & quales esse velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio est omnium difficillima. Ineunte enim adolescentia, cui inest maxima imbecillitas consilii, tunc in sibi quisque genus vitæ degendæ constituit quod maxime adamavit. Itaque ante implicatur aliquo certo genere cursuque vivendi, quam potuit quod optimum esset judicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cum primum pubescere, (quod tempus à natura ad diligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, datum est) exisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum multumque dubitasse, cum duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Hoc Herculi, Jovis satu edito, potuit sivisse contingere, nobis non itidem, &c* Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas accessisse matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum voluptas prior ingressa, accuratissime erat ornata, & omnes delicias post se trahebat, respectans aliquando, cum fastuque omni multa

oſtentans, & multa etiam plura pollicens, ſecum trahere Herculem tentavit. *At Virtus* aſpera, & dura, ſevereq; intuens contra, Non pollicear, inquit, aliquam voluptatem aut quietem; ſed laborem, pericula, ſudores infinitos terra mariq; tolerandos: ſed horum præmium erit, Te Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* ſequutus eſt. Cujus, ut inquit Maro, primus ingreſſus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert: Sed requiem præbet ſeſſis in vertice ſummo.* Sed ad autorem: *voluitque reverti*] ſcilicet ad virginem quam conſtituerat deſerere; quia nihil inconſtantius amante. *Alea.* *Sed jam alea erat jacta*] id eſt, jam perfricuerat frontem, hoc eſt, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ita erat *extra aleam*, per quam ſignificatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c. *Erat* autem *jacta fuga*] id eſt, per fugam quam paraverat: *nota cunctis*] id eſt, omnes ſciebant quod fugere conſtituerat, & hoc animo ſedebat *ſeſſus mœrore*] amore languens & mœrore confectus, *ſub fronde Herculea*] id eſt, ſub populo, quæ plurima creſcit in ripis Padi. Unde Ovid. *Populiferque Padus, &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi: unde in Buc. *Populus Alcidæ gratiſſima*, qui ejus fronde coronatus, ad inferos deſcendit, ac rediit. Significat autem virtutem, quæ intrinſecus viret, & extrinſecus pallet, ut ipſa frons populea. *Ora, manus, &c.* Synecdoche eſt: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio ſimilis, vocemq; coloremque, &c. Per campos herboſos*] id eſt, virides, & ita adoleſcentiam notat. *Sæpe latet*] Maro; *Frigidus ô pueri fugite hinc latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Moſen, qui relicto auro, carbonem ardentem in os ſuum intulit, quo ſe innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id eſt, introitu: *amœno*] delectabili, & voluptuoſo. *Trames hic*] ſcilicet tam amœnus. Pronomen *hic*, anceps eſt: unde hoc loco corripitur; Adverbium autem ſemper produci vult. *Crudele hoſpitium*] appoſitorie: ſicut Æn. 6. *Iter in antiquam ſylvam, ſtabula alta ferarum. Situ*] id eſt, muſcore, & lanugine immunda, *Remeare vetatur*] Maro;

Facilis

Facilis deſcenſus Averni: Noctes atq; dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, ſuperaſq; evadere ad auras; Hoc opus, hic labor eſt: Pauci, quos æquus amavit Iuppiter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Dis geniti potuêre. Piceis vittis] id eſt, caligine ignorantiæ & deſperationis. *Velatur lumina*].i. habet oculos velatos; eſt.n. Græca locutio: *vittis*] i. faſciis, quibus ligari ſolent decolorandorum oculi. *Vitta.* *Tranſit*] id eſt, transformatur in effigiem monſtri. Docet quid Metamorphôſes poëtarum ſibi velint, quibus Ulyſſis ſocii in feras & pecudes verſi finguntur: quia homo voluptati deditus, fit beſtialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritûs Dei.* Unde *neque ſuſpicit*].i. ſurſum inſpicit aſtra: ut Eſa. 38. 14. *Attenuati ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſum.* *Suſpicere.* *Ima occupat*] id eſt, ſemper verſatur in limo carnaliũ deſideriorum. *Adons plurimus*].i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita ſunt. *Latices Stygios*].i. obſcœnas aquas triſtitiæ infernalis. *Stygius.* *Altumq;*.i. profundum. *Barathrum*].i. voraginem. *Barathrum* *In Styga*].i. lacum infernalem, à triſtitia dictum. Declinatur autem, *hæc* Styx, *hujus* Stygos: inde *hanc* Styga, Accuſativus. *Erebi*] *Erebus* fere à doctis ſine *h* ſcribitur, diciturque lacus obſcurus: nam Ἐρεβεννὸς obſcurus dicitur. *Erebus.* *Ego*] ſcil. Virtus, aut bona inſpiratio. *Indefeſſa*] id eſt, indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota ſunt etiam pueris.

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ
Atria, ſecreti tutam pete littoris oram.
Qua contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Acra Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus ſpelæa, domoſque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice denſum.
Ex hoc in veſtros deducta cacumine montes
Religio venit, ſicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Illius in ſylvis, abies ubi plurima ſurgit,
Pinguis ubi piceæ ſudat liber & terebinthi,
Innocuum poſtquam feliciter egeris ævum,
Mox iua mutatis ætas renovabitur annis.
In loca te rollam meliora, virentia ſemper:
Immortalis eris, divûm comes; ire per aſtra

Inter

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac ſuper & ſubter cognoſcere cœlos.

Tolle moras] Perſequitur verba virginis, quæ Polluci apparuit. *Et anda atria mortis propinquæ*] quia *dicunt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt ad inferna.* Et alibi; *Stulte, hac nocte rapient animam tuam. Tutam oram*] id eſt montis Carmeli, qui *contra Idalios fluctus*] i. Cypron, protendit*ur*, *mihi*] aut divæ virgini aut ſanctæ inſpiratione. Nam omnis religiola profeſſio Heliam & Heliſæum cæteroſq; filios Prophetarum habet autores, etiam ieronymo cenſore. *Hic*] ſc. Carmelus præbuit primus, *antiquis patribus*] ſc. jam dictis, *Spelæa*] .i. ſpelunca, *Domos arboreas*] i. ſub arboribus. *Intra nemus denſum ilice*] i. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit, *caput cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine*] .i. ex hoc vertice Carmeli. *In veſtros montes*] qui ſc. in Europa ſunt. Nam duce divo Ludovico primum in Galliam tranſlati ſunt. *Sicut flumina*] ſc. deducuntur, *de fonte perenni*] .i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim fere in montibus fontem habent pro capite. *Illius in ſylvis*] Ordo eſt, poſtquam egeris feliciter ævum innocuum *in ſylvis illius*] ſc. Carmeli *ubi*] i. in quibus ſurgit plurima abies, *& liber*] .i. cortex interior, *Piceæ*] ſc. arboris, *pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi ſudat*] ſc. reſinam & picem. Allegoricos vult illic tranquillam, & ſine penuria eſſe vitam; quia *qui omnia derelinquunt, Chriſtum ſequentes, centuplum recipient, & vitã æternam poſſidebunt. Mutatis annis*] ſc. in æternitatem, qui erant tranſitorii. *Ire per aſtra inter Hamadryades*] .i. Nymphas arborum; *& Oreadas*] .i. Nymphas montium; *atq; Napæas* id eſt. Nymphas florum, i. inter cœtus virginum *Fas erit*] quia & ipſa virgo. *Hi ſunt qui ſequuntur agnum quocunq; ierit, &c. Ac ſuper & ſubter*] quia in medio erit.

Hamadryades.
Oreades.
Napææ.

Sic effata leves virgo diſceſſit in auras.
Tum ſua juravit Pollux mutata repente
Pectora, & extemplo victum expirâſſe furorem;
Non aliter quam flamma cadit, & ardentibus agris

Effluet,

Effluit, & totas præceps Padus evomat undas:
Sic abiit crudelis Amor, qui sæpe pharetram
In juvenem, dum principiis obstares amandi,
Dum tepet, ac timide insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in clausa silentia venit.
Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.
Galb. *Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Hoc rus scire sat est: sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Janus, & in magno dixit sibi codice lectum.
Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus:
Galbula, sarcinulas ne sit tibi ferre molestum;
Pera levis, levis est & cantharus: omnia parvus
Ferre labor sero; grave mane, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam: mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut diva Virgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux* ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. Th. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Ex templo*] i. illico, è vestigio: tractum ab auguribus volunt, qui, designato templo, dicebant, Ex templo quo dicto subito abscesserunt. *Extemplo.* *Furorem*] id est, amores. *Non aliter*] scilicet ut aqua extinguit ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] i. omnes vires suas: *dum principiis obstares*] i. obstare vellet aut deberet juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*] i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illuc impellitur. Ac timide insanit*] id est, adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur Pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, ne libere canat. *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impie, nimisque rustice; quia consilii Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis & insontibus, quando maxime amici sunt,

hoc est. quando eis tribulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur*. Qui ergo rustici id non animadvertunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis infensum cum minime sit: Veruntamen si sit, non tamen injustus est, quia non habet præscriptam legem. Unde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo est, *dii habent id juris in nos, quod nos* scil. habemus *in pecudes*. *Hoc rus scire fat est*] scil. rusticos. *Sapiant sublimium urbes*] id est, urbani. *Sic docuit rediens*] id est, venien-, um illic habitent fere prædicatores. *Et Janus dixit sibi lectum in magno codice*] scil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more suo finem parat eclogæ, docens esse discedendi tempus. *Galbula, sarcinulas*] Ordo est, *ô Galbula ne sit tibi molestum*] i. grave. *Ferre*] id est, auferre & colligere, *sarcinulas*] id est, parvas rerum pastoralium sarcinas. *Pera*] scil. nostra in qua panis, & cætera edulia ferri solent. *est levis*] unde dicunt Æsopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter subiisse reticulum panis, licet ponderosius esset; quia novit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] id est, poculum quo Silenus est usus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attrita pendebat cantharus ansa*. Cantharus ergo sc. *levis*, quia exhaustus. *Parvulus labor est ferre omnia*] cibi & potûs repo-toria, *Sero*] id est, vesperi; & *grave pondus, sed utile* est ea *omnia ferre mane*. *Ipse*] scilicet ego, *ducam pecus*] i. gregem nostrum.

ECLOGA VIII.

De Religione rusticorum,

inscripta RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campestria: Nymphæ
Pollaci visæ laudes & festa canuntur.

Candidus & Alphus.

HOrrida solstitio tellus sitit, Alphe, reverso:
Ad solitos montes, ubi ros in gramine, & æstu
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph.

Alphi. *Aereos montes, & ſumma cacumina longe*
Proſpicio; quid ſint montes (tibi vera fatebor)
Neſcio: ſemper enim campeſtria rura lacuſque
Incolui. Montanus ager qua fruge redundat?
Cand. *O rude & illepidum ingenium! prope flumina ſemper*
Verſatus, ſulicæ in morem, limoſa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum, cimicumque
Luſtra inter ſalices, ulvas, virideſque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi naſcitur aurum?
Quæ parat antennas tellus? medicamen ab herbis,
Dic, quibus eſt niſi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi: medicina capellis
Nulla magis præſens: quondam Valſaſinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere ſues caſtraret, & agnos;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, ubi caſtaneæ plures? ubi copia major
Glandis? in excelſis fontes paſcua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robuſta juventus,
Lata pedes, calloſa humeros, nervoſa lacertos,
Hiſpida, dura manus, moli indefeſſa ferendæ.
Horrida ſolſtitio tellus ſitit:] In hac ecloga, quæ inſcribitur *De religione ruſticorum*, habentur primo laudes montium, quas Candidus, nactus occaſionem ex calore ſolſtitiali, quo urgentes montes petere ſuadet, accumulat, non immemor (ſi recte ſentio) Carmeli ſui, quem incolere jam animo conſtituerat, & cujus laudes proſequi intendit. *Solſtitio*] ſcilicet æſtivali, non brumali. Eſt enim duplex: Alterum quo ſol ſtare dicitur, quod altius aſſurgere in epicyclo ſuo nequit; alterum, quia profundius deſcedere non poteſt, ut in bruma. *Ad ſolitos*] ſcilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo eſt, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere*: nam *deducere in altum*, inuſitatum eſt) *hæc armenta ad montes ſolitos, ubi res eſt in gramine, & æſtus mitior*] id eſt, temperatior; quia in ſummis montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Noxiam ager qua fruge redundat?*] Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium describendorum. *O rude ingenium! versatus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum, *Sæclus, qui me perdidit. Pulicum*] primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; &, ubicunque vapor est aquarum, frequentes, ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potius ferarum sunt. *Inter salices*] quæ in locis humidis nascuntur. *Ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est, arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habent autem membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id est, non pluris facere, quam nauci: quod aut putamen est nucis ut Priscianus & Tortellius sentiunt; aut granum fabæ cum se aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *Unde fluunt amnes*] quia fere in montibus ortum habent. *Ubi tanta marmora cæduntur locandis*] id est, constituendis templis, id est, ad constituenda templa. *Antennas*] id est, malos transversos. *Sæpe melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori, à melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat. Dictum autem à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, datoque earum lacte furentes Prœtidas sanari. Unde Maro dicit Georg. 4. *Inventaq; nocent artes: cessêre magistri Phillyrides Chiron, Amithaoniusque Melampus.* Interpretatur autem Melampus *nigri pedis*. Dicitur enim Græce μέλας nigrum, & πούς pes. Fuit & alius *Mantis*, id est, vates insignis. *Medicina capellis Nulla magis præsens*] id est, præsentius, & citius sanans. *Quondam Valsasinus Ægon*] Ne contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valsasinum à loco nominat. *Dic, Ubi castaneæ plures?*] videlicet, quam

Cimex.
Lustra.
Ulva Papyrus.
Nauci pendere.
Antenna. Melampodion.
Melampus Mantis.

in

in montibus; quasi dicat, nusquam. *Artocreas*] i. panem cui caro inciditur. *Pastillum* vulgo vocant: ἄρτος enim dicitur panis, & κρέας caro. *Lata pedes*] id est, habens latos pedes. *Callosa humeros*] id est, habens humeros callosos ex labore, aut pulposos. *Nervosa lacertos*] i. habens lacertos nervosos. *Hispida*] i. pilosa. *Moli ferendæ*] id est, *Artocreas.* *Pastillus.* *Hispidus.*
ad molem ferendam] id est, quodvis onus portandum, *indefessa*] id est, indefatigabilis.

Vallibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluit huc: nullum est hominum genus aptius urbi.
Sive velis castra è pecus, seu scindere fagos,
Sive fimum ferre è stabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viamque aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos descendere in altos:
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popinis
Inservire, focos lignis cumulare, veruque
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre
Verrere humum immundam scopis, doctissima gens est.
Quodque magis miror semper sub pondere currunt:
Cotibus in duris oriuntur, & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant spelæa ferarum.
Adde quod in cœlum brevis est è montibus altis
Transitus; erectum caput usque ad nubila tollunt;
Nubila transcendunt aliqui; puto, sydera tangunt.
Esse locum memorant, ubi surgit ab æquore Titan,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum
Improbitate gulæ, quod scilicet omnia poma
Manderet, & magno servaret nulla Tonanti.
Hinc divi, sanctique patres in montibus altis
Delegêre domos tacitas: Carthusia testis,
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, & Soracte apex, umbrosaque vallis,
Et juga Nursini sacro senis inclyta & altis
Abietibus turrita caput Camaldula sanctum.
Cætera prætereo: nec enim sermonibus istis

Omnia

Omnia complecti statuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ: sed anas, & mergus, & anser,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæque, paludes.

Vallibus ex illis] .i. inter montes sitis; aut loquitur de planitie quæ est in montibus. Enumerat autem sordida ministeria, ad quæ fere aptiores sunt in montibus orti, sicut ad omnem laborem Unde Juv. Sat. 7. *Et illud Montanum positis audiret vulgus aratris.* Posset tamen videri loqui de natis in planitie, & in convallibus: ut illis det honesta ministeria, his sordidiora. Sed de his, qui in montibus nascuntur, totus est sermo; quia dicit. *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas & fumaria, idque quasi Satyrico motu, ut nescias an laudet, an verius irrideat eos, nisi quia rustico dat partes laudandi, cui etiam vile ministerium, dum strenue fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ sunt sub vertice montium, inter montes tamen, *Confluit huc*] .i. ad hæc plana loca, subauditur, ex superioribus, *robusta juventus*; *ut curet opera navalia*] id est, nauticum expleat munus. *Castrare*] .i. emasculare aut excolare; *seu scindere*] .i. incidere, & amputare *fagos*] arbores glandiferas ἀπὸ τοῦ φάγειν, .i. comedendo dictas. Non autem intelligo ut toreumata faciant aut cœlaturas, ad quas fagus apta: unde est, *Tibi pocula ponam Fagina, cœlatum divini opus Alcimedontis.* Cloacæ sunt cryptæ subterraneæ, per quas sordes in fluviū demittuntur *Sordibus coactis*] .i. congregatis & compactis, ut aquæductus claudantur. *In altos puteos*] eorum purgandi gratia. *Popinis*] .i. culinis. *Dare libera fumo Spiramenta*] id est, purgare fumaria; vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut sordes alvorum, aut intestina pecorum mactatorum. *Semper sub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, & multo minus quod sequitur. *Cotibus in duris oriuntur*] id est, inter cautes, & saxa aspera. Spelæa] id est, speluncas: sed Græcum est. *Adde quod in cœlum*] id scommate non caret, aut rustica simplicitate; quasi vero animæ spatio ferantur in cœlum. *Nubila transcendunt aliqui*] Athos enim est ultra mediam regionem aeris, usq; adeo ut in eo neque

Cloacæ.

Popinæ.

Spelæa.

neque nubei, neq; venti sint, sed cineres ex sacrificiis derelicti reperiantur, anno peracto, indispersi. *Esse locum memorant*] scilicet paradisum terrestrem, quem quidam sub lunari globo ponunt. *Quod scilices omnia poma*] id quoq; pastorali joco non caret. *Hinc divi sancti q; patres*] Hoc videtur principaliter intendisse, ut tandē Carmelum laudet. *Carthusia*. *Carthusia*] non longe à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus Carthusianorum, virorum profecto cœlestium, quibus, ut solidis tibicinibus Christiana fulcitur religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & observatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Garganus*] divo Michaeli mons insignis. *Athos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Potidæa religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illic disturbari negantur. *Laureta*] ubi diva Virgo habet ædem excellentissimam, & miraculis ac donariis clarissimam. *Laverna*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes erat juxta Lavernalem portam, quæ in Christianum conversa est usum. *Et Sina*] mons est (ut dicitur Gal. 4.) in Arabia, sepulchro divæ Catharinæ religiosus, & Præceptis Mosi datis olim jam illustris. *Apex Soractis*] Apollinis observatione olim præclarus Virg. *Summe Deûm, sancti custos Soractis Apollo*. Nunc quoque, quod illic sub Constantino nondum converso delituit: Sylvester Romanorum Pontifex, insignis, & *vallis* dicitur *umbrosa*, in qua ille delituit. *Et juga Nursini fato senium incyia*] à Nursia oppido in montibus posito. Æneid. 7. *Et te montosæ misêre in prælia Nursæ. Ufens, insignem fama, & felicibus armis. Et Camaldula turrita caput sanctum*] id est, habens sanctum caput *Turritum*] id est, quasi turribus insignitum, *abietibus*] quæ arbores in montibus nascuntur, suntque quas *sapinos* vocant. Est autem non longe à Florentia. *Cœlicola*] ut Michael, & cæteri angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiis aquarum gaudens, & *mergus*] ad limum tendens, *& anser*] etiam illuvie aquarum pastus & *Ibis*] ut Ciconia, cui similis est, serpentibus nutrita *Onocrotalus*] etiam obscœnitatem amans, nam ab ὀνός quod est inquino, deduci videtur. *Milvi*] *Carmelus. Garganus. Athos.* *Laureta.* *Laverna.* *Sina.* *Soracte.* *Onocrotalus* *Milvus.*

vi] aves rapaces & obscœnis viventes. *Fulicæ*] aves circa littora turpem victum quæritantes. *Paludes*] scilicet frequentant.

Alph. *Inter montanæ sanctos regionis honores,*
Cur de messe nihil, nihil est de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo sustentacula vitæ
Maxima. Montícolæ veniunt è rupibus agrestes
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setosi, macie affecti, laceri, ac situosi.
Indigenæ ostendunt, quæ sit natura locorum.
Sed quod montanis de relligionibus inquis,
Retulit in mentem, quæ de Polluce ferunntur.
Quæ hæc, si nosti, visa est? quæ, Candide, Nympha?
Dic age, num cœptum versumen inutile nobis;
Vtilior sermo de relligione tenendus.

Cand. *Albula, qui solitus pecudes in pascua tecum*
Ducere, te suris hoc potuis docuisse, quod optas.

Alph. *Plura quidem Polluce super narrata: sed ipsam*
Nec docuit nympham, nec me quasisse recordor.
Nunc subiit mentem, cum relligionis oborta est
Mentio, & illarum visa est mihi maxima laudum.

Cand. *Non erat illa Dryas, neque Liberthris, nec Oreas:*
Venerat è cœlo superum regina, Tonantis
Nuncia, anhelanti pacem laturaa cœnitæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulatur, & ipse
Æolus, æquoreis ventos qui frenat in antris.
Hanc Deus, astrorum flammas super, atque volantes
Solis equos, supra fulgentem Cassiopeam
Exultit, & sacram bisseno sydere frontem
Cinxit, & adjecit subter vestigia Lunam.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam esse mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore, seu planitie nasci contendit. *De messe*] id est, de frugibus: *de palmite*] id est, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id est, emptum. *Torvi*] quia immiti fere sunt fronte, usque adeo ut immites dicantur *in coribus orti* Unde Maro in Buc. *Nunc scio quid sit Amor; duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec nostri generis puerum,*

puerum, nec sanguinis edam Fuligine] i. pingui fumo. *Setosi*] i. hirsuti. Juven. *Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ Promittunt atrocem animum.* *Situosi*] Valla docet *sticulosi* esse in usu: licenter autem hic usurpatur *situosi*, quia per regulam fieret *sitosi*. *Indigena*] inde geniti, hoc est, ut hic accipitur, *incolæ*. *Sed quod*] Tendit ad principale, quod est, declarare divam Virginem esse vllam Polluci hoc est, coetu, ejusque laudes accumulare, & poetæ in religione vita paucis significare. *Galbula*] de quo in Polluce satis dictum est, videtur per diminutionem dicta *Galbà*, de quo Juven. *Nec vilis Galbâ tutisset. Polluce super*] i. de Polluce. *Est enim Anastrophe. Super* autem accipitur cum ablativo pro *de*, ut Æneid. V. *Multa super Priamo rogitans. super Hectore multa. Nunc subiit mentem*] id est, venit in mentem. *Non erat illa Dryas*] i. Dea arborum, & præcipue quercuum ut diximus; *neque Libethris*] id est, una Musarum, quæ Libethrum incolunt; *nec Oreus*] id est, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Tonantis*] id est, veri Jovis, cujus est tonstrex hoc est, Jesu Christi filii Dei. *Mater*] scil. Maria. *Favens anhelanti*] id est, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*] i. tranquillitatem mentis. *Tethys*] id est, magna dea maris, uxor Oceani; facitq; Tethyos in Genitivo, & utramq; producere potest, ut in Georgicis; *Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis. Ceres*] dea frugum dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos suo invento alit. *Et ipse Æolus*] rex ventorum dictus, quod illorum usum mari fecit, abscisa sylva quæ impedimento erat. *In antris æquoris*] id est, vicinis æquori. Æneid. 1. *Æolium venit loca fœta furentibus austris, &c. Fræna*] ibidem; *Illa se jactet in aula Æoli, & clauso ventorum carcere regnet. Diva exultis hanc scilicet divam Virginem, super flammas astrorum. Unde canitur, O gloriosa domina excelsa super sydera, quia assumpta es Maria ad atherium thalamum. Atque volantes*] i. pernices. *equos solis*] quos quatuor Ovid. in principio 1. Metam. ponit, ut alibi diximus. *Supra fulgentem Cassiopeam*] quæ est in circulo arctico; effigies tamen corporis ad æstivum circulum pervenit, quem capite & dextra manu tangit, quam

Setosi. *Indigenæ.* *Galbula.* *Dryas.* *Libethris.* *Oreas.* *Tethys.* *Ceres.* *Æolus.* *Cassiopea.*

quam prope mediam dividit circulus lacteus, non longe à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quod Nereidas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno fydere*] ut Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frænat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.

Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cum narâsset, in ædem
Duxit, &, ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis, & imagine multa.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cœlo;
Ista potest siccis fluvios dare frugibus imbres,
Cum volet; ista novos duris emittere campis,
Cum volet; emissos poterit restringere fontes.
Qui modo sunt steriles, & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturnis cum sydera suscipit aro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando.
Nec domus ardebit; nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Ad icicrq; gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnemq; avertere morbum.
Nil opus est modo Pana sequi, neque cætera turis
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi

Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boves, & oves: hîc Fani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
VOTUM pro salvo Fanus breve reddidit hirco.
Candide, mira canis] Ne contra decorum majora, quam quæ pastoribus conveniant, ceciniſſe putetur, castigat poëta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopeia. *Iste sacer paries*] scilicet qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari*] subaudi *est*, *fortius omni meditamine*. *Fluvios imbres*], i. effluentes & abundantes. *Novos fontes emittere*] quod usu veniſſe varia loca prædicant. *Frigida Saturni*] id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*] id est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hoc metuens cæli menses & sydera serva, Frigida Saturni sese quo stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in *Scorpium* venit, grandinem generat Saturni sydus: sed diva Virgine intercedente, *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] id est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda productio fœtûs. Maro: *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto. Adjiciet*] scilicet, ad gregem. *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Panas*] Deum pastorum. De quo Maro, *Pan curat oves, oviumque magistros. Cætera numina*] ut *Palem, Apollinem, Faunos, Sylvanos, Ægypanas, Satyros, Cererem, Bacchum, &c. Nymphæ*] id est, divæ Virginis, æterni Patris sponsæ. *Capellas*] id est, capras cereas. *Hircum Fani*] id est, quem Janus putârat amissum, cum à puero in vepribus alligatus esset, ut prius vidimus: Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic prius dictam veram historiam asserit. Erat autem *hircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius poëta.

Fœtum.

Pan.

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dumq; ea perlegerem, Pollux hæc carmine supplex,
Ante aram genibus positis in marmore, dixit:
O Dea, quæ servas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè strix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec cunt per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus pestem: gelidis sata læta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere, diva, memento;
Nè tineæ rodant anno frumenta sequenti.
A Boreæ flatu pingues defende maritcas,
A gruis ore fabas, & ab ansere farra palustri,
A serpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A brucho erucas, à bruma & grandine vites,
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris, pigris (Heu! cætera nescit
Mens oblita sequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius: in numerum rediens, oblivia forsan
Mente abigam; retro gradior, nunmerumq; recurro)
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos,
(Alphe viden' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante cados, à frigore fœtus,
A gravibus vitulos æstris, à gutture porcos
Anginoso: operas pubes nè rustica perdat,
Adsis, ô Dea; nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aves, neu vellera sentes
Succida, nec lappas apprendat lana sequentes.
Diva gubernatrix hominum, custodia vatum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, nostris, precor, annue votis.
Talibus orabat Pollux. Ego postibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Altius, ac memori condebam singula mente.

Dumque ea perlegerem] Ostendit Pollucem in religione memorem pastorum, atque orare pro rerum rusticarum conservatione: Unde carmen ejus deprecatorium recenset.

ſet. *Perlegerem*] ſcilicet oculis, non ore. Nam (ut dixi) picturæ ſunt indoctorum libri. *Ea*] ſcilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] ſuper marmor pavimentitium. *Ne Padus exundet*] quia ſæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex Eridanus, campoſque per omnes Cum ſtabulis armenta trahit. Ne ſtrix nocturna*] id eſt ruſticorum ſuperſtitione, qui putant ſtriges & lames noctu volare, quæ infantes auferant edendos: quod fictum eſt ad terrorem puerorum, nè noctu vagentur. Autor eſt Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica; *Lamiæ.*

Nè, quodcunque velit, poſcat ſibi fabula credi,
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo?

Perottus autem dicit de ſtrigibus ſic. Striges non à ſtringendis infantium corporibus, ut quidam falſo exiſtimant, ſed à ſtridore nomen habent: fabuloſumq; eſt, quod eas tradunt ubera infantium labris immulgere. Aves ſunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur.* Conſtat tamen & in maledictis jam eſſe, & etiam apud veteriſſimos fuiſſe, accipioque pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantium corpora ſanguinem ſugendo exhauriunt. Hæc ille. *Striges.* *Hauriat igitur*] id eſt, exhauriat ſanguinem ſugendo *nec larvæ*] id eſt, cacodæmones, ac lemures, hoc eſt, nequam ſpiritus, qui vagari putantur; & dum innocui ſunt, lares dici. *Larvæ.* *Talpas*] appoſitorié: malignam peſtem *aggeribus*] id eſt, cumilis terræ. *Nè tineæ*] ſcil. nivales, aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ, blattæ. *Mariſcas*] id eſt, ficus. *Mariſca.* *Anſere paluſtri*] id eſt, indomito, in paludibus verſari ſolito: *à ſerpente bovcs*] id eſt, quia in alvum immitti ſolent: *Cohortem*] id eſt, gregem: *à brucho*] .i. vermiculo, caules, & erucas, quæ ſalaces ſunt herbæ, depaſcere ſolito: *à bruma*] id eſt, brumali frigore: *à rubigine*] infeſta pluvia, quæ rubiginem inducit: *catulos*] .i. catellos: *villas*] id eſt, domos in agro: *petaſonem*] id eſt, anteriora crura ſuam: *à milite*] id eſt, ſtipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant: *à campe*] id eſt, vermiculo illo, hortenſes maxime herbas & arborum frondes erodere ſolito: Unde Columella, *Nec ſolum teneras audent erodere*

Bruma. *Petaſo.* *Campe.*

dere frondes, Implicitus conchæ limax, hirſutaque campe. Fingit autem ruſticum oblitum carminis, ut decretum ſervet. *Quæ vis*] id eſt, virtus, *numeri*] id eſt, rhythmi & metri, quia *metra juvant animos*] id eſt, memoriam. Unde ille; *numeros memini, ſi verba tenerem. A tonitru reboante cados*] id eſt, vaſa vinaria, in quibus per vehemens tonitru vina obverti ſolent, & in vappam mutari. *Cadus.*

Fœta. *Fœtas*] id eſt, gravidas oves: *œſtris*] quos Latini aſilos vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen aſilo Romanum eſt: œſtrum Graii vertêre vocantes*: vitulos ardente ſole nimiùm excruciant, & in fugam quaſi furentes vertunt. *A gutture anginoſo*] Is enim ſuibus peculiaris eſt moribus: *operas*] i. labores diurnos. *Fuci*] veſpæ ſunt inutiles apes, aut muſcæ non mellificantes ſed mella furantes. Unde dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent. Examina*] autem ſunt apum ſeu apium fœturæ: Juven. *Examenq; apium longa conſederat uva. Milium*] legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quod *milleſimum* reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1 *& milio venit annua cura. Vellera ſuccida*] id eſt, cum lana nondum lota. *Sentes*] id eſt, ſpinæ & vepres hirſuti. *Lappas*] id eſt, nodulos hirſutos in lappa herba creſcentes. *Memori mente*] ut vero ſimile faciat.

Oeſtrum. *Angina.* *Opera.* *Examen.* *Milium.* *Sentes.* *Lappa.*

Alph. *Candide, Polluci pro ſollicitudine tanta,*
Pro precis officio, pro relligione putaſne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia creſcunt.
Can. *Quid ni aliquid dandũ eſt? Opus eſt perſolvere crates*
Alph. *Ruſticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*
Cand. *Crates & grates parvo diſcrimine diſtant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, ſine paſcha reverti,
Quando ſacerdotes commiſſa piacula ſolvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis eſt jactura) vel agnum,*
Vel leporem; pietas etiam laudabilis, anſer.
Cand. *Dona docet tempus. Lepores brumalia dona;*
Quando nive hyberna currendi erepta facultas
Anſer ad Autumni finem, nonaſque Calendas
Pertinet: æſtatis, coryli, nova poma, racemi
Munera: lactentes hœdi ſunt veris, & agni.

Tum

Tunc ſi de cordis aliquem conſpexeris ægrum,
Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere poſſit,
(Munus erit ſolenne ſatis) donabimus agnum.
Ipſe mihi, cum jam regredi poſt prandia vellem,
Carmina de Nymphæ ſolennibus eruta faſtis
Tradidit, & dixit, Si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.

Candide Polluci] Oſtendit poëta hoc figmento paſtorum animum ad gratitudinem, ut ad eam invitet, non immemor profeſſionis ſuæ. *Pietate*] id eſt, eleemoſynis pie exhibitis: *peculia*] id eſt, poſſeſſiones. *Opus eſt perſolvere crates*] ut riſum excitet, facit ruſticum *crates* pro *grates* dicere. *Dandum aliquid*; ſed *ne bis detur, ſine*] id eſt, permitte paſcha reverti. *Piacula*] .i peccata expiatione digna: *ſolvunt*] .i. abſolvunt. *Factura*] id eſt, amiſſio. *Etiam anſer eſt pietas*] .i. eleemoſyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id eſt, pro tempore danda ſunt dona; quia habent & opſonia ſua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. *Anſer* ad autumnum & Calenda Novembris pertinet. *Coryli*] id eſt, avellanæ, & *nova poma*, & *racemi* ſunt munera *æſtatis*. *Hædi & agni lactantes*] id eſt adhuc lac ſugentes, *ſunt munera veris*] id eſt, verni temporis. *De cordis*] id eſt, fœno autumnali. *Qui nec vendi, &c.* Morem ruſticorum ſatyrice deſcribit, qui donant quod retinere non poſſunt. *Carmina*] ſcilicet ſequentia, *de Nymphæ ſolennibus eruta faſtis*] id eſt, Faſtorum libris.

Pietas. *Peculia.* *Piacula.* *Coryli.*

Quando Molorcheo Titan deſcendit ab aſtro,
Pronus, & Aſtræa jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana ſenectus:
Tranſiit ad ſuperos, & Olympica regna petivit.
Ogdoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Feſta dies iterum: natalia virginis aras
Ignibus illuſtrant, offert nova liba ſacerdos.
Libra redit, noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adſunt
Thuſci, Umbri, Venetii, Siculi, Lauretica templa

Cum donis turmatim adeunt, votisque solutis,
In sublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cum Thessalicas cursu breviore sagittas
Sol subit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clausa gynæcei sacris penetralibus, haustit
Corde Deum toto, proprios oblita parentes.
Et cum semiferi fugiens Chironis ab arcu
Languet, ad hyberni glacialia limina capri:
Induat ornatas & mas & fœmina vestes,
Lætitiâque diem celebrent, quo semine sacro
Conjugis annosus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostras vetuit descendere sordes.

Quando Molorcheo] Docet quibus temporibus agantur solennia festa divæ virginis: ut festum *Assumptionis* in medio *Augusti*, quando sol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Mariana: *Terga feræ Titan Nemeææ extrema tenebat, Fulgentem crateva inter claramque coronam.* Sequitur autem in hac re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna jussu Junonis in terra Arcadica, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium Herculis demissum, quem Hercules jussu Eurysthei clava quam à Molorcho hospite acceperat, interfecit. Itaque postea clava pro gladio, pelle pro scuto usum Herculē fuisse. *Leonem* vero à Junone inter sydera relatum: qui ad occasum spectans, supra caput *Hydræ* constitutus est. *Quando igitur Titan*] id est, sol, discendit pronus, *ab astro Molorcheo*] id est, à *Leone* clava Molorchi interempto. Est autem longe petitum epithetum. *Et intrat jam limina virginis Astræa*] id est, Justitiæ virginis, quæ *Astræa* dicta cœlum petiit; sed ut dicit Ovid. *Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.* Tunc (scil. *pubes*] .i. juvenes pubescentes, *& senectus cana*] .i. senes canescentes *lætetur virgine*] sc. Maria: quia sc. tunc transiit ad superos, & petivit *regna Olymp.*]. i. cœlestia. *Ogdoas*] describit festum Nat. D. Virg. dicens, *Ut*] id est, postquam *tertia Ogdoas*]. i. octava, aut tertius octonarius numerus. Est enim ὀγδοὰς ἀριθμὸς numerus oct, quo ter replicato post

Ogdoas.

Assum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam tota orbe, iterum (scil. est) festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis, ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova libra*] id est, Lamina. *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans, *quare noctes diebus*] quia paulo post est æquinoctium autumnale Unde Maro, *Libra die noctisque pares ubi fecerit horas. Ager Picenus exultat*] sc. festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] id est, Epiroticas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas seu Epiro tas Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus. *Umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ Virginis, *Et cum Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur, cum sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est, *Sagittas Thessalicas*] .i. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] scil. templi: *Gynæsei*] id est, secreti virginum. Est enim γυναικεῖον (.i. *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, ubi *Clausa hausit deam toto corde, oblita proprios parentes*] quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Et cum semiferi fugiens Chironis, &c.*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ; quia prius concepta, quam præsentata fuit. *Et cum sol fugiens ab arcu Chironis*] scil. Sagittarii. *semiferi*] id est, Centauri. *Centauri* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illic ascenderunt: unde procul visi, crediti sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut inferne equi, superne homines dicantur. *Languet*] quia parum habet caloris: *ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*] id est, *Capricorni: hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas, & fœmina induat ornatas vestes*] id est, ornent se & *celebrent lætitia*] sc. *cum*, id est, lætentur: *diem quo pater*] scil. Joachim, ut potior est sententia, *annosus*] .i. vetulus, *imbuit semine sacro*] id est, prævento ab originali macula. *Alvum conjugis*] scil. *Annæ gravidæ. Est enim illa dies sacris*

Gynæceum

Centauri.

primordia] id eſt, conceptum, *ſanctæ Nymphæ*] id eſt, ſponſæ altiſſimi Patris, *& voluit deſcendere in noſtras ſordes*] ſcilicet originalis peccati, in quod omnes de viri ſemine nati deſcenderunt.

Cum volat imbriſera lampas Phœbea ſub urna,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, ſacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quam noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranymphus in ædem,
Et nova miranti referat mandata puellæ:
Feſta dies Thuſcis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolas vocat ad Florentia templa.
Tam quoque, ſed tenui virgo prius intervallo
Nupſit, & hæc teneris lux eſt celebranda puellis,
Quando ſub extrema Cancri teſtudine Phœbus
Volvitur, & revebit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem; redit hoſpita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ ſuſpendite matri.
Iſta dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte ſerena
Militiam cœli, ſparſoſque examinet ignes.
His quoque plura dedit: ſed carmina plura referri
Non ſinit extremum deponens veſpera ſolem.

Cum volat] Docet quando celebrandum ſit feſtum *Purificationis*, aut verius *Præſentationis* & *Apparitionis* Chriſti, quo præſentatus eſt à diva Virgine in templo. Ordo eſt, *Cum lampas Phœbea*] id eſt, ſol, *volat ſub urna imbriſera*] id eſt, ſub Aquario adhuc exiſtens. *Reditura ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Jam proxima veri*] ſcilicet exiſtens. *O nurus*] Id eſt, nuptæ *omnes ite, date ſacris altaribus ignes, date focis thura, date manibus veſtris faculas, ducite pompam*]. i. lætas ſupplicationes, ſeu proceſſiones: *quia virgo puerpera*]. i. quæ virgo

go permanens puerum pepererat, *attulit in templum nova dona*] quia puerum, qui datus eſt nobis, hoc eſt, Deum incarnatum, & de virgine natum: quæ duo maxime ſunt nova, nec prius viſa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] deſcribit feſtum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Martio celebratur, ſole exiſtente in principe gregis, id eſt, Ariete. *Paranymphus*] id eſt, pronubus Gabriel Archangelus: *aliger*] quia alati pinguntur angeli. *Miranti*] quia turbata eſt in ſermone ejus. Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia, *Ecce, concipies in utero, & paries filium. Arnicolas*] id eſt Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentios volunt appellandos: unde non ſemel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. d autem feſtum Florentini præcipue celebrent. Non eſt autem legendum *arvicolæ*, quaſi arva colentes: quia illi ubiq; ſunt; *Arnicolæ* in Thuſcia tantum. *Tum quoque*] Tangit feſtum nuptiarum; quia prius nupſerat. Nam cum eſſet deſponſata, miſſus eſt angelus, &c. *Tenui*] id eſt, modico: *intervallo*] id eſt, ſpatio temporis. Eſt autem ſpondaicus verſus: *& hæc lux*] ſcilicet nuptiarum: *puellis teneris*] nubere ſperantibus. *Quando ſub extrema Cancri*] Diſerte docet feſtum, quod viſitationis nomine celebratur ſexto nonas Julias, potius dicendum reverſionis: quia ſtatim, ut concepit, abiit cum feſtinatione in montana, & manſit illic menſes tres, uſq; poſt nativitatem divi Joannis præcurſoris Domini. *Quando igitur Phœbus*] id eſt ſol, volvitur *ſub extrema teſtudine Cancri*] id eſt, extrema parte, quæ teſtudinata videtur. *& Canicula*] ſcilicet cœleſtis. *Vicina*] id eſt, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam*] .i. pii officii thure: *quia mater*] id eſt, prægnans virgo, quæ etiam ab Eliſabetha mater vocata eſt, quia dixit, *Unde mihi hoc ut mater Domini mei, &c.* quod de ea potius quam de alia prægnante dicitur quia per eum quem geſtabat certa erat etiam partu futura mater. *Hoſpita*] ſcilicet Maria, redit *à matre*] ſcil. Joannis *in proprios lares*] .i. ſuas ædes: *ſuſpendite* ergo *circum altaria geminæ matri*] ſcil. Mariæ & Eliſabethæ: quia à quibuſdam vocatur feſtum Eliſabethæ.

Paranymphus.

Arn

Pri-

Primitias Cereris] id est, novas fruges, quæ nunc inaruit sunt. *Ista dedit Pollux, &c. dum exanimat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vesperi*] id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ mane *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, inscriptaque FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractûs
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

Candide, quo casu patriis procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hic pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.

Cand. *Faustule, me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnamque peculî
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæque viæ, patriæque relictæ.

Faust. *Postquam te incolumem saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Fure sodalitii; sunt hic mihi pauperis agri
Fugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quicquid id est, commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima vento est:
Caricetæ succede casæ, dum præterit æstus.
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra,
Pane pedum, discumbe parum; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende; fluet melius poſt pocula ſermo.

Cand. *Pocula quis tanta demens æſtate recuſet?*

Fauſt. *Vina ſitim minuunt, animique doloribus obſtant;*
Vina ut amicitias, vires ita corporis augent.

Cand. *Hæc parit ora bonos (ſi patria vina) racemos.*

Fauſt. *Funde iterum: Potare ſemel, guſtare. Secundus*
Colluit os potus. Calefacta refrigerat ora
Tertius. Arma ſiti bellumque indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria ſexti eſt.
Septimus (Oenophili ſenis hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inſcribitur hæc ecloga *Falco*, quod compoſita eſt in gratiam Falconis Simbaldi patritii Romani, Protonotarii, Apoſtiliciq; ſici cuſtodis, de quo in epigrammatis mentio frequens: eſtque de moribus curiæ Romanæ Inducitur autem *Candidus* perſuaſus à Corydone cum pecore Romam proficiſci, relictis patriis paſcuis: cujus incœpti eum ſero pœnitet. Occaſione cujus multa dicuntur in deteſtationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] id eſt, Romana: Præteribo enim quæ nota ſunt. *Jure antiqui ſodalitii*] id eſt, ſodalitatis, & hoſpitalitatis. *Fortuna ſimillima vento eſt*] id eſt, maxime incerta, & inconſtans, *Caricæ caſæ*] id eſt, tectæ carice, quæ eſt herba acuta: Maro; *Et carice paſtus acuta. Pone*] id eſt, repone, aut depone, ut quieſcas. *Pedum*] id eſt, virgam paſtoralem, qua pedes ovium capiunt, & dirigunt: Invitat autem ad potandum; nec abnuit *Candidus*: ut ſiqua petulantius in curiam Romanam dicta ſint, à potis dicta cenſeantur. *Animiq; doloribus obſtant*] Unde *Bacchus, Lyæus*, quod curas ſolvat, & *Liber*, quod ab eis liberet, dictus eſt. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas Comicus: *Quia compotrix eſt.* Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quod utraque quo veteriora, eo meliora putentur. *Hæc ora*] id eſt, regio, parit bonos racemos, *ſi* hæc *vina* ſint *patria*] id eſt, in hac patria nata. Unde *Fauſtulus*, potui magis quam verbis intentus, inquit, *Funde iterum*] quia *Potare ſemel*, eſt *guſtare*] id eſt, pitiſſare duntaxat. *Secundus potus*] id eſt, hauſtus, *colluit*] id eſt, irrigat penitus os. *Tertius refri-*

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere siti adhuc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria est sexti*] scilicet *haustûs. Septimus triumphat*] scilicet de siti. Hæc doctrina est senis *Oenophili*] id est, amatoris vini; ut prius docuimus.

Cand. *Res est consiliis secura fidelibus uti:*
Vtile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa fitis: mens ægra manet, curæque supersunt.

Faust. *Vt sedata fitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc.
Vtitur ad curas isto medicamine Roma.

Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parum; contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris possunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aeris ardor
Confecêre gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacua cute porrigit ossa
Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornuque petebat,
Nunc ove debilior, pavidoque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimium me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cum tristia portans
Auguria, à dextra venit, segetisque sinistræ
Culmine consedit, pressoque minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solebas
Affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quam referas pastu. Simul hic tabescimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphice docet, quid curæ valeant. Quia *victa fitis*] sc. est, sed *mens ægra manet curæq; supersunt.* Ad quod Faustulus, *Vt sedata fitis* est, *sic mens sedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, sc. frequens potus, est medicina dolori *cardiaco*] .i. cordis, quem qui patiuntur, nimium sitiunt. Unde Juven. *Cardia-*

Cardiacus dolor.

co

co nunquam cyathum miſſurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς καρδίας, quod Græce dicitur *cor.* *Quieſcat obba*] id eſt, lagena lato fundo. Unde à Perſio dicitur *ſeſſilis obba.* *Impone tabellam contra muſcas*] Tege, ne à muſcis inquinetur. *Importuna fames*] quæ importuna eſt de via feſſis. *Labor improbus*] id eſt, aſſiduus, & ita improbandus. Maro: *Labor omnia vincit Improbus. Et aeris ardor Confecêre gregem macie*] id eſt, emaceraverunt: ſed plus eſt *confici macie*, quam *emacerari*: quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*] quia vacuus. *Divino omine*] .i. à diis portento, aut divinandi vim habente. Maro: *Sæpe malum hoc nobis, ſi mens non læva fuiſſet, De cœlo tactas memini prædicere quercus: Sæpe ſiniſtra cava prædixit ab ilice cornix. A dextra venit*] Cicero tamen lib. 1. de divin. ſcribit *corvum* à dextra, à ſiniſtra *cornicem* facere ratum. Unde hic potius videtur dicendum, *à læva*: verum addit, *tegetiſq; ſiniſtræ Culmine conſedit*] ubi ſc. viſa eſt. Et quia ſola, infauſti eſt augurii, ut Plin. docet. *Teges*] dicitur tugurium. *Vociferans*] Eſt enim infelicis garrulitatis avis. *Auſpicio aperto*] .i manifeſto. *Prohibebat iter*] id eſt, profectionem. *In noſtris*] ſc. Mantuanis. *Quam referas paſtu*] .i. è paſcendo; eſt enim *Nomen. Simul hic tabeſcimus ambo*: *Tu*] ſcilicet infelix pecus. *tabeſcis*, ſcilicet tenui victu, id eſt, penuria victus, & inedia: *Ego*] ſcilicet *tabeſco*, victus curis amaris. *Obba.* *Teges.*

O noſtræ regionis opes! ô florida prata!
O campi virides! ô paſcua læta, feraxque
Et nunquam ſine fruge ſolum, currentia paſſim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pingues, ſub ſydere Cancri,
Cum tritura ſonat paſſim, cum Fulius ardet,
Arva virent, textæ lento de vimine ſi pes
Poma ferunt, redolens ipſis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, molleſque ſuſurri,
Quos tecum memini gelidis carpſiſſe ſub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cum primis reſonant arbuſta cicadis!
Aura ſtrepens foliis nemorum veniebat ab Euro,

Et

Et baccata ſuper tendebat brachia coryna.
Ipſe ſolo recubans pecudes geſtire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Poſt ſomnos, per gramen humi nunc ore ſupino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam:
Peſtore nunc prono rutilantia fraga legebam.
Fauſt. *Vivere tum felix poteras, dicique beatus:*
Sed bona, quod nondum fueras experta, acerbam,
Vllis erat tibi, neque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet ſi forſitan unquam)
Sicut caprolis ſurſum nitentibus hærent
Stipitibus vites, ſtringuntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu deſere prenſam:
It, redit, effigiem mutat, nec imagine conſtat,
Per Lumiis, quas nocte ferunt errare per umbras.
Mobilis ut facies; ita meus deludere gaudens,
Quod dederat, tollit: penſi nihil; omnia caſu.
Qui inimium metuunt ſapiuntve, repellit, & odit.

O noſtræ] Continua ſunt verba *Candidi*. Nam Fauſtulus ſe Latinum ſignificavit, atque in ſua patria eſſe. Omnia autem uſque adeo facilia ſunt, ut vel minima expoſitio videatur inanis: nihil tamen eſt abjectius dictum quam huic ſtylo congruat. *Arva virent*] Virgilius; *Et quantum longis carpent armenta diebus, Exiguus tantum gellida ros nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, ſed non raram Italiæ, ubi in unis hortis, poma, vitem, fruges, & legumina non ſemel uno anno colligas. *Redolent ipſis in vepribus herbæ*] Id quoque verum eſt; quia roſæ naſcuntur. *Molleſque ſuſurri*] ſcil. ſonaium, & apum. Maro: *Sæpe levi ſomnum ſuadebat inire ſuſurro.* Eſt autem *ſuſurrus*, raucum & lene murmur. *Gelidis ſub umbris*] Idem: *Hic inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Turturis & gemitus*] quia ejus cantus eſt gemitus. Idem: *Nec gemere aëria ceſſabit turtur ad ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina:* Hæ enim aviculæ dulciter canunt. Maro: *Hinc alta ſub rupe canit frondator ad auras:* quod de Philomela intelligi poſſe docet Servius. *Cum primis*] Idem: *Sole ſub ardenti reſonant*

Suſurrus.

reſonant arbuſta cicadis. Ab Euro] id eſt, oriente. *Cornus baccata* aut *brachia baccata*] id eſt, baccis ornata, hoc eſt, cornis. Idem: *Victum infelicem baccas, lapidoſaque corna Dant rami.* Et in eodem 3. Æneid. *Baccatamque jugis Naxon.* Baccatus. *Solo recubans*] Idem: *Recubans ſub tegmine fagi. Geſtire*] id eſt, geſtu alacritatem prodere, aut voce. Idem: *Nec calamis ſolum æquipares, ſed voce magiſtrum. Rutilantia*] quia matura. *Fraga legebam*] Idem: *Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga. Vivere tum felix poteras, diciq; beatus:* ſed *bona fortuna* erat tibi tamen vilis, quod nondum fueras expertus *acerbam.* Id vero verius eſt: Unde dici ſolet, *Dulcia non meruit, qui non guſtavit amara.* Et ſic, *Dulcia non ſapiunt, cui non guſtantur amara.* Et ideo, quia deſpecta tibi fuit fortuna, *reliquit te*] Id quoque moraliter: quo ſuadet præſenti uti fortuna; quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras: nocuit ſemper differre paratis. Quando iterum venit*] ſcilicet fortuna. *Veniet ſi forſitan unquam*] Bona *Parentheſis:* qua incertitudinem fortunæ ſignificat. *Sicut vites hærent ſtipitibus*] id eſt, palis, hoc eſt, ad palos *Capreolis*] id eſt, chordulis quibuſdam ad hoc Capreolus. natis. *Nitentibus*] i. tendentibus ſurſum. *Sic prende manu*] illam, ſcilicet fortunam: *neu*] id eſt, neve *deſere prenſam*] i. ſemel comprehenſam. *Fortuna it & redit, & mutat effigiem, nec conſtat imagine*] i. nec ſervat ſemper eandem imaginem; *Par*) id eſt, ſimilis, *Lamiis*] id eſt, mulieribus, quæ ſe tranſfigurare dicuntur: *Penſi*] i. exeogitati & deliberati *nihil*, ſcilicet, *habens Omnia caſu*] ſcilicet faciens: *repellit, & odit, qui nimium metuunt*] Unde dictum à Marone, *Audaces fortuna juvat:* aut, ut alii legunt, *Audentes. Ve*) pro *vel: qui nimium ſapiunt*] quia, ut Philoſophus docet, quanto plus eſt ſapientiæ, tanto minus fortunæ: quia ſapientes ſunt prudentes, omnia proſpicientes priuſquam eveniant, & ita pauca eis à caſu & fortuna obveniunt.

Cand. *Delicias patrii quoties reminiſcimur agri,*
Ferre tot ærumnas animo non poſſumus æquo.
Sed quo mente fero? Caſu afflictatus acerbo,

Unde

Unde magis crucier, felicia tempora volvo.
Maius adest: florent vites, humileſque geniſtæ,
Jam ſpicata ſeges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolent ſepes albente ſabuco
In patria, per rura Padi, per paſcua Minoi:
Hic vero nec dum incipiunt pubeſcere montes.
Quod ſi vere ſolum torpet: quid frigora brumæ,
Solſtitiumque ferat, gelidis cum terra pruinis
Albicat, & rabido cum cœlum incanduit æſtu?
Sunt tamen hic armenta, quibus cutis uvida cervix
Non ſignata jugis, gemino frons ardua cornu,
Luxuriansque toris pectus: niſi pabula carpant,
Non erit hac tanta humectum pinguedine corpus.

Fauſt. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altius, & cui ſunt longa internodia crurum,
Cuncta vorant, herbas primum; mox ore ſupino
Arboreas frondes, ſummaque cacumina ſylvæ.
Hoc imbelle pecus, quod humi naſcentia tantum
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus eſt? Cunctis animantibus una eſt*
Conditio. Semper majora minoribus obſunt:
Agna lupo, mites aquilis ſunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore piſces.
Unde ſit hoc? Certe res prodigioſa videtur.
Hæc loca ſi procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue ſolum, & multo veſtitum gramine dicas:
Quo magis approprias, tanto magis omnia ſordent.

Fauſt. *Hoc eſt Romæ viris, avibus quod noctua: trunco*
Inſidet, & tanquam volucrum regina, ſuperbis
Nutibus à longe plebem vocat: Inſcia fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, roſtrique minacis acumen aduncum;
Dumque ſuper virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illuc, aliis veſtigia ſilum
Illaqueat, retinent alias lita vimina viſco,
Prædaque ſunt omnes veribus torrenda ſalignis.

Delicias patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tandem perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Unde magis*

magis cruciet] quia summum infelicitatis genus est, *Fuisse felicem, Maius*] scilicet mensis floridus. *Jam spicata*] id est, in spicas formata. *Malus punica*] id est, quæ aurea mala fert. *Sabuco* pro *sambuco albente*] scilicet floribus, cum acinos nigerrimos habent. *Per pascua Minci*] pro *Mincii*, per *Apocopen*, aut *Synæresin*. *Pube scere*] id est, frondescere. *Quod si vere*] id est, verno tempore: de quo dictum est, *Nunc omnis parturit arbos. Torpet*] constrictum frigore jacet: *quid frigora bruma*] scilicet *ferent? Quid solstitium?* scilicet æstivale *feret?* Bruma, inquam, *gelidis cum terra pruinis Albicat*: Solstitium autem, *rabido cum cœlum incanduit æstu. Cutis uvida*] id est, glabra & nitida: Horatius; *Me pinguem & nitidum & bene curata cute vises. Cervix non signata jugis*] id est, quæ nondum portaverat jugum. *Luxuriansque toris pectus*] quod indicium bonum indicat Virgilius. Allegoricôs autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifeste *Faustulus*. Unde addit *Candidus*, *Semper majora minoribus obsunt: Agna est lupo præda, mites columbæ sunt præda aquilis. Delphin*] quia *Balænæ & Cete* alere dicitur, quia intrat eorum ora, & egreditur cum sequentes pisciculi in alvum Balænæ demittantur. Unde quidam latronem appellant: *venatur*] id est, insidiis capit, quia nihil est pernicius eo. Multa autem per *Allegoriam* dicuntur. *Hoc est Roma viris*] id est, captatrix. Ostentat enim se placidam & opulentam: & adventantes inedia conficit finit. *Quod nollua avibus*] quæ admirationi est eis: & ita circumvolantes capiuntur aut visco, aut reti. *Lita*] id est, illita, à lino: *Vimina*] id est, virgulæ aut perticæ parvæ. Sunt præda torrenda *veribus*] alii *verubus* legunt: sed & Maro *veribus* dixit, *Pars in frustra secant, veribusque trementia figunt. Salignis* autem] id est, ex salicibus: quia talibus utuntur rustici.

Cand. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptius unquam:*
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere gressus
Flectit, & exertis sitiens ferit aera linguis.
Faust. *Candide, quæ moneo memori sub pectore serva,*
Quando imer sylvas graderis, defende galero

Lumina: namque rubi prætendunt ſpicula longis
Dentibus, & curvus diſcerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multaque armare memento
Cote ſinum, ne te ſubito novus opprimat hoſtis;
Et perone pedem tegito: ſpineta colubris
Plena, hominum vitæ morſu inſidiantur amaro;
Et nunc longa dies æſtu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus iſtis
Luſtra tenent, &, quod dirum ac mirabile dictu eſt,
Ipſe homines (hujus tanta eſt violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem moreſque aſſumere vidi,
Inque ſuum ſævire gregem, multaque madere
Cæde ſui pecoris. Factum vicinia ridet;
Nec ſcelus exhorret, nec talibus obviat auſis.
Sæpe etiam miris apparent monſtra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipſos
Vincant cæde lupos: &, qui tutela fuerunt,
Hoſtiles incunt animos, & ovilia maſtant.

O bellum hoc!] Aſſentatorum more, ut Perſius indicat, laudat dictum *Fauſtuli*; quod tamen hic amice fieri poteſt: verū oſtendit colubrum inſidiari cantantibus. *Exertis linguis*] ab ex & *ſevo*. Maro: *& linguis micat ore trifulcis.* *Galerus.* *Defende galero*] id eſt, largo pileo ruſtico. *Curvus mucro*] id eſt, pugio ſpinarum. *Pedum.* *Nec depone pedum*] id eſt, baculum paſtoralem. *Multa cote*] Id eſt, duris lapidibus. *Novus hoſtis*] id eſt, improviſus, & inexpectatus ſerpens. *Pero.* *Et perone*] id eſt, calceamento ruſtico, crudo corio. *Spinetum.* cura ambire ſolito: *Spineta*] id eſt, loca ſpinis & vepribus conſita. Maro: *Nunc viridis etiam occultant ſpineta lacertos.* *Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmaceutria: *His ego ſæpe lupum fieri & ſe condere ſylvis Mœrin, &c.* Id autem Arcadibus dictum eſt evenire ſolitum: ſed ſic intelligo lupos fieri, ut ſocii Ulyſſis facti ſunt, & urſi, & leones ac porci, quod eorum mores aſſumpſerunt: unde furaces, & rapaces ſignificat. Sed ad fabulam quoq; reſpicit: nam effigiem dicit & mores. Auguſtinus docet in Italia viſum eſſe quibuſdam, quod in aſinos eſſent verſi, & ita ſubirent

subirent onera à conjugibus imposita, more asinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Acri profecto aceto conspergit Romanos, quasi vero cœlum id faciat. *Canes ovilia mactant.*] Nota allegoria in prælatos, qui subditos spoliant.

Fama est, Ægyptum coluisse animalia quædam:
Et pro numinibus multas habuisse ferarum.
Ista superstitio minor est quam nostra: ferarum
Hic aras habet omne genus, contraria certe
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præposuisse hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morbosa æstas, & pestifer annus
Ingruit: & passim languens pecus omne per arva,
Sternitur; extinctæ dum balat ad ubera matris
Agnus obit; moritur duro sub pondere taurus.
Nec modus est morbo, non est medicina veneno:
Sed vicina domus vicino à limite mortem
Haurit, & assidue sumunt contagia vires.
Ista feras raro pestis rapit: utile semper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, nostraque feræ jactura opulescunt.

Can. *Heu, heu! Quam præceps miserum me insania traxit!*
Credere fallaci gravis est dementia famæ.
Romuleos colles, Tyberim, Romanaque tecta
Audieram: & studio mens est accensa videndi,
Ducendique bonis in tot præstantibus ævum.
Accessi cum parte gregis: tentoria demens,
Totum pene larem cum pastoralibus armis
Trans juga summa tuli, mulctralia, cymbia, abena;
Et cacabos, &, quo formatur caseus, orbem
Fagineum, impensam, atque operas amisimus omnes.

Fama est, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras suas Romæ, id est, omne genus vitiosorum esse in honore & pretio: quod Juvenal. Sat. 1. graphice docet, asserens, non nisi flagitiosos exilio & carcere dignos sublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignum, Si vis esse aliquid.* *Fama est, Ægyptum*] Idem docet Juven. Sat. 15. *Quis*

neſcit, Voluſi Bithynice, qualia demens Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin, &c. Multas ferarum] id eſt, multas feras. *Iſta*]ſcil. Ægyptiorum ſuperſtitio: Superſtitioſorum & derilantium religio minor eſt, *quum noſtra*]id eſt, Romana. *Quia ferarum Hic aras habet omne genus. Præpoſuiſſe*] ut in paradiſo, Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. Sæpe etiam morboſa æſtas*] hoc quoque verum: *pecus omne*] id quia paſtor dicit: ſed & homines plurimi peſtilentia abſumi illic quotãnis ſolent. *Dum balat*] id proprium eſt ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro ſub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphice habentur Georg. 3. *Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus Concidit, &c. Nec modus*] id eſt, finis eſt morbo, *non eſt medicina veneno*] id eſt, infectioni venenoſæ. Ibid. *Quæſitaq; nocent artes: ceſſêre magiſtri Phyllirides Chiron, Amythaoniuſq; Melampus. Iſta feras raro peſtis rapit*]id quidem verum: & tamen non ita multiplicantur, ut pecudes. *Opuleſcunt*]id eſt, opulentæ & divites fiunt; ut *feræ*]ſit Nomen.]Nam, ſi *fere* ſcribitur, refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis eſt dementia famæ*] Proverbiale ſenſus autem eſt, ſe tractum fama quæ erat, omnes qui Romam accederent, ditari, illuc cum pecore commigrâſſe, & cum armis paſtoralibus, quæ graphice enumerat. *Mulctralia*]vaſa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*] vaſa in morem cymbarum, in quæ transfunditur lac. *Ahena*] id eſt, lebetes ex ære factos, & *cacabos*]aliud genus vaſis, quidam *caladaria* vocant. *Et, quo formatur caſeus, orbem*] .i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum oſtendat, *fagineum*].i. ex fago commemorat tornatum. *Impenſam*] ſcilicet pecuniam. *Atque operas amiſimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expoſiti.

Quid faciam? quo me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot caſus, tot ubique vericula: cogor
In veteres remeare caſas; & cæpta fateri
Conſiliis egreſſa malis, iterumq; [illegible] æſtivo, Et

Et montana pati longos per ſaxa labores.
Heu pecus infelix! ô lævo ſydere paſtor
Huc avecte! Fuit multo præſtantius iſtud
Ignorâſſe ſolum, patrioque in limine tutos
Conſumpſiſſe dies, gelidis ſenuiſſe ſub antris,
Atque Padi circum ripas, Atheſiſve per agros,
Aut ubi per virides campos & paſcua nota
Mincius it, vel qua vitreo natat Abdua curſu,
Conſediſſe, gregem paviſſe ſalubribus herbis.

Faun. *Te tua credulitas, & me mea fallit in horas.*
Vidi ego ſupremæ qui proſperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt, cecidiſſe, nec unquam
Emerſiſſe malis. Facit experientia cautos.
Hi prius explorant, & non laudata ſequuntur
Omnia; laude carent quæ ſunt meliora: fuerunt
(Non nego) quæ famam retinet, ac nomina ſervant.
Cuncta ſuis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, quas nobis memorabat ſæpius Umber,
Nomine ſunt ſolo: delevit cætera tempus.
Si minor eſt patriæ (forſan modo) gloria noſtræ,
Res tamen eſt melior; laudatæ gloria Romæ,
Quanta ſit, in toto non eſt qui neſciat orbe;
Fama quidem manet, utilitas antiqua receſſit.
Illi, priſca quibus maduerunt paſcua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit hauſtis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irritat agros.
Tempus aquæductus veteres contrivit; & arcus,
Et caſtella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hic jejuna fames, & languida regnat egeſtas.

Quid faciam?] Deſperantis vox. *Et cœpta fateri Conſiliis egreſſa malis*] quod ſumme dolendum innuit Virgiliano Juno, Æn. 1. *Mene incœptis deſiſtere victam? O lævo*] id eſt, ſiniſtro & inimico *ſydere, paſtor huc avecte*] potius quam *advecte* dicit; quia à bonis paſcuis ad ſterilia migrâſſe dolet. *Iſtud*] ſcilicet ſterile & ſceleratum: *Patrioque in limine tutos Conſumpſiſſe dies*] repete, Fuit multo tutius. *Atheſiſve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, & Veronam dividit. *Mincius*] *Lævus.* *Atheſis.*

Mincius. *Mincius*] fluvius Mantuanus, non longe à Mantua, in Padum fluens, sæpe commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex *Verbano* lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius*, & *Benacus*, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Consedisse*] à confido, id est, locum habitationis cepisse: ut Æn. 1. *Vultis & his mecum pariter considere regni? gregem pavisse*] repete, ut dixi, Fuit multo salubrius. *Te tua credulitas*] docet non facile credendum. *In horas*] & non *in oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potius diceret *in horam. Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia *Plus valet oculatus testis unus, quam auriti decem.* Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina* id est, summitatem, *supremæ*] id est, summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ: *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dii bene vertant. Nec unquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] id est, caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*, & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum: quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti. *Explorant*] .i. exquirunt & examinant prius: *& non sequuntur omnia laudata* sed quæ compererint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*) scil. laudatis. *Non nego*].i fateor: *fuerunt*] sc. multa *quæ retinent famam, ac servant nomina*] cum nihil habeant rei. Sed *Cuncta pollent suis vicibus*] vicissitudinibus: Unde Comicus, *omnium rerum vicissitudo est. Luna, Adria, Troia, Salvia*] hæ urbes *quas Umber*] sc. doctus ille, cujus sæpe meminit, *memorabit nobis*] hoc semper, ne contra decorum plus quam ut pastori competat sapere dicatur. *Sunt*] .i nunc *solo nomine*] quia tempus delevit cætera; quia omnia senescunt & labascunt in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c. Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macram fluvium; de qua Lucanus, *Hoc propter placuit Thuscos de more vetusto Acciri vates, quorum qui maximus ævo Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ,* Interiit enim nunc: sed regio adhuc *Lunensis* nominatur.

Abdua.

Luna.

Adria]

Adria] quoq; urbs Italiæ fuit, quæ mari, cui vicina est, nomen dedit: quod *Adrianum* seu *Adriaticum* dicitur, & interdum etiam *Adria* genere masculino, mare ipsum quod superum vocant, quia orientem versus, in qua ora Venetiæ sunt. *Troja*] notior est, quam ut de ea quicquam dicendum sit. *Deleta est Salvia*] ut aliæ multæ: ut *Saguntus* in Hispania, *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneso, &c. *Si minor est patriæ (forsan modo) gloria nostræ*] Ergo & *Faustulus* se Mantuanum indicat: quia ait, *Res tamen est melior. Illa prisca, &c.* Per *fontes*, beneficos in poëtas intelligit; ut *Mecœnatem*, *Augustum*, *Messalam*, *Pollionem*, & similes. *Aquæductus veteres*] manifesta est *Allegoria*. *Hic jejuna fames & languida regnat egestas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis fere, quia egenus. Egestas. n. languorem parit, sicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrē conjuraverunt. Adria.

Hic tamen (ut fama est, & nos quoque vidimus ipsi)
Pastor adest, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditissimus agri,
Carmine qui priscos vates atque Orphea vincat,
Orphea, qui traxit sylvas & saxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat, quantum Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta salix juncum tribulos rosa, populus algam.
Credimus hunc illi similem, cui Tityrus olim
Bis senos fumare dies altaria fecit.
Hic ovium custos, ipso vigilantior Argo,
Daphnide nec solum, sed eo, qui dicitur olim
Admeti pavisse greges per Thessala rura,
Doctior: omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere patri,
Qui fuit Assyrii pecoris post retia pastor.
Iste potest servare gregem, depellere morbos,
Humectare solum, dare pascua, solvere fontes,
Conciliare Jovem, fures arcere, luposque.
Si favet iste, mane: quod si negat iste favorem,
Candide coge pecus, melioraq; pascua quære.

Hic tamen, ut fama] Huc tendit principale inſtitutum, ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam invitet, cujus gratia videtur tota ecloga compoſita. *Ut fama eſt*] quæ ſæpe mendax. Unde Maro. *Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri* Ideo addit, *Et nos quoque vidimus ipſi. Paſtor adeſt*] aut quia etiam imperatores vocant paſtores, ut ſermo ſit paſtoralis; aut quia datarius, &, ut dicunt, eleemoſynarius eſt, & ita multorū paſtor. *Quadam ducens ex aliic nomen.* Falco. Dicitur enim Falco, quod & avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives*, Maro in Bucol. *Quam dives nivei pecoris, quam lactis abundans! Ditiſſimus agri*] Idem Æn. primo: *Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri Phœnicum. Carmine qui priſcos vates, atq; Orphea vincat*] More Maroniano principem ab exercitu ſeparat, ut egregium ſignificet. Orpheus. Nam *Orpheus* unus priſcorum eſt vatum: ſicut Æneid. primo; *Relliquias Danaum, atq; immitis Achilli*: ubi Achilles non excluditur à Danais, ſed excellere atq; egregius eſſe ſignificatur. *Orpheaq. in medio poſuit, ſylvaſq; ſequentes. Et ſaxa*] quod Amphioni aſcribit Horatius, dicens in arte poetica, *Sylveſtres homines ſacer interpresq; deorum Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidoſque leones. Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blanda Ducere quo vellet, &c. Tyberim Padus*] Padus. eſt enim Padus longe maximus fluviorum Italiæ, quinq; oſtiis in mare Adriaticum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum rex Eridanus, &c. Abdua*] Abdua. fluvius latus, de quo jam dixi. *Macram*] Macra. fluvium exiguum, cujus meminit Lucilius dicens, *Nullaſq; vado qui Macra moratus Alnos*. *Macri* autem campi ſunt in medio Bononiæ & Ravennæ, & aliarum civitatum, per quas itur Romam. *Lenta ſalix uncum*] ſcil. exuperat. *Populus*] Alga. arbor frequens ad Padum. *Algam*] herbam, quam projicit aqua, quæ ad populum ſæpe jacitur. Maro: *projecta vilior alga. Credimus hunc illi*] ſcil. Auguſto Cæſari. *Cui Tytyrus*] id eſt, Maro: *Bis ſenos*] ut in eclog. 1. *Hic illum vidi juvenem, Meliboee, quotannis, Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant. Ipſo vigilantior Argo*] Argus. cui tamen

meri centum erant oculi, quorum bini duntaxat ſomnum acceperunt. Verum *Falco* quoque pervigil eſt avis. Unde in epigrammatis alludit de eo ad ſummum Pontificem; *Ducere ſopitis, paſtor, potes otia curis: Falco tuas Argi more gubernat oves. Daphnide*] quem tamen Theocritus & Maro doctiſſimum & divinandi peritum indutunt. *Nec ſolum*]ſcil. *Daphnide doctior*, ſed eo,ſcil. *Apolline Nomio*, qui ob interfectos Cæclopas novem annis ſpoliatus divinitate, pavit armenta Admeti regis Theſſaliæ juxta Amphryſum ut alibi diximus. *Per rura* ergo *Theſſala*] id eſt, per Amphryſum *Omne pecus*].i.totam Eccleſiam catholicam: *magiſtri Solymi*].i. Hieroſolymitani,videlicet Petri: *& dignus ſuccedere patri*]ſcil. Petro Papæ qui pater dicitur,qui ſcil.pater fuit. *Paſtor pecoris Aſſyrii*].i. Judaici,& totius Eccleſiæ,quæ prima fuit in Aſſyria. *Poſt retia*] i.relictis retibus factus eſt piſcator hominum. *Conciliare Jovem*] aut Deum,aut ſummum Pontificem. *Si favet iſte, mane*] Omnem ergo ſpem in *Falcone* collocandã cenſet: quod ut ſignificet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA X.

De Fratrum Obſervantium & Non-obſervantium controverſia, poſt religionis ingreſſum, inſcripta BEMBUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falſæ diſcrimina relligionis
Narrat, oveſque pias Carmeli ſeparat hœdis.

Candidus, Bembus, Batrachus & Myrmix.

MAxima paſtores agitat diſcordia, Bembe,
Qui Solymos colles Galilæaq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judicete: paucis, ſi non audire recuſas,
Et niſi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, ſi ſcis componere lites,

Fur-

Fungiaque, & blandis convitia tollere verbis.
Te quoque Pierios fama eſt potâſſe liquores,
Et vidiſſe deas, quibus eſt cuſtodia ſacri
Fontis, & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipſe ubi fronde ſua tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.

Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non ſinit ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum ſævit acuto,
Dum riget omne ſolum, rectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent ſub aquis glacialibus amnes.
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima paſtores]] Hac ultima ecloga, quam, ut ſuperiorem, in religione compoſuit, agitur *Carmelitarum fratrum Obſervantium*, quorum partes *Batrachus* agit, & *Non-obſervantium*, quos *Myrmix* defendit, controverſia, fictis non abs re contendentiũ vocabulis. Nam Βάτραχος, rana dicitur, cui tere ſimilem habent *Carmelitæ De obſervatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griſeam. Μύρμηξ autem formica, quæ nigra eſt, ut *Non-obſervantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmen.* Præterea ut in fabulis eſt, ranæ elegerunt regem, ut *Obſervantes* ſub uno communiter vivunt patre. Formicæ autem in una quidem domo multos habent magiſtratus, ut *Non-obſervantes* diverſas habent culinas. Litem proponit *Candidus*, per quem fere autorem intelligo. *Paſtores*] id eſt, *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*] id eſt, *Hieroſolymitanos*. *Tu pater es vatum*] Forte *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, *qui pater eſt vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tuſcis componere*] id eſt, finire: ut, *Ante diem clauſo componet veſper Olympo.* Et in Bucolicis: *Non noſtrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, ſe compoſuiſſe, aut compoſitionem feciſſe dicunt. *Pierios liquores*] id eſt, hauſtus muſicos, quibus poeta evaſerit. *Et vidiſſe deas*] id eſt, Muſas: quibus viſis, & ab eis ad *Hippocrenen* ductus Heſiodus, poeta evaſit. Unde Ovid. *Ecce deas*

deas viat, non quas præceptor arandi Viderat Aſcræus cum ſequeretur oves. Neutro autem modo dicit ſe Perſius evaſiſſe poetam, in principio ſic: *Nec fonte labra prolui caballino, Nec me in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo Memini, ut repente ſic poeta prodirem. Et Eurotæ campos*] Eurotas fluvius eſt Laconiæ laurifer: Unde illic Phœbus fingitur docuiſſe lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia, quæ phœbo quondam meditante beatus Audiit Eurotas, juſſitque ediſcere lauros, Ille canit. Ac Phocidis arva*] in quibus Parnaſſus eſt mons, totus Muſis conſecratus. Ovid. *Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis, Terra ferax.* Et paulo poſt: *Mons ubi verticibus petit arduus aſtra duobus, Nomine Parnaſſus, ſuperatque cacumine nubes. Fronde ſua*] id eſt, lauro: Maro in Buc. *Phœbo ſua ſemper apud me Munera ſunt lauri. Dona dedit*] ſcil. ſuam citharam, quam à ſe inventam Orpheo dedit. *Nervos*].i. chordas, & *eburnea plectra*].i. lyram heptachordam, quam invenit, cum tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte: *Ne forte pudori Sit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo. Dicite*] Sic Palæmon Maronianus: *Dicite, quandoquidem in molli conſedimus herba, Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.* Quod hic ex induſtria mutat, quaſi per legem *Amœbæi* carminis contrarium dicens. *Tepidos admovit*] Perſius: *Admovit jam bruma foco te Baſſe, Sabino. Boreas*] ventus ſeptentrionalis, dictus rex Thraciæ, quod illinc ubi regnat ad nos veniat: flatûs eſt acuti. Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Dum riget*] ſcil. gelu. *Styria*] gutta in longum congelata. *Torpent*] ſtagnantium more. *Otia damnantur quæ nulla negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. *Publium Scipionem dicere ſolitum ſcripſit Cato, nunquam ſe minus otioſum eſſe, quam cum otioſus; nec minus ſolum, quam cum ſolus eſſet. Magnifica vero vox, & magno viro ac ſapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum.* Ubi ſcias velim *otioſum* dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni: unde poetica ſtudia *otia* vocantur. Non ergo *otioſus* nihil agit, ſicut ceſſator.

Myrm.

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege sollicitis: sed, cum nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare, suoque*
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt, ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, de consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges moresque parentum
Batrache dic; dic, Cur nostrum venistis in orbem
Ex Phœnice solo? Nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos felici uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem resecavit avitam.
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Unda coit rursum: rursum mare fundit apertum.
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberi,
Unda coit rursum: tandem Jerichunte relicta
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.
Hinc satis est, nos oram omnem vidisse, probatum:
Dicite, & hinc tandem vestras demergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Batr. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores, genus infelix] proponit *Murmix* litem, detestans eo quod qui *De observatione* non sunt, quia molliorem ducunt vitam, vellent in suo statu fine controversia & molestia permanere: Contra, *De observatione* vellent omnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege sollicitis*] Allegoricos, pro victu. *Sed cum nos frigidus imber Continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam si quando continet imber.* Non exire autem stabulis tunc dicit ibidem sic: *cum propius stabulis armenta tenerent. Lites & jurgia surgunt*] Argute: quasi in odium jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus, Qui veteres audent ritus mutare, &c. Hi sunt, ô Myrmix, qui bella*

bella domeſtica gignunt] Quaſi dicat, Non nos ſumus in culpa, qui velimus in pace ſine injuria vivere; ſed qui ordini, & profeſſioni noſtræ injuriam inferunt per novos ritus: interloquitur autem *Bembus*, ſignificans ſe peritum locorum, & obſervationis veteris, ut idoneus comprobetur judex arbitrarius. *Leges moreſque parentum*] id eſt, patrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic, Cur noſtrum veniſtis in orbem?*] id eſt, in Europam. *Ex Phœnice ſolo*] id eſt, ex Galilæa, quam *Phœnices* ſecundum Strabonem habitant, & quæ eſt in *Phœnicia*. *Nos paſcua vidimus illa*] Ut paſtoralem agere rem videantur, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *paſcua*, non *clauſtra*: *Felici uligine*] Uligo, inquit Servius, eſt naturalis terræ humor ab ea nunquam diſcedens: unde uliginoſus ager ſemper humidus eſt; humidus, aliquando ſiccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis Fons cadit*] id eſt, defluit. *Ubi maximus olim paſtor*] Non tam de *Heliſæo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra mundavit, quam de divo *Joan. Baptiſta* loqui videtur qui ſcabiem avitam, id eſt, originalem maculam reſecavit baptizando. *Amnis hic*] id eſt, *Jordanis*. *Libano veniens*] per duos fontes qui dicuntur *Jor* & *Dan*, unde *Jordanis* nomen. *Rurſum mare fundit apertum*] ſcilicet Tiberiadis, de quo Joan 6. *Abiit Jeſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis*. *De nomine dicta Tyberi*] pro *Tiberii*, ſcil. *Tiberias*. *Tandem Jerichunte relicta*] Declinatur, hæc *Jerichus*, hujus *Jerechuntis*; ſicut *Amathus*, *Amathuntis*, & multa alia. *Intrat in infames Aſphalti gurgitis undas*. Aſphaltus eſt, quod mare mortuum vocant, in quod urbes illæ quinq; infames abſorptæ ſunt igni & ſulphure propter abominabile crimen, quod ab illarum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] .i. ex his quæ dixi, *ſatis probatum eſt, nos vidiſſe omnem oram*].i. regionem illam. *Dicite* ergo *& demergite*].i. obruite: *& ſopite*] hoc eſt, finite tandem: *hinc*].i de hac re veſtras lites. *Et mihi ſe præfert magno temetarius auſu*] Volunt enim *De obſervatione*, ut ſunt, præſtantiores habiti, *Proceſſi à judice juſſus*] dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache, dic, &c.*

Uligo.

Aſphaltus

Bemb.

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache. Non eſt*
Orandum armatis manibus, ſed mentibus æquis.
Batrache, dic: Myrmix animi compeſce furorem in
Interea, ut venias magis ad reſponſa paratus.
Qui furit, inſanit: qui vero inſanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum eſt; quicquid molitur, ineptum.
Batr. *Bembe, genus noſtrum, generiſque exordia dicam.*
Venimus Aſſyriis, ut Candidus inquit, ab oris:
Eſt pater Helias nobis, qui ſuſtulit armis
Paſtorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qui aſcendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago.*
Batr. *Paſtores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, ſunt rivi noſtris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, paſcendi oſtendimus artem.
Quo magis hi peccant, qui, cum ſint ordine primi,
Primatum amittunt, ſtudia inconſulta ſequendo.
Nos radix alii rami: ſed nos quoque rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam paſtoribus artem,
Qua curare greges, quæ noxia pabula fas eſt
Diſcere, & occultos imbres, ventoſque latentes:
Quive ſalutaris foret, & qui peſtifer annus,
Signa dedit; nihil obmiſit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus unda,
Tramite mutato (patet id) modo currit in auſtrum:
Sed prius (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi curſus ſeêre novos: liquêre priores,
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] quia acris lis eſt; ne ex verbis ad verbera prorumpant, monet tela deponi: pro quibus paſtores pedum habent. *Et tu quoq; Batrache*] Bona phantaſia priorem compellat eum, qui *De obſervatione* non eſt, quaſi ardentior ſit ad arma. *Non eſt orandum*] id eſt, cauſæ non ſunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus: id enim vetant leges. *Sed mentibus æquis*]

Quia

Quia disturbatis animis, facile veritas lædituꝛ. *Batrache, dic*] repetit & confirmat quod supra dixit. *Ut venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes ira raro se purgant ut decet, intenti ad ingerenda potius convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernas*] Unde Horat. *Ira furor brevis est: animum rege, qui, nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiam & benevolentiam judicis captet compellat eum proprio nomine, polliceturque exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris.* Dixerat enim, *Qui Solymos colles, Galilæaque rura colebant.* Judæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites, de quo 3. & 4. Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *arvis.* Quod si legendum est *armis*, intelligam *de armis cæli*, aut *de ignibus cæli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4. Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem 3. Reg. 18. *Invocavi ignem qui devoravit holocaustum. Qui ascendit in æthera curru*] ut habetur 4. Reg 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis perquã illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] Id, ut dixi, divus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*]. i. normam simul vivendi. *Quo magis hi*] qui nova instituta appetunt; & vetera, quæ digniora, & meliora sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicũt se ultimos mendicantium approbatos, cum primi sint, qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] i. inconsultorũ, quibus novitas placet: *Sed nos quoq; rami A veteri radice*]. i. pullulavimus à patribus nostris: sed alii quasi per imitationẽ collateraliter, nos per propagati-

gationem ex vera radice: *caduci ætate*] id est, antiquitate, à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter *Non-observantes*. *Tradidit Helias certam pastoribus artem*] id est, formam rectè vivendi exemplo vitæ suæ reliquit. *Qua curare greges*] ut rem pastoriam (ut dixi) agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ovium, cum *Allegoricôs* intelligat animorum. Pastorum enim est, carare greges, vitare pabula noxia; quia certis diebus saltem abstinet à carnibus: *& occultos imbres*] id est, infectiones: *& ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica: *nihil obmisit*] more suo *Positione* in *obmisit* primam producit, cum Horatius, & fere alii *omisit*, prima brevi, scribant. *Sed fons ille fluens*] *Allegoricôs*, vita religiosa. *Tam limpidus*] id est, purus & clarus. *Tramite mutato (patet id) modo currit in Austrum*] id est, in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim, est pestifer: quia corrumpit etiam obsonia. Juven. *Tamen hic properat velut urgeat auster.* Horatius: *Præsentes Austri coquite horum obsonia, &c. Allegoricôs*, vult bona instituta esse inversa atq; depravata. *Sed prius ibat ad ortum*] scilicet solis, id est, ad Orientem: quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. *Allegoricôs* intelligit, ad cœlum. *Extat adhuc vetus alveus*] per quem scilicet fons ille fluere solebat: id est, adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religionis. *Exstare* enim est, *superstitem esse* aut *superstare*, dum reliqua occiderint. *Hi*] scilicet novi qui *Non observant*.

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? Per Austrum
Solis iter: melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.

Batr. *Et melior taxus Boream quæ respicit ergo*
In Boream melius poterat decurrere rivus.
Pastor es: Et cura pecoris, malesane, relicta,
Sermonem de vite facis; quasi legibus iisdem
Grex & vitis eant: nec quod discrimen in undis,

Graminæ

Gramineque, & venti noſti, & quam noxius Auſter
Sit pecori. Diſce à Roma: Si innoxius Auſter,
Cur Mutinenſia agri pecudes ſunt vellere fuſco?
Cur Clitumnus habet niveos? cur Mantua mollis
Lanitio excellit? Veronaque proxima Monto?
Unde hæc multiplici rerum variantia forma?
Non aliunde niſi à cœlo, à gramine, & unda. (auſcr.
Bem. *Candide, utrumq; pedum procul hinc (roge) protinus*
Inter eos hodie video bellum acre futurum.
Clamaque, & auſcrio: [ubier ſarmenta reconde.
Quid tibi] Ruſtice reſpondet *Myrmix*, ut docent *Non-obſeruantes* fere indoctos eſſe, & non literis, ſed perditis ſtudiis vacare. *Quid tibi*] id eſt, ad te: ſicut in Euangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundis*] id quidem verum, ſi eam fœcunditatem pariat quam *Batrachus* deſiderat. *Per Auſtrum ſolis iter*] quia ſemper eſt in Zodiaco: *melior vitis*] ſcilicet, ſi quæ reſpicit Auſtrum, quia reſpicit ſolem incumbentem. Unde dictum eſt, *Denique apertos Bacchus amat colles, et melior legatur Libycis de collibus*] id eſt, *Libyam*, hoc eſt, meridiem reſpicientibus; aut revera de *Libycis* intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus.*] Docet *Batrachum*, non eſſe reſpondum ad rem; quia licet ad *Auſtrum* verſa vitis ſit melior, non tamen continuo melior eſt pecori *Auſter* quam *Eurus*: ſicut licet *taxus*, quæ frigora, ſecundum Maronem, amat, (dicit autem 2 Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi*) præſtantior eſt ad *Borcam*: non ſtatim tamen ad *Borcam* eſt melius pecus. *Sermonem de vite facis*] Argute taxat eos ob ioſtatis & vinolentiæ: quia *ex abundantia cordis os loquitur*. *Quaſi legibus iiſdem*] ſcilicet *paſcuis* iiſdem. *Grex & vitis eam*] quod eſſe negat, quia ſæpe ubi major vini copia, minor eſt pecorum: inquiens per hoc, vini copiam officere callitatis religioſorū. Nam *venter mero æſtuans facile diſpumat in libidinem*, ut autor eſt Hieronymus. *Nec quod diſcrimen*] id eſt, quæ differentia, ſcilicet *ſit, & quam noxius*] id eſt, noxius *Auſter* ſit pecori. *Diſce à Roma: Si innoxius Auſter, &c.*] id quidem manifeſtum, quia eo flante varii ge-

merantur morbi. *Cur Murinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco?*] id eſt, ſubnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?*] ſcilicet pecudes; ſed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis uebantur. Unde Maro *Geor.* ſecundo; *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus victima, ſæpe tuo perſuſi flumine ſacro, Romanos ad templa deûm duxêre triumphos.* Clitumnus autem fluvius eſt in Metania, quæ pars eſt Umbriæ parvis Thuſciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali hiſtoria, *quod animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant. Cur Mantua molli lanitio excellit?*] Eſt tamen in Euganeis molliori; ſed vicini ſunt: *Veronaque proxima Manto*] id eſt, Mantuæ urbi. Uſurpative dixit Manto, quia non utimur niſi in Nominativo, Accuſativo, & Vocativo in *o* & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantûs. *Candide utrumque pedum*] quia depoſuerunt pedum, id eſt, baculum paſtoralem, ſed non longe à ſe rejecerant: ne à verbis ad verbera pervenirent, monet ſedulus paſtor Bembus ſecrete Candidum, ut utriuſq; pedum *ſubter ſarmenta recondat*] Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noſcunt, ſunt putamina & reſectamenta vitium.

Sarmenta.

Bern. *Bembe mihi tecum ſermo eſt: dum vivimus una,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!
Nec merſare gregem fluvio, nec vellera cerris
Temporibus (ſicut mos eſt) tondere licebat:
Nudabant ſpinetæ pecus, nudata ſecabant
Tergus rubi, ſcabie cutis aſpera, rabidum humor
Peſtis, & in totum ſerpebant ulcera corpus:
Multum igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & qua regione moventur.
Dic mihi, dic Myrtale, Priſcum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus eſt nigrum, quod erat melioribus annis
Charum? Immundum mutati vellera morbi,
Bembe, ad te redeo, paucis abſolvere nitar.
Sed quo digna omni tua ſit ſententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes, ego falſa docebo.

Fudi-

Fudicium reddit verum enarratio vera.
His animadverſis, agre tot damna ferentes
Venimus ad fontem; vivumque à vertice ſummo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabare, tua quæ dono derenitur amatæ.
Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror, iſta manus eſt, non ore, agitanda:
Mos mihi non lingua, maledicta reſellere dextra.
Cand. *Batrache, ne verum taceam, linguoſior æquo es.*
Furgia bibem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res eſt, nec homuncio Myrmix:
Res male tuta, viros lingua irritare procerva.
Batr. *Da veniam Myrmix; amitam proferre volenti*
Neſcio quis mihi miſit in os malus error amatam.
Myrm. *Do veniam: cave ne rurſum me voce laceſſas.*

Bembe, mihi tecum ſermo eſt] Quaſi dicat, In hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus una*] id eſt, priuſquam per reformationem (ut aiunt) à *Non-Obſervantibus* ſejuncti ſumus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!*] quaſi dicat, maxima & innumera. *Nec merſare gregem fluvio*] id eſt, debitam curam animis adhibere. *Nudabant ſpineta pecus*] id eſt, mundanæ cogitationes & converſationes: nam littera, ut dicunt, aperta eſt. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id eſt, diſtat & ad rem facit, *quæ pabula*] De ſpiritualibus intelligit. *Priſcum cur lana colorem perdidit?*] Quia prius, ut ex aulæis comprobaverunt, *Obſervantes* uſi ſunt veſtibus piceis, ſeu griſeis, qualibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Converſos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra ſunt intrinſecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus *D. Franciſci* videmus) tam varius eſt, concluſerunt in nigrum immutare, quem *in Obſervatione Italica* reſpuunt, putantes naturalem & ſine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro cenſuit, dicens, *Nec varios diſcet*

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videtur procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamydem. Dicamus ergo *clarum*, id est, subnigrum, qui respectu plane nigri clarus est. *Vellera*] vulgo gemino *ll* scribitur; quia tamen à *velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratorie juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis*] scilicet malis, quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vil dorcada*] *Dorcas*, Græcum est: Latine *caprea* dicitur, id est, capra sylvestris. *Tu, provide*] Ironicòs id refert: *tuæ quæ dona darentur amatæ*] Id amare, sed urinam non vere. Unde Myrmix, *Bembe, vides, &c. Mos mihi non lingua, maledicta resellere dextra*] id autem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est, non observans, ut se longe a Dominico consilia abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potius tunicam addere, quam in pugnam procedere aut litem inutilem fovere. Verum, quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers: *lingnosior*] id est verbosior. *æquo*] id est, quam æquum & honestum est. *Furgis bilem*] id est, choleram, quæ stomachum movet. Quia sermo durus *Myrmix.* suscitat furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id jucunde: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robur pro modulo corporis maximum inest, quia grana majora se infert interdum, & ova sua se quoque majora transfert. *Amita.* *Viros*] quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam* *Matertera* *proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *matertera* matris; cui honestius quam amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc fere nota putem.

Batr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas aquaverat undis.
Gurges erat texto sylvarum umbrosus opaco:
Densaque sepierant tristem spinca lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi.
Mille seous ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.

Ob-

Obſtupui, & rapido rediens ad ovilia curſu
Incipio paleas furca verſare tricorni:
Ecce! caput tollit coluber, linguaque triſulca
Sibilat, inflantur fauces; nepa livida tendit
Brachia; ventroſus profert veſtigia buſo;
Vipera per ſtipulam ingrediens ſtrepit. O loca, dixi,
Non pecori tantum, verum & paſtoribus ipſis
Noxia! mox grege diviſo, de ſedibus illis
Paſcua quæſitum triſtis meliora receſſi,
Perque iter antiquum fontis nova flumina duxi
In campos, ubi prima ſuos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hic mihi fœcundæ pecudes, hic paſcua læta,
Et ſine labe liquor, dulces ſine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi ſunt quæ coluêre parentes.
Signa caſæ ſuperant, puteus, carioſaque ligna
Fixa ſolo, ſejuncta pedum diſcrimine ſeptem,
Et focus, & lucens quæ cingitur area ſepe.

Alveus excelſa] Docet *Batrachus*, quid in fonte viderit, dicens, *Alveus*] id eſt, rivus ſaliens de excelſa rupe, *foderat*] ſcilicet præcipiti caſu, *lacunam*] id eſt, receptaculum aquarum & ſordium. *Gurges*] id eſt vortex aquarum. *Spineta*] id eſt, ſpinæ denſæ. *Sepierant*] id eſt, ſepimento quodam clauſerant. *Ego vidi mille ſpecies venenorum*] id eſt, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] i. juxta, *lymphas*] id eſt, aquas: id eſt, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obſtupui, &c. Furca tricorni*] id eſt, tria cornua habenti. *Nepa livida*] id eſt, ſcorpius habens venenum lividum ſub cauda. Sed hic dicit *livida brachia*] id eſt, chelas liventes. *Ventroſus*] id eſt, habens magnum ventrem. *Buſo*] id eſt, rana venenoſa. *Vipera*] id eſt, aſpidum peſſima, ſic dicta, quod *vi pariat*, quia non poteſt edere fœtus ſuos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; ſed ipſi vicini patrui, aut jam maturi ad partum, dentibus ſecant ventrem matern; itaq; ita vipera, neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitate naturæ in nos efficitur, ne tam noxia peſtis multiplicetur. *Paſcua quæſitum triſtis meliora receſſi*]

recessi] *Quæsitum*, supinum, id est, ut quæram, aut quæsiturus meliora pascua. Unde docet *Observantes* discessisse propter pravos *Non-observantium* mores. *Per viæ iter antiquum*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos, ubi prima suos*] id est, orientem versus, sicut prius dictum est, ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] scilicet solis. *Hæc loca primævi sunt quæ coluêre parentes*] Manifesta est ergo *Allegoria*. Nam per orientem, eorum puram & salubrem significat vitam: per meridionalem plagam & austrum, vapidam, & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus est. *Signa casæ*] scilicet pastoralis: *cariosaq; ligna Fixa solo, sejuncta pedum discrimine septem*] Tantum enim spatii cellis singulis congruit. *& focus*] scilicet communis, quo ignis fovetur: *& area*]. i. locus spatiosus in medio claustri; circum quem, porticum & deambulacra faciunt. *Cingitur sæpe lacera*] *Allegoricôs* significat claustrorum muros dirutos, & pervios à *Non-Observantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum solet esse novarum:*
Propterea certe nova pascua queris, & annes
Fingis inauditos, & vis novus autor haberi.

Batr. *Cura viris gravibus rerum solet esse suarum;*
Propterea Myrmyx nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non est novitas, sed vera vetustas:
Religio, & pietas patrum instaurata resurgit,
Quam tua corrupit levitas, & nota tuorum
Segnities. Igitur, si quis labentia tecta
Erigat, & sterilem qui manufecerit agrum,
Judice te, damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, sed veteri inseritur bona virgula trunco:
Segne prius lignum, nostro fit fœcile cultu.

Myr. *Quamvis pingue tuo pecori sit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cum matribus agnæ
Interiêre: lupi & pastæ maxime volucres.

Batr. *Hæc, fateor, quæ dira tuæ contagia pestis*
Accepêre, etiam procul afficientibus obsunt:
Tantum virus inest, vestri vis tanta veneni.
Propterea magis atque magis discedere, semper
Est animus: patitur pecus hæc incommoda nostrum

Sola,

Sola, quòd in vastam nondum discessit eremum,
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.
Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:*
Certè alienarum sibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes sensoris iniqui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solisne domus mea cognita vobis?

Cura viris levibus] Quanquam id strenue cavet *Batrachus*, ne res novas dicatur molitus: tamen cum aliud non posset, id falsò objicit *Myrmix*. *Et vis novus auctor haberi.*] Hoc eis objicitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis respondio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non est novitas*] id est, quam dicis esse novitatem, non est novitas, sed vera vetustas. Unde manifeste dicit, *Religio, & pictas patrum instaurata*] id est, in statum & formam priorem reducta (unde verius dicitur *instauro*, quam *restauro*) *resurgit. Et nota tuorum*] scil. confractum. *Qui manusuescerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpe dictam causam, ne videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*] .i. tardum & infœcundum, quamvis pingue. Docet etiam inter eos, qui se *Observantes* dicunt, adhuc esse morbidos, & multo interiisse: ad quod *Batrachus*: *Hæ, fateor*] .i. fateor, quod hæ oves interiêre, *quæ dira tuæ contagia pestis Accepêre*] .i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec se purgari permiserunt. *Tantum virus*] .i. venenum. *Quod in vastam nondum discessit eremum*] .i. quod nondum penitus a communione vestra discessit. Dicitur autem *eremus* sine aspiratione, genere fœminino, & media longa; quæ tria inverti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cum aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi qui pasco cujũ*] Dicũ id puta pro *Cujumcujum*, .i. cujuscunq; pecus. *Ista tueri*] .i. prospicere quæ tu mihi objicis. *Solisne domus mea cognita vobis?*] .i. videtis vosne soli infectionem (ut dicitis) domũs meæ, quam nos ignoramus?

Batr. *Æthiopes una quoniam nigredine sordent,*
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus; & alterius si quis reprendêret ora,

Et sua damnaret: Pecori, pecorisque magistris
Fæx eadem, scabies eadem, cutis & color idem.
Bem. *Parcite, jam satis est hæc invecta, dieique*
Inclinata cadit, jam post juga summa ruit sol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite super vestra quæ sit sententia nostra.
Myr. *Batrache, me audaci toties sermone lacessis.*
Batr. *Non ego sed non æqua magis te causa lacessit:*
Judicium; timet sibi mens male conscia justum.
Can. *Quando inimicitias tempus deponere, rursum*
Vestra novas lites vecordia suscitat: ergo
Perpetuis hæc rixa odiis æterna manebit.
Quæ vos debilitas capitis, quæ insania vexat?
Non pudet his uti tanto sub judice nugis?
Ergo animis audite æquis, odiisque sepultis,
Ultima dicturi quæ sit sententia Bembi.
Bem. *Certe per antiquos patrum vestigia gressus,*
Et veteres servate vias: revocate vagantes
Per valles & saxa greges, per lustra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes unx] Graphice docet quare illi non videant suam deformitatem suaque vitia: quia omnes tales sunt. *Ille color*] id est niger. *Fæx eadem*] id est infectio. Quia verò ad manifesta usque convitia processum est; ne ultra progressio fiat, dicit Bembus, *Parcite*] id est, abstinete a convitiis; quia lis est jam satis intellecta, dieique inclinata cadit. *Audite ô magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmix ærugæ suæ, unde non attendit ad judicem, sed ad convitia dicta, dicens, *Batrache, me audaci toties sermone lacessis*] id est provocas ad iram. *Non ego*] scilicet, te lacesso. *Sed magis*] id est, potius, *lacessit te causa*] scilicet, tua *non æqua*], id est, iniqua: *Judicium; timet sibi mens male conscia justum*] Multæ & egregiæ obiq; sunt sententiæ, quas memoriæ commendasse profuerit. Interloquitur *Candidus* qui director videtur utrorumque litigantium; quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo est, *quando tempus*] sc. est, *deponere inimicitias*, tunc sc. *vestra vecordia*]

id

id est, perversitas cordis, *justitiæ rursum novat lites. Ergo*] indignanter id dicit. *Non pudet dii uti tanto sub judice nugis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut sententiæ ab eo daræ majus sit pondus. *Ergo*] Quia id decentius, & honestius est, quam odiis progredi. *Animis audite æquis, odiisq; sepultis*] id est, sopitis, & oppressis. *Ultima*] id est, ut dicunt, *definitiva sententia*. Est autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.*] id est, Incedite more majorum vestrorum. *Revocate vagantes per valles*] id est, qui aberrant à Carmelo, qui mons est; id est, à vera religione in Carmelo instituta. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per saxa*] id est, dura & aspera mundanarum curarum, *& per lustra ferarum*] id est, lupanaria: quia meretrices *lupæ*, quæ feræ sunt, dicuntur; & *lustra* ob id etiam *lupanaria*. Secluſa autem Allegoria remotiore, manifeste vult errantes in pernitiosis institutis & moribus ad rectam reduci religionem, quæ antiqua est. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum lingua sunt *tugurĭa*, & quasi pastorales casæ. Vult ergo, Præstare, in antiqua vivere paupertate, dummodo sancta majorum suorum servent vestigia.

FINIS.

¶ Index digestus juxta seriem Alphabeti continens vocabula difficiliora, quæ in *Badianis* Commentariis sparsim exponuntur.

A pag.

ABdua 144.146
Acernus 23
Adulta seges 2
Ænobarbus 75
Æolus 121
Ærarium 73
Æsopi patina 75
Æstimo 32
Alauda 102
Alchimia 92
Alcides 58
Alea 110
Alga 146
Alius 61
Alma 20
Alter 61
Amaror 8
Ambages 7
Amens 13
Amynticus 17
Angina 126
Anteire 28
Antennæ 116
Antiquus 2
Aonius 73
Apella 32
Appendix 20
Aravis 43
Argus 146
Arma 77
Arnicolæ 131
Arnocreas 117
Athos 119
Asphaltus 151
Assurgere 86
Astus 57.93
Athesis 143
Atrides 59
Aucupium 96
Auguſtus 78
Auarus 56 94
Averſor 41
Averto ibid.
Avertor 42
Auſter 7

B

BAccatus 137
Bacillum 73
Baldus 31
Barathrum 111
Bardi 102
Bardocucullatus ibid.
Bardus ibid.
Belides 58
Biblis ibid.
Biſidus 65
Bimeſtris 52
Bombyces 74
Bombycinus ibid.
Boreas 85
Buſtum 40
Bruma 70.125
Bryſeis 59

C

Cædus 126
Campe 125
Caleas 23
Calices 4
Canis ſirius 55
Capreolus 137
Carbo 29
Cardiacus dolor 134
Cardo 8.34
Carmelus 119
Carthuſia ibid.
Caſa 31
Caſſes 51
Caſſiopea 121
Catones 28
Citus 9
Caula 106
Cauſari 75
Centauri 130
Ceraunia 54
Ceres 15.121
Chryſeis 59
Cicones 58

Cinnex 116
Circus 77
Citbara 72
Cloaca 118
Codrus 76
Canacula 65
Coitus 21
Condere 70
Concinnius 68
Concitare 89
Coryli 127
Crocadilus 62
Crudus 78
Cruentus 56
Crumena 73
Cura 3
Curare 44
Cymbia 68

D

DEtanira 59
Demens quis 86
Demoliri 31
Dentale 15
Dibaphus 74
Discrimen 32
Dissimulare 51
Domina 40
Dryades 39
Dryas 121

E

EBusus 97
Enucleare 4
Epicedium 40
Epitaphium ibid.
Erebus 111
Erynnis 45
Eurydice 66
Examen 126
Excubare 38
Exhaustus 49
Extimo 32
Extemplo 113

F

FAcul 55
Facula 96
Falco 146
Farrago 73
Fasces 90
Fascinare 8
Fastidium 64
Fatum 24
Faxo 72
Feralis 51
Fides 83
Fistulicen 102
Fœniseccæ 90
Fœta 126
Fœtare 20
Fœtura 123
Fulica 61
Fulminare 59

G

GAlatea 51
Galbula 121
Galerus 140
Ganea 56, 80
Garganus 119
Genet 15
Gruiæ 66
Gynæceum 129

H I

HAmadryades. 39
112
Harbulus 31
Harpyæ 65
Hebrus 46
Hedera 45
Hernicus 55
Hilarare 20
Hippodamia 59
Hippolytus 58
Hispidus 117
Hyæna 62
Hyems 85
Hymen 6
Hymenæus ibid.

I, J

IGnis pro amore 3
Iliacus 105
Illætabilis 20
Immaturus 45
Impendere 34
Imperiosus 56
Improbus Ibid.
Incestare 65
Inconsultus 35
Indigena 121
Indignabundus 56
Indigus 70
Iners 4
Ingemere 3
Insomnia 46
Insomnis 44
Ira aëris 31
Jurgia 33

Lævus

L H

Lemures 143
Lætamen 87
Lamia 125
Lampyris 15
Lappa 126
Larvæ 125
Laureta 119
Laverna ibid.
Lavinia 59
Lena 56
Levis 36
Levitas 51
Libethrides 54
Libethris 121
Ligo 90
Linter 20
Liquor eris 18
Lucullus 73
Ludere 20
Lumina 44.52
Luna 144
Lupa 79
Lupanar ibid.
Luscus 8
Lustra 116
Lynæus 16
Lymphaticus 13

M

Macra 146
Maga 56
Magalia 50
Malis avibus 83
Mantis 116
Manubrium 79
Mariſca 125
Maſculus 81
Meditari 52
Maduſa 62
Melampodion 116
Melampus ibid.
Melotæ 85
Miles 22.32
Milium 126
Milvus 119
Mimus 81
Mincius 144
Minus 85
Modus 55
Moſes 105
Mulcralia 68
Mugire 85
Myrrha 58

N

Næmia 40
Naiades 39.66
Napææ 39.112
Narciſſus 24
Nauci pendere 116
Neæra 85
Nodus Herculis 72
Nomius 105
Noſter 18
Nugæ 78
Nugari 50

O

Obba 20.135
Obductus 50
Oenophilus 16
Oenophorum ibid.
Oeſtrum 126
Ogdoas 128
Olympicus 83
Olympus 66
Omina 18
Onocrotalus 119
Operæ 18.126
Orare quid differat ab Adorare 87
Orcus 42
Oreades 39.112
Orcas 121
Orexis 4
Orgia 23
Orpheus 146
Oſſa 53

P

Padus 18.53
Pan 143
Pannoſus 29
Papyrus 116
Paranymphus 131
Parnaſſis 43
Parnaſſus ibid.
Paſiphae 58
Paſtillus 117
Paſtinum 90
Paſtus 5
Patulus 16
Pauperies 10
Peculia 127
Pedica 7
Pedum 140
Penula 68
Perna 9
Pero 140
Petaſo 9.125
Philtrum 45

Phle-

Phlegethon 39
Piaculum 127
Pietas ibid.
Pileolus 72
Pilum 90
Polenta 85
Polyhymnia 54
Polymnia ibid.
Pondo 37
Popinæ 118
Populari 52
Posthabere 33
Præcordia 8.65
Præcox 45
Prospicere 22
Proximare 16
Pruina 80
Pyramis 87
Pyrrhus 75
Pythagoras 76

Q

Quam 24
Quando 3 83
Quo 36

R

Rabula 96
Rebecca 58
Referre 50
Rhodope 53
Rostrum 6
Rulla 15

S

Salax 56
Salignus 50
Scylla 57
Securis 90
Securus 32
Semiramis 58
Senies 126
Septiforis 54
Seres 74
Sericus ibid.
Serræ inventio 80
Servitium 49
Serus 17
Setosus 121
Simulare 51
Sina 119
Sirenes 24
Solifossores 90
Solivagus 42
Sopitus 50
Sopor 2
Soracte 119
Sortiri digitis 5
Spelæa 118
Spicatus 15
Spinetum 140
Spiritus 38
Squarrosus 73
Stimulus 90
Stiria 89
Stiva 15
Stratus 4
Striges 125
Stygius 111
Super 6
Supra ibid.
Surculus 38
Suspicere 111
Susurrus 136
Sylvanus 39
Syrtes

T

Tabescere 49
Tantalus 13
Teges 135
Telum 48
Tempe 54
Tenians 50
Tethys 121
Tetricus 28
Tibicen 102
Tityrus 18
Tonius 16
Trivia 8
Turgidus 7
Tyberis 53
Tyndaris 57

V

Vecors 90
Venus 33
Ventriculus 16
Verna 20
Vertex 31
Vimen 5
Vindemia 96
Vinetum 16.80
Virus 65
Vites 90
Vitta 111
Uligo 151
Ulva 116
Umber 52
Urna 40

FINIS.